

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2006

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 7 (472)
iulie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Cunoscută drept una dintre cele mai frumoase și spirituale femei ale Parisului, marchiza de Pompadour n-a stărnit pasiunea regelui Ludovic XV decât cinci sau șase ani, din februarie 1745, când a intrat în Versailles, până prin în 1751, dar a rămas o prietenă fidelă a monarhului până la moartea ei, în 1764

2 *Triumful morții*, tablou de Brueghel, ilustrare a atmosferei apăsătoare ce domnea în Europa epocii, sfâșiată de conflictele religioase

3 O mulțime imensă, întregul corp diplomatic acreditat la București, guvernul, în întregimea lui, ca și familia regală au participat în 1906 la inaugurarea în București a Expoziției jubiliare de pe Dealul Filaretului. În imagini, Turnul Vlad Tepeș, Pavilionele Dobrogei și al Pescărilor (sus) și Pavilionul Comisiei Europene a Dunării

4 Carol I a fost permanent preocupat ca noul său castel de la Sinaia, Peleșul, o clădire modernă, în stil neorenescentist, să fie înzestrat cu cele mai rafinate obiecte decorative, iar încăperile să fie la înălțimea bijuteriei arhitecturale reprezentate de edificiu. În imagine, holul de onoare

Revistă editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei
Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat:
Constanța Avram,
Daniela Singuran

Difuzare
Constantin Mușat

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Efimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1. Căsuța poștală 1-702.
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

iulie

2006

4 Un neam de cârcotași

M. SADOVEANU

5 Principele aventurier

Despot Vodă

L. ALEXANDRESCU

10 Liniștea pierdută a Branului

Turism la castel

B.F. POPOVICI,
E. STOIAN

15 Neamțul nu se sperie

*Atentat
contra lui Carol I*

S. CRISTESCU

21 Historia rediviva

Romanii printre noi

G. BĂEȘTEAN

24 Cetățenie schimbată, primar nevinovat

Cazul Bernady Gyorgy

N. BALINT

ENIGME
ELUCIDATE

26 Delfinul fredona Marseilleza

Adevăratul Ludovic XVII

T. STĂNESCU-
STANCIU

30 Misionarul fotograf

*Edward Sheriff Curtis
și indienii
nord-americani*

A.-S. IONESCU

33 Dascăli pentru suflet

*Mitropolitul
Grigorie Dascălu*

+ TEOCTIST

39 Lăcustele Sovieticii revin în Basarabia, 1944

AL. MORARU

EXCLUSIVITATE

45 Principatele Române văzute de pe Tamisa

J. CH. BROWN

51 România
acum 100 ani

G. FILITTI

Jean Cules

55 Din erorile
zeiței legate la ochi

M. CRIȘAN

59 De la Havas
la ROMPRES

*Prin cenzura comunistă,
spre reprofesionalizare*

I.M. ROȘCA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Supraviețuitorul
din Vietnam

*Un medic român
pe teatrul de luptă*

COJA Z.A.

HOOVER
INSTITUTION

67 Problema
basarabeană
la Washington, în 1941

REVERBERAȚII

19 Henri Coandă
despre corectitudinea
britanică

V.I. DUMITRU

RUBRICI

64 Clio anunță
*Reuniune numismatică
la B.N.R.*

68 Telex

70 Simpozion
româno-german la
Sibiu

71 Pentru biblioteca
dumneavoastră

72 Mama țarului
revine acasă

F. DOLGHIN

9; 73; 74
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

A 14-A EDIȚIE
A SIMPOZIONULUI
DE ISTORIE
ȘI CIVILIZAȚIE
BANCARĂ
„CRISTIAN
POPIȘTEANU”

75 Parteneri ai
Băncii Naționale a
României în sistemul
de credit autohton:
băncile comerciale
1880-1948

RĂNI SUB MĂTASA CUVINTELOR

Una dintre plăcerile românilor e să vorbească de rău țara și despre poporul lor. Se zice că asta ar fi ceva caracteristic al rasei latine. Se poate. În acest caz, obârșia noastră romană se dovedește cu prisosință.

Oriunde se întâlnesc doi oameni, mai ales pentru întâia oară, se grăbesc să lase o bună impresie despre sine unul altuia și prind a zvârli săgeți asupra regelui, asupra oamenilor politici, asupra administrației, asupra armatei, asupra poporului. Bineînțeles că Austria, Serbia, Bulgaria, mai ales Bulgaria, sunt date ca pilde spre dovedirea nemerniciei noastre.

Gazetele noastre suferă influența aceluiași spirit public: combat cu înverșunare, fiecare în felul ei. Cetitorul nepărtinitor și sceptic crede tot și are bucuria să proorocească putreziciunea noastră desăvârșită de sus și până jos.

După constatarea acestora nu vreau să dovedesc că trăim într-un veac de aur. Rănilor de cari suferim dor prea mult și nu le putem ascunde cu mătasa cuvintelor. Vreau să spun că nimeni nu ridică glasul pentru puținul bine ce se face și există în țara noastră.

„Se știe” că norodul sărmanei României trăiește în bordeie [...]. Alcoolismul la noi ar

MIHAIL SADOVEANU

fi un flagel înspăimântător. A! Dar sărăcia, dar lenea, dar nepăsarea!

Ciudad! Îmi cunosc țara destul de bine, cunosc poporul nostru și nu sunt așa de îngrozit de viitor. Eu n-am văzut numai bordeie; am văzut saté, și multe, cu gospodării frumoase. Într-un trecut nu depărtat am cunoscut sate sărace și ignorante, azi le văd bogate și tineretul tot e luminat.

Alcoolismul mă izbește când îl văd întrupat în cei câțiva nenorociți pe cari e firesc să-i întâlnești oriunde; dar mulțimea cea mare a poporului muncește cu râvnă și

se ridică încet [...]

Pretutindeni gândul binelui lucrează, obscur ca și floarea de primăvară, care-și face înalt și nebanuit loc în întunericul frunzelor noastre.

Munca aceasta fără răsplată, ca și floarea sfioasă, vestește înflorirea unei primăveri. Să ne descoperim înaintea ei.

*(Cercurile culturale,
în Lui Spiru C. Haret.
Ale tale dintrale tale.*

*La împlinirea celor șasezeci ani,
București, 1911; fragmente)*

Autoarea este specialistă în teoria și istoria teatrului, regizoare, membră a Federației Internaționale de Cercetare Teatrală (FIRT) și a Societății Internaționale a Bibliotecilor și Muzeelor de Artă a Spectacolului (SIBMAS). Din 1975, de când s-a stabilit în Olanda, a înființat și condus trupa de teatru FRI la Universității din Amsterdam. Între 1976-2001 a fost coredoctoare a publicației internaționale de informare teatrală FIRT-SIBMAS Bulletin, publicație bilingvă apărând la Amsterdam în engleză și franceză.

Spectacolele ei au fost deseori însoțite de simpozioane, colocvii sau conferințe și de publicarea textului jucat în primă traducere olandeză (ca de exemplu *Mon Faust* de Paul Valéry în 1983, *Le Paradoxe sur le Comédien* de Denis Diderot în 1985, sau *Iona și Pluta Meduzei* de Marin

Sorescu în martie 1989). În iunie 1991 a participat cu trupa de teatru FRI la „Gala tinerilor actori” de la Costinești, jucând în premieră mondială piesa *Spectatorul condamnat la moarte* de Matei Vișniec (în olandeză/engleză), spectacol premiat de juriu cu Diploma de onoare. În decembrie 2003, la Editura Unitext din București a apărut volumul *O canoe de hârtie*. Tratat de antropologie teatrală de Eugeniu Barba, pe care l-a tradus din limba italiană și l-a prefat.

În domeniul teoretic se ocupă de teatrul modern și post-modern, ca și de teatrul ritual țărănesc ca „teatru de stradă”, participând cu articole și comunicări pe aceste teme la diferite congrese și publicații internaționale din: Franța, Germania, Italia, Spania, Belgia, Olanda, Grecia, Israel, Moldova, Polonia, Croația și Statele Unite.

În Olanda a publicat diverse texte referitoare la evenimente sau figuri din cultura românească (de pildă, despre Constantin Brâncoveanu și relațiile lui cu ambasadorul olandez Jacobus Collier sau despre colecționarul și omul de teatru Dan Nasta cu ocazia inaugurării donației sale de la Palatul Mogoșoaia).

Articolul pe care ni l-a încredințat spre publicare a apărut într-o primă versiune în revista olandeză *Roemenië Bulletin* (Buletin românesc), nr. 2, april 2006; traducere din limba română: Jan Willem Bas.

DESPOT VODĂ UN PROTESTANT PE TRONUL MOLDOVEI

LILIANA ALEXANDRESCU

În zorii zilei de 9 noiembrie 1563, după trei luni de asediu, poarta cetății Suceava s-a deschis și în prag a apărut un călăret. Îmbrăcat cu grijă într-un veșmânt strălucitor, cu coroana pe cap, ținând într-o mână frâu și în cealaltă sceptrul domnesc, Despot Vodă a privit din sa oastea pretendentului rival Ștefan Tomșa, înșirată pe coasta dealului. Silite de proprii soldați să se predea pentru a le cruta viața, cu o zi înainte Despot își luase rămas bun de la ultimii prieteni credincioși, dăruindu-le inelele și bijuteriile pe care le mai avea. Acum se afla în fața porții, palid după o noapte de nesomn, „știind că se îndreaptă către o moarte sigură”, ad certam mortem se proficiscit non ignarus, după cuvintele unuia dintre biografii săi, neamțul Johannes Sommer Pirnensis.

Dând pînteni calului, a început să coboare panta cam abruptă în acea parte, printre șirurile de ostași dușmani aliniați de o parte și de alta. A fost însă aproape imediat înconjurat, dezarmat și constrâns să descalece. Mergând pe jos, a ajuns lângă Tomșa, care a strigat la el și l-a insultat, l-a îmbrâncit de două ori cu calul, răsturnându-l la pământ, apoi s-a aplecat și l-a izbit repetat cu buzduganul. Ca la un semnal, soldații din jur s-au repezit asupra celui căzut, l-au măcelărit, l-au jefuit și i-au sfâșiat îmbrăcămintea. În cele din urmă, un rob tătar i-a tăiat capul, care a fost jupuit, umplut cu paie și înfip într-un par pentru a fi trimis sultanului. „L-am văzut noi, cu acești ochi”, ne asigură același Johannes. Trupul decapitat, plin de răni, a fost învelit în giulgiu și îngropat în cimitir.

Prăbușirea lui Despot Vodă, gravură de epocă

În zilele noastre, un cameraman ar filma probabil scena de mai sus cu încetinitor (în *slow motion*), prelungind ca într-un coșmar acest drum către moarte, această prăbușire în cădere liberă, exasperând prin lentoarea deplasării senzația de iremediabil, de inevitabilă catastrofă. Nici contemporanii n-au rămas insensibili la acest spectacol. Biograful său, citat mai sus, Johannes Sommer Pirnensis (1542-1574), în cartea *Vita Jacobi Despotae Moldavorum Reguli* (Viața lui Iacob Despotul principele Moldovenilor, Wittenberg 1587), după ce a povestit scena asasinării, spune: „*Hic fuit exitus Despotae haec fortuna hominis...*” Acesta a fost sfârșitul lui Despot, aceasta soarta omului în care poți, desigur, să lauzi mai mult decât să cerți. Trăise aproape 40 de ani; a domnit doi ani, suportând un asediu de trei luni“.

Ștefan Tomșa, reconstituire fantezistă

Pe marea scenă a tragediei

Un alt biograf al lui Despot, prelatul catolic Antonio Maria Graziani (1537-1611), în scrierea *De Joanne Heraclide Despota Vallachorum Principe* (Despre Ioan Heraclid Despotul principele Valahilor, Varșovia 1759), își încheie istorisirea cu o orăție funebă similară: „Acest sfârșit l-a avut Ioan Basilicus, socotit

despot al Parosului și Samosului, ridicat, printr-un joc nebunesc al ursitei, dintr-o familie umilă la domnia Valahiei [Moldovei], om desigur memorabil, dacă ar fi avut tot atâta chibzuință în conducere pe câtă îndrăzneală în dorința și năzuința de a domni.“ Și în alte documente ale vremii, poloneze, germane, franceze, se vorbește despre Despot, ca și în cronicile românești (Simion Dascălul, Nicolae Costin, Grigore Ureche).

În ultima frază a lucrării sale despre Despot, italianul Graziani reproduce spusele unui cardinal care, aflând de calamitățile din Moldova, declarase că lui acea provincie i se pare „o mare scenă de tragedii“ (*magna tragoediarum scena*). Dar oare nu întreaga Europă, prinsă în vârtejul războaielor religioase și al conflictelor sociale, era în acei ani o asemenea scenă, implicată în teatralizarea sângeroasă a vieții publice?

În scurtă lui domnie – 1561-1563 –, Despot a fost contemporan cu nume ilustre: regina Elizabeta pe tronul Angliei, Caterina de Medicis și dinastia de Valois în Franța, Carol Quintul urmat de fratele său Ferdinand de Habsburg în Germania, Filip II în Spania, Ivan cel Groaznic în Rusia,

Alexandru Lăpușneanu, dveră de la Mănăstirea Bistrița

Soliman Magnificul pe tronul Imperiului Otoman. În Anglia erau arși pe rug caeretici catolicii, în Franța erau prigoniți și uciși prin toate mijloacele protestanții, în Spania Inchiștiți purifica prin foc și spadă și pe creștini și pe musulmani, în Germania, patria lui Luther, confruntările confesionale căpătaseră amploarea unui război civil, fie că se înfruntau potenții mari și mici între ei, fie casta principilor cu țărani răsculați.

Teribila viziune a lui Brueghel: *Triumful morții* (pictată în 1562-1563!) e reflexul apocaliptic al unei realități cotidiane, în care dominau zgomotul armelor, eșafodul, rugul, spânzurătoarea, asasinamentele, torturile, epidemiile. Chiar unii dintre „figuranții” din relatarea noastră, mai mult sau mai puțin legați de evenimentele vieții lui Despot, sunt modeștii martori involuntari ai acestei istorii. Biograful și prietenul lui Despot, Johannes Sommer, după uciderea fostului domn, fuge deghizat în Ardeal unde, ajuns profesor la Gimnaziul unitarian din Cluj, moare de ciumă în 1574. Colegul său (cărui îi dedicase

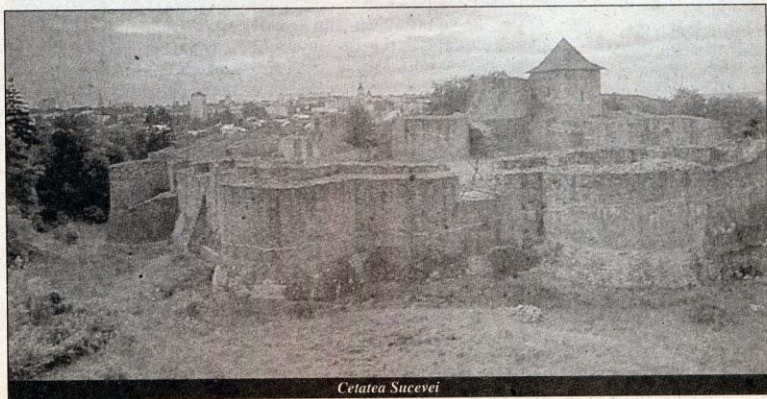
Viața lui Despot), Iacob Paleologul, grec originar din Chios, luteran convins, refugiat la Praga și Cracovia, e până la urmă prins și ars pe rug la Roma în 1585. Ștefan Tomșa (1563-1564), implacabilul rival al lui Despot, după doi ani de domnie, e izgonit de Alexandru Lăpușneanu (1564-1568) a doua domnie și predat polonezilor, sfârșind decapitat la Lemberg. Nu știm însă câte lacrimi a vărsat prea frumoasa Cristina (*excellenti forma virgo*, după spusele admirativului italian Graziani), fiica magnatului Martin Zborowski (protestant), castelan al Cracoviei (deci mare demnitar în Senatul polonez), logodită cu Despot, care se pregătise să-și întâmpine cu alai mireasa în cetatea Sucevei... Căsătoria plănuită, nu cu odrasla neaoșă a vreunui boier moldovean, ci cu o străină, adeptă a noii religii, a fost unul dintre argumentele complotiștilor împotriva domnului.

Urmas închipuit al lui Hercule

Analizând această epocă de desfacere a vechilor structuri,

de reajustare a societății și a mentalităților, Nicolae Iorga îi pomeneste ca simptom pe „pretendenții la tron, care în tot cursul veacului XVI au traversat Europa, vizitând orașele, cărora le cereau sprijin financiar, și prezentându-se capetelor încoronate pentru a le demonstra, cu documentele în mână, că nu există decât o singură legitimitate dinastică: a lor. Italia, Franța lui Henric III și Henric IV, prinții suverani din Germania, chiar și Anglia Elizabetei, Spania, Danemarca au făcut cunoștință cu ei, ca să nu mai vorbim de Ungaria și de țările din Imperiu, care au fost multă vreme martorii nefericirilor și iluziilor lor.”

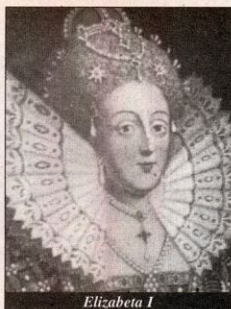
Anomie a denumit sociologul francez Emile Durkheim fenomenul de dezintegrare a normelor caracteristic unor asemenea momente de rupătură, în care personalități atipice cutează să-și cucerească singure, dincolo de drept și de legalitate, un loc predominant în edificiul social și politic. Despre Despot vorbește Iorga ca despre un „aventurier...”, urmaș deopotrivă de închipuit al lui Hercule, al

Cetatea Sucevei

Caterina de Medici

Elizabeta I

Ivan cel Groaznic

Despoților sârbești, al marchizilor de Naxos și Paros, ba chiar al lui Ștefan cel Mare", recunoscând însă în năzuințele și în faptele lui „patimă și unele elemente de ideal, firești la un om al Renașterii, cu gândul la vechi tradiții și la putința unei glorii nouă”. Vasile Alecsandri, care face din el personajul principal al dramei *Despot Vodă* (1879), își justifică astfel alegerea: „M-am simțit atras de figura originală a acestui domn [...] El mi-a reprezentat tipul acelor vântură-lume din secolul XVI, jumătate eroi, jumătate spada-sini, care trăiau într-o epocă de mari avânturi”, pentru care „toate mijloacele erau bune, iar legile atârinate de vârful spadei lor...”

Ce față enigmatică se ascunde îndărătul acestei țesături de informații și de reacții, concentrate toate asupra unui necunoscut de obârșie indoielnică, un „self-made man” (un om care a reușit prin forțe proprii), un venetic care trece ca o cometă prin istoria unei provincii de la marginea Europei? De pe o monedă bătută sub domnia lui desprindem o siluetă din profil, în costum princiar de modă occidentală, identic până în detalii cu al lui Filip II în portretul pictat de Tizian. Coroana de pe cap însă și sceptrul au mai degradat o alură bizantină. Iată cum a

descriș istoricul Al. Alexianu portretul lui Despot din această efigie monetară: „Domnul țării e îmbrăcat aici într-o splendidă armură de aur damaschinată încrustată cu arabescuri. Într-o mână ține spada cu garda asemănătoare săbiei sfântului Artemie din fresca mănăstirii lui Neagoe Basarab, în alta, însemnele puterii pământești. Execuția se datorește meșterului sas din Ardeal, Wolfgang [...] Minunata platoșă «leită», prin factura ei își trădează proveniența, prezentând o frapantă asemănare cu a ducelui François d'Alençon și cu aceea, gravată, pe care o poartă la aceeași vreme Filip II, regele Spaniei, în medalia sculptată de J. De Treppo.”

Pe un document latin ieșit din cancelaria lui în 15 ianuarie 1562, Despot și-a pus semnătura în litere latine, pe un document slavon din 9 mai 1563, în litere chirilice. Personalitate multiplă, la răspântia dintre două lumi, primind titlul de marchiz și recunoașterea fabulosului său arbore genealogic de la Carol Quintul, și ulterior firmanul de domnie de la sultanul Soliman II Magnificul!

În orașul lui Luther

Ioannis sau Iacov (așa cum se va fi numit Despot inițial),

născut pe o insulă grecească (după unii Samos, după alții Creta), din părinți săraci (tatăl său făcea comerț pe mare), „inteligent, dibaci, seducător, fățarnic”, cum îl descrie Alecsandri, devine protejatul lui Iacob Eraclidul, despot de Paros și Samos, de la care își va însuși documentele heraldice (autentificate mai târziu de cancelaria lui Carol Quintul). La o vârstă încă fragedă ajunge la Roma, unde studiază la ieziții și unde ca adolescent petrece câțiva ani în Biblioteca Vaticană copiind cărți, apoi pleacă mai departe spre Nord.

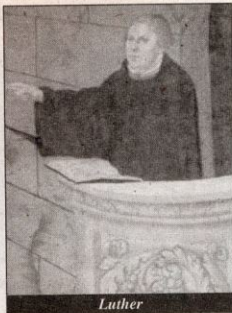
Dar să-l oprim încă o clipă din drum pe tânărul grec pornit să cucerească lumea. Să ni-l imaginăm pășind pe coridoarele pavate cu marmură ale palatului papal, trecând prin forfota cardinalilor în veșminte purpurii cu foșnet mătășos, deprinzând bunele maniere, rafinamentele ambigue ale limbajului, comportamentul în societate și eleganța vestimentară, învățând să evalueze oamenii și operele de artă și totodată căpătând din cărțile de istorie și de la grandoarea din jur anume idei de măreție politică și spirituală devenind așadar în același timp un intelectual și un „cortigiano”.

Obligat, în ciuda superiorității, să trăiască în condiția

de subaltern, și-o asumă cu inteligență și spirit întreprinzător. Prin perseverență și calitățile lui ieșite din comun, probabil și prin farmecul personal, ajunge, scrie Graziani, „la atât de mare favoare în fața stăpânului său, încât era socotit de acesta aproape în situația de fiu și era părtaș la toate faptele și sfaturile”. Această intimitate îi face pe mulți să-l socotească pe tânărul secretar legat prin sânge cu protectorul lui (și de ce nu, că fiu natural, de pildă?).

În orice caz, după moartea aceluia nu i-a fost greu, fiind „elocvent și învățat” (*disertus et eruditus*), să-i convingă pe toți membrii familiei să-l recunoască drept văr, ei moștenind întreaga avere, iar el mulțumindu-se cu testamentul și actele. Astfel, scrie Sommer Pirnensis, „a pus stăpânire pe scripte și dintr-un copist grecoțel ajuns deodată Heraclide a început a fi considerat drept Despot”.

Cutreieră apoi Europa: Franța, Spania, Țările de Jos, Danemarca, Suedia, Germania până la orașele hanseatice

Luther

(printre care Lübeck), servind câțiva ani în armatele lui Carol Quintul, dovedind bravură în bătălii și asedii. Tânărul ofițer aventuros e însă dublat de un umanist poliglot (pe lângă limbile clasice, latina și greaca, el cunoștea italiana, spaniola, franceza, germana și, în ultimă instanță, limba „valahă”), implicat în marile debateri religioase ale timpului. În peregrinările lui ajunge la un moment dat la Wittenberg, unde e găzduit de celebrul învățat Philipp Melanchton

(1497-1560), discipol și prieten al lui Luther.

Și iată că acest grec născut pe un țărm mediteranean, unde erau încă prezente urmele vechilor culturi arhaice ca și urmele mai recente rămase de la bizantini, acest discipol al iezuiților educat la curtea papală, acest oștean care a exersat cariera armelor în slujba împăratului întru stăpânirea luteranilor, este sedus de structurile sobre ale doctrinei lui Luther, o religie mai „modernă” și mai dinamică, bazată nu atât pe tradiție și pe dogmele bisericești, cât pe examenul critic și pe o etică pragmatică. Poate că alături de discuțiile teologice purtate la Wittenberg, priveliștea ravagiilor și a cruzimilor provocate în numele credinței de armatele catolice, pe câmpurile de luptă, în sate și orașe, n-a fost străină de convertirea lui Despot. Venind în contact cu Reforma, el devine un adept convins și un prozelit fervent al protestantismului. E de fapt ceea ce îl va duce la pierzanie. ■

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 august 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

Cui i-au atras atenția conferințele lui Edward Sheriff Curtis din 1905?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna mai 2006 este:

Anul 1864

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Simion Dumitru**, Constanța.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1, sect. 1, București

ÎNCEPUTURILE TURISMULUI LA BRAN

BOGDAN FLORIN POPOVICI, EMIL STOIAN

În Evul Mediu, defileul Branului nu a jucat alt rol decât cel de trecătoare și punct de vamă. Date fiind privilegiile orașului Brașov, care interziceau comercializarea mărfurilor până în oraș, în jurul cetății Bran nu s-au dezvoltat facilități care să îi poată adăposti pe eventualii drumeteți sau negustori. În zonă existau clădirile vamale, cetatea și, probabil, locuințele servitorilor.

După instaurarea regimului habsburgic, pe la 1730, pe linia graniței spre Imperiul Otoman se instalează un cordon sanitar antiepidemic. La Bran, alături de vechile clădiri vamale, se ridică o serie de construcții administrative, precum și o contumacie, menită să asigure internarea și verificarea stării de sănătate a celor care doreau să intre în țară și „sterilizarea” mărfurilor lor. Astfel, în zona trecătorii Bran apar condiții care favorizează staționarea mai îndelungată a persoanelor. Ceea ce ridică problema adăpostirii și hrănirii lor.

Alături de vechea linie de vamă, noua linie de apărare antiepidemică a împărțit zona Branului în Branul de Sus (care începea de la linia contumaciei – Poșta din Bran de astăzi – spre sud) și Branul de Jos (de la linia contumaciei spre nord); în zona Branului de Jos erau cuprinse principalele clădiri administrative de stat și dominale (ale orașului Brașov).

Apar primele cârciumi

O primă informație despre existența unor case de adăpost pentru călători o avem dintr-un ordin al guvernului Transilvaniei adresat magistratului orașului Brașov, referitor la construirea unui nou han (cârciumă) la Bran, pentru o mai bună găzduire a călătorilor. Hanul trebuia să

aibă loc și pentru adăpostirea mijloacelor de transport (cai, căruțe etc.). Încercând să-și recupereze sumele cheltuite, magistratul Brașovului raporta Tezaurariatului că ridicarea hanului de la Bran a costat 300 florini, cerând, evident, decontarea sumei. Deși documentul de mai sus ne-a parvenit printr-o copie nedată, este foarte probabil ca el să provină din perioada ante-

rioară anului 1754. Din evoluția ulterioară a proprietății asupra acestui imobil, rezultă că Tezaurariatul nu a plătit niciodată orașului Brașov contravaloarea construcției și ea a rămas ca proprietate a orașului de pe Tâmpa, pusă și la dispoziția instituției de stat a contumaciei.

În anul 1754, la 19 august, tricesimatorul (vameșul) Johann Strohmeier interzicea unui anume Petco să transporte băutură și tutun în Branul de Sus, la unele cârciumi sătești care se pare că existau în zonă. Petco se va plânge magistratului Brașovului, acesta din urmă se adresează dur vameșului, care răspunde la fel de dur. Informa magistratul că Petco, care arendase cârciuma de la contumacie, pretindea doar că va transporta băutura și tutunul în Branul de Sus, pentru că în realitate el făcea contrabandă în Țara Românească: la rândul său, vameșul amenința că dacă se vor mai face presiuni, se va adresa direct Tezaurariatului central.

Pe harta militară de la 1772, întocmită de austrieci, în zona trecătorii de la Bran sunt reprezentate două construcții, care sunt identificate pe plan ca hanuri/cârciumi (Wirthshaus): una în fața liniei de contumacie, vizavi de locul de târg din Bran, și alta, în curba pe care drumul ce vine de la Brașov o face în fața cetății. De aici putem deduce că până în anul 1772, în fața liniei de contumacie se mai ridicase un han. Acesta pare însă că avea dimensiuni mai mici, toate relatările trecătorilor referindu-se în special la hanul de din jos de barieră. La 1774, această a doua cârciumă se va reclădi, cheltuielile fiind suportate tot de către orașul Brașov.

Principesa Ileana

În anul 1786, în urma unui ordin magistratual din 24 octombrie, sunt înaintate planurile și deizul construcției unui nou han la Bran. Acesta era situat practic pe același amplasament ca și clădirea pomenită la 1754. Interesant de remarcat este faptul că nu se vorbește despre o „nouă” cârciumă, deși este mai presus de orice îndoială că a existat în același loc o construcție care a servit drept han. De asemenea, nu am identificat nici o informație despre eventuale costuri cu demolarea construcției. Așadar, în Bran înregistrăm o primă cârciumă, ridicată puțin înainte de 1754, care va fi demolată și reconstruită la 1787. O a doua cârciumă, la bariera contumacie, va fi ridicată înainte de 1772 și va fi reconstruită la 1774.

Deși în studiul său despre hanurile din Țara Bârsei muzeografa Minerva Nistor preciza că nu mai există nici unul dintre hanurile vechi din Bran, cercetările pe care le-am întreprins arată convingător faptul că cel puțin hanul ridicat la 1787, în Branul de Jos, se

păstrează în situ, iar clădirea este perfect funcțională.

Ca un tablou de Murillo

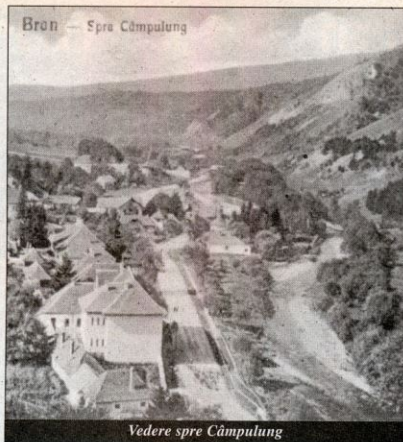
Dacă hanurile din Bran au avut aproape un secol doar funcții turistice secundare, în prima jumătate a secolului XIX se pot identifica primele mărturii ale unui turism propriu-zis, pentru divertisment. Astfel, în periodical brașovean Unterhaltungsblatt für Geist, Gemüth und Publizität, se fac mențiuni despre o excursie (prima atestată!) în Bucegi, în anul 1833, cu plecare din Bran. De asemenea, la 1834, vicecastelanul de Bran, Deák András, a organizat o excursie în Bucegi, împreună cu o serie întreagă de personalități brașovene. De altfel, în toată perioada care a urmat, din partea ardeleană, Branul va fi principalul punct de acces spre Bucegi, datorită traseelor mai puțin abrupte și prezenței umane permanente până aproape de zona alpină a masivului. Englezul John Paget, pe la 1845, făcea excursii în Bucegi, plecând din Bran; Ioan Turcu, la 1890, pornea tot pe același traseu, Bran Simon Strunga, Peștera Ialomitei (cu precizarea că după Poiana Guțanu a întâlnit un grup de brăneni care fuseseră proaspăt jefuit de haiduci). În fine, Anuarul SKV (Asociația Carpatină Ardeleană săsească) din 1887 amintea că membrul său cotizant, brăneanul Iosif Pușcariu, avocat, era pentru a 29-a oară în Bucegi, fapt considerat excepțional în acea vreme.

Revenind la infrastructura „turistică” a zonei, să amintim mărturia lui J.M Salzer, care trece pe la Bran în anii 1850-1855 și pomeneste despre hanul din jos, spunând că este bine aprovizionat și că oferea

locuri de dormit pentru drumeți. Anterior, din 1840 s-a păstrat o descriere romantică și plină de clișee culturale a lui Auguste de Gérando, făcută hanului din Branul de Jos. „Hanul la care se odihnesc caii noștri în Bran este plin de montaniarzi și de săteni. Vreo 12 indivizi erau așezați la mese în sala mare, fumau, beau și, împărțiți în grupuri de 3 sau 4, nu ar fi fost disprețuiți de un Murillo. Îi puteam recunoaște pe români, după tamplele lor rase, după bărbile lor și după nelipsita centură de piele. Vorbeau tare, cu capul aplecat înainte, dădeau din mâini și își lăsau apoi iar coatele să cadă între rămășițele de ceapă și resturile de mămăligă aflate pe masă. Aveau niște bâte mari, pe care le țineau între picioare, și un soi de traistă din postav alb, care le atârna pe spate. Alții, câțiva unguri, discutau, răsucindu-și mustățile, iar câțiva negustori greci își numărau banii. Limbile diferite vorbite de toți acești oameni și din care înțelegeam câteva cuvinte, atunci când doi sau trei vorbitori se opreau în același timp să-și tragă sufletul, erau domoale, apăsate și contrastau foarte mult cu vorba dură a celor câțiva sași sănătoși și bine îmbrăcați, care se așezaseră discret în spatele ușii”.

Găzduit la domnul castelan

Că atmosfera nu era întotdeauna atât de liniștit-multiculturală reiese din alte

documente. Unul dintre acestea relatează un incident de la începutul anului 1840. În 19 ianuarie 1840, Ion Lațcu, zis și „cel tânăr”, din Sohodol, a mers, spune el, „cu muiera mea și cu alți oameni, aicea, în cârciuma domnească de din jos de Bran”. La urma urmei firească, a făcut cinste, a ciocnit și „am băut vin și rachiu cu toții până m-am îmbătat”. Cârciumarul, Voncea István, a refuzat, probabil, la un moment dat, să-i mai dea băutură. Ca urmare, „a început între mine și între cârciumarul o gâlceavă”. Și, zice Lațcu, îndoiindu-se parca: „aș fi ocărat pe cârciumar, zicând că aș aprinde cârciuma cu foc și aș pârli pe toți din cârciumă”. Ceilalți clienți ai localului au intervenit: „m-au scos oamenii din cârciumă afară, să mă duc acasă”. Dar Ion Lațcu a decis să-i pedepsească. El a pornit „să mă duc acasă, dar pe la Livada cea Domnească iară m-aș fi întors până la casa Grecului. Acolo aș fi scos amnarul, să-l scapăr...”. Dar „văzând oamenii aceea, m-au înfruntat, dară eu am venit în

sus la domnul Castelan în Cetate”, unde a rămas până a doua zi. E puțin probabil însă ca el să se fi dus la castelan de bună voie, iar acesta să-i fi oferit găzduire în altă parte decât în temniță.

A doua zi mărturiseste: „Deșteptându-mă acum și auzind ce am făcut în turburarea mea, îmi pare foarte rău de ce am făcut și mă leg că nu voi mai face acest fel de lucru. Iară de s-ar întâmpla vreo primejdie în cârciumărit și va avea bănuiala spre mine, atuncea eu să

fiu îndatorat a da seama de urmările mele”.

În legătură cu evoluția proprietății, trebuie reamintit faptul că la 1848 se desființează iobăgia în Transilvania. În aceste condiții, în perioada imediat următoare, au loc o serie de procese între foștii iobagi, locuitori ai Branului, și fostul lor stăpân de pământ, orașul Brașov. Acesta din urmă a fost obligat să renunțe la o serie dintre proprietățile sale „istorice”, în favoarea foștilor supuși sau a comunelor, ca organizații colective. Orașul și-a păstrat însă dreptul de proprietate asupra investițiilor sale directe, cum a fost și clădirea hanului din Bran. În lipsa unei administrări directe, hanul era arendat persoanelor dispuse să ia în gestiune clădirea și funcțiunile sale economice. Hanul din jos de Bran a continuat să aibă funcția de han și în perioada următoare.

Efectul prezenței regale

Unii locuitori ai Branului, dintre cei care urmaseră studii

în diferite orașe europene, au încercat – cu netăgăduite scopuri economice – să dezvolte o infrastructură turistică propriu-zisă în zonă. Astfel, după 1875-1880, când a fost desființată instituția contumaciei, avocatul Iosif Pușcariu, prin „legăturile pe care le avea cu Brașovul”, a cumpărat în centrul Branului terenul cu toate clădirile care odinioară fuseseră ale contumaciei. Acolo a clădit primul hotel (Hotel Bucegi) și câteva vile. El a realizat „astfel un plan pe care îl nutrea mai de mult, să facă din Bran un loc de vilegiatură, ca să se poată împărtăși și alții de frumusețile naturale ale acestui ținut și să creeze pentru brăneni o nouă sursă de venituri... Căci – admite Sextil Pușcariu – făcând propagandă pentru Bran ca loc climateric, tata aducea și găzduia la noi o mulțime de lume“. De asemenea, Ioan Cavalier de Pușcariu, după ieșirea la pensie, se retrage la Bran. În 1890, căuta ape minerale în zonă și a găsit „apă care conține fier și pucioasă, pentru care a și cerut concesiune de scrutare liberă“. Tot atunci preconiza înființarea unei comisii pentru „cura climatică, de apă, lapte și zer“. În anul următor, a luat un permis pentru exploatarea izvorului de apă cu proprietăți curative, dar nu a reușit să obțină pentru Bran statutul de stațiune balneo-climaterică și nici prelungirea căii ferate de la Zărnești până la Bran.

După război, numărul turiștilor a crescut din an în an. O deosebită importanță a căpătat Branul ca localitate climaterică, după ce regina

Sextil Pușcariu la Bran, în 1945

Maria a ales Castelul Bran ca reședință temporară.

În fața unei potențiale surse de venit, proprietarii de terenuri au început să-și clădească pe ele vile, pentru a caza turiști. Efectul a fost că valoarea terenurilor de clădit și a vilor de pe raza propriu-zisă a centrului Branului a crescut considerabil.

Pentru dezvoltarea Branului, ca centru turistic și climateric, în ziua de 14 iunie 1926 a luat ființă Secția Bran și alpină a Pietrei Craiului a Touring-Clubului României, secție care număra aproape 50 membri. De asemenea, Branul a fost declarat stațiune climaterică și aici s-a deschis o filială a O.N.T. București.

Oficiul local de turism (O.L.T.) Bran a avut o influență mare asupra dezvoltării localității. În mod deosebit, după ce prin grija Casei regale, a fost realizată uzina electrică, O.L.T. a administrat și a dezvoltat iluminatul public în Bran și satele învecinate.

Un strigăt familiar: vine alta!

Un rol controversat a fost jucat de oficialii O.L.T. în problema căii ferate spre Bran. La 1920, generalul Traian Moșoiu, brănean ajuns ministru, a dorit să prelungească drumul de fier până la Bran, în care scop inginerii demaraseră lucrările. Unii brăneni, în frunte cu dr. Aurel Stoian, s-au opus și au făcut presiuni, spunând că brănenii nu ar avea nevoie de tren; mai mult, traficul pe calea ferată până la Bran „tulbură liniștea și strică aerul“. Prin intervenții la regina Maria, acest grup de presiune a reușit să o convingă să intervină pentru oprirea proiectului. Legenda locală spune că regina Maria ar fi spus că are destul zgomot la Sinaia din cauza trenului și că la Bran vrea liniște... Însă o cronică bisericească locală susține că brănenii de rând au fost foarte afectați de această măsură, deoarece efortul alimentării și transportului de la Brașov era destul de mare și calea ferată până la Bran ar fi adus o serie întreagă de avantaje pentru locuitori. Iată de ce s-a răspândit și zvonul că această acțiune a dr. Stoian (simpatizant al lui Iuliu Maniu) ar fi fost dictată de interese politice, ca această înlesnire (calea ferată până la Bran) să nu fie realizată de guvernul liberal.

În ceea ce privește oferta de cazare în stațiune, aceasta s-a dezvoltat permanent. Pe lângă cele două hoteluri cu restaurant, camere se puteau închiria la toți locuitorii din centrul Branului în condiții favorabile, atât în ce privește

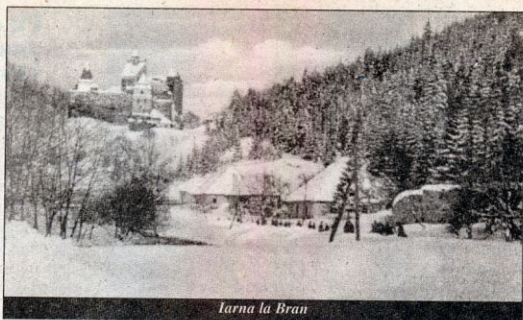
prețul, cât și confortul și curățenia.

La 1930, în centrul Branului erau două hoteluri, cu camere de la 3.000-4.000 lei/lună. La particulari se găseau camere bune cu 2.000-5.000 lei lunar; în sate mai de-

părtate de centru prețul era mult mai redus. La 1939, existau trei hoteluri în zonă; 16 vile și șase restaurante. Tariful lunar pentru camere era de minim 1.500 și maxim 4.600, în funcție de pensiune, de etajul și numărul de paturi din cameră.

Analiza meniurilor de monstrază o relativă bogăție alimentară în oferta zilnică. Prețurile erau stabilite în funcție de categoria stabilimentelor. Cea mai ieftină mâncare era un ou fiert, care costa 4 lei, iar cele mai scumpe feluri erau puii fripti, fripturile de porc și vinul, care ajungeau la 80 lei. În Bran se mai aflau o cofetărie, două brutării și franzelării, trei măcelării, șapte băcării, iar miercuri era zi de târg. Se adăuga oferta negustorilor ambulanți, pentru fructe și zarzavaturi, și a localnicilor, pentru pui, ouă, lapte, unt și alte produse. Există un oficiu poștal, cu legătură zilnică cu Brașovul. Aproape toate ziarele care apăreau în București se vindeau la cele două chioșcuri din centrul Branului, sosind zilnic la 10 dimineța.

În 1930, circulau de trei ori pe zi autobuze spre Brașov,

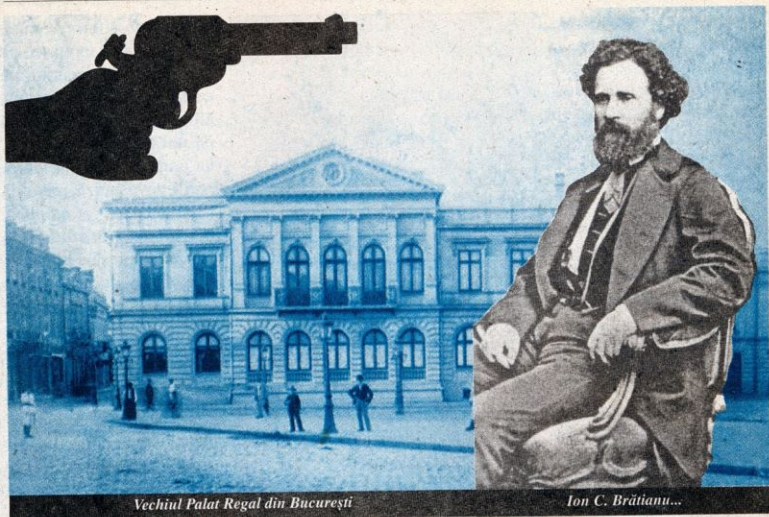
Iarna la Bran

atât la ducere, cât și la întoarcere. Se mai putea ajunge și cu trenul până la Zărnești, aflat la distanța de 8 km de Bran. Legătura cu Rucărul-Dragoslavele și Câmpulung se făcea tot cu autobuzele, care aveau curse regulate de trei ori pe săptămână, marțea, joia și sâmbăta, dus și întors. Transportul auto se făcea cu autobuze, taxiuri și trăsuri. Transportul turiștilor de la Brașov la Bran și retur a fost concesionat unei firme de autobuze, „Frații Nicolescu”. Aceștia nu efectuau însă cursele la standardele prevăzute, O.L.T. Bran protestând către Prefectura Brașov. Se reclamau: „1. Călătorii sunt tratați cu indiferență, nu li se dă nici o atenție, li se răspunde scurt și în mod răstit; 2. Nu oprește în stațiunile destinate; 3. Autobuzele când sunt încărcate trec cu viteză mare pe lângă stațiunile de oprire și numai șoferul scoate capul strigând și arătând cu mâna: «vine alta înapoi!». Aici constă cea mai mare sfidare și barbarie față de public. Acesta, nebănuind că este o minciună, așteaptă ore întregi pe ploaie pe marginea șoselei zadarnic.”

După cum remarcă și Ioan Moșoiu, autorul unei monografii a localității, „când sunt călduri mari se observă o creștere a numărului de turiști: în vara anului 1927, care a fost mai uscată și mai

călduroasă, au fost cam 400 persoane. La aceștia se mai adaugă și colonia de vară a Asociației femeilor creștine, care se adăpostește în casele M.S. Regina Maria”. În 1938 au fost 708 turiști în zonă. Dar la 1939, din cauza zvonurilor alarmante, stațiunea Bran a fost slab vizitată de vilegiaturiști, majoritatea vilor și caselor mobilate au rămas goale în sezon. Cei care au venit au fost simpli trecători, stând în stațiune 3-5 zile. Efectul a fost aproape falimentarea O.L.T. Bran: au venit 370 turiști, adică aproape jumătate din numărul celor veniți în anul anterior. Ca urmare, O.L.T. Bran a cerut de la O.N.T. București un ajutor de 35.000 lei. De asemenea, s-a cerut Casei Regale păsuirea cu un an a plății curentului electric consumat pentru iluminarea localității.

Atuul principal al Branului față de alte stațiuni climatice pare să fi fost constant tocmai lipsa de anvergură, liniște, calmul, care contrastau cu agitația și urbanitatea în sensul negativ alor locații similare. Astăzi, aceste caracteristici au dispărut însă de mult... ■

Vechiul Palat Regal din București

Ion C. Brătianu...

BRĂTIANU AMENINȚĂ, FÂNTÂNARU TRAGE

SORIN CRISTESCU

„Adversarii actualului regim nu-și ascund nemulțumirea de a vedea viitorul asigurat. În ajunul zilei de 10/22 mai a sosit vestea de la Iași că, la sărbătoarea națională, se intenționează comiterea unui atentat împotriva mea. Falsă sau reală, amenințarea s-a răspândit rapid în rândul publicului. Eu am insistat ca programul festivităților să nu fie modificat, căci am avut imediat sentimentul că se dorea intimidarea mea și, astfel, manifestările în stradă să fie contramandate, ceea ce ar fi făcut o impresie penibilă. Opoziția, de la care a pornit zvonul, contase foarte mult pe faptul că voi ceda, bănuind că nu-i voi expune unei primejdii pe cei doi nepoți ai mei [Ferdinand, viitorul rege, și fratele acestuia mai mic, Karl Anton (Carlo)]. Dar nu m-am lăsat intimidat și am participat la defilare. Am trecut călare pe străzile bogat împodobite, pline ochi de oameni. Sărbătoarea a decurs strălucitor, iar entuziasmul a fost și mai mult sporit prin această josnică amenințare...

Ancheta n-a dovedit nimic și eu cred că totul a fost «un coup d'épée dans leau» [o lovitură dată-n gol]. Opoziția joacă un rol jalnic, ieșirea ei din Camere este o farsă stupidă, care are doar avantajul de a destinde majoritatea. Kogălniceanu a și declarat că retragerea a fost un pas pripit...”

Astfel relatea regele Carol I unul dintre momentele tensionate din viața politică românească a vremii. Scrisoarea

citată mai sus fusese adresată de rege surorii sale Maria de Flandra și purta data de 20 mai/1 iunie 1883. Pentru ca

cititorul să pătrundă sensul real al celor relatate de rege, să precizăm că prin formula „actualul regim”, monarhul se

referă la guvernarea liberală a lui Ion C. Brătianu, inaugurată în 1876 și care, exercitând-o în mod autoritar, câștigase încrederea lui Carol I, dar îi exasperase pe adversarii politici, atât pe conservatori, cât și pe o parte dintre liberalii care părăsiseră partidul.

Inflamata opoziție

Încă din 10 ianuarie 1880, câțiva fruntași liberali (George D. Vernescu, Vasile Boerescu, Nicolae Ionescu, Dimitrie Giani ș.a.) se desprinseseră din partid și creaseră o nouă formațiune politică, sub numele de Partidul Liberalilor Sinceri. În 1883, aceștia, împreună cu „liberalii moderați”, grupați în jurul lui Mihail Kogălniceanu, și Partidul Conservator al lui Lascăr Catargiu și-au unit forțele în cadrul „Opoziției unite”, cu intenția de a câștiga alegerile pentru desemnarea Camerelor însărcinate cu modificarea legii electorale. Cu toată violența campaniei electorale, „Opoziția unită” pierde alegerile și, notează C. Bacalbașa, „înțelegând că nu mai poate împiedica revizuirea legii electorale, se retrage, atât din Cameră, cât și din Senat, trei zile după deschiderea Parlamentului, în ziua de 10 mai...”

Departe de a renunța, cele trei grupări ce alcătuiau „Opoziția unită” au mutat disputa politică în stradă, organizând mitinguri și declanșând o virulentă campanie de presă împotriva guvernului. Pentru

...fratele și îndârjitul său adversar
Dumitru Brătianu

a da o eficiență sporită acțiunilor lor, opoziționiștii au fuzionat, la 17 martie 1884, formând Partidul Liberal-Conservator. Situația politică s-a complicat și mai mult după 8 noiembrie 1885, când Dumitru Brătianu, fratele mai mare al primului ministru I.C. Brătianu, căruia i s-au alăturat și alții (M. Kogălniceanu, Petre Grădișteanu, George Mărzescu, Dimitrie Giani, George D. Palladi), se desprind din Partidul Național Liberal și pun bazele Partidului Liberal-Democrat, devenind principalul adversar al guvernului.

Pe fundalul acestor agitații politice, în ziua de 4/16 septembrie 1886, la București, pe strada Vămii, un oarecare Stoica Alexandrescu trage un foc de revolver asupra primului ministru I.C. Brătianu.

Glonțul nu-și atinge ținta, „s-a dus să se turtească pe catarama de la centura pe care o purta C.F. Robescu”, aflat în acel moment lângă primul ministru. A doua zi, un grup de „cetățeni indignați” devastează redacția ziarului conservator *Epoca*, declanșând o adevărată furtună în presă. Grupul de cetățeni se „indignase”, se pare, la sugestia guvernului, care – observa același C. Bacalbașa –, depunea toată silința „să se descopere complicitatea unor fruntași ai opozițiunii... și să poată obține condamnarea măcar a unui singur om politic din tabăra opoziției”, ceea ce ar fi dus la discreditarea acestuia în ochii opiniei publice.

Un gest fără precedent

Deliberat sau nu, în orice caz într-un moment cu totul nepotrivit, Dumitru Brătianu solicită și obține o audiență la Peleş. Despre ce a discutat el cu regele aflăm dintr-o scrisoare particulară a diplomatului austro-ungar Heidler către ministrul de Externe al dublei monarhii, Gustav Kalnoky. În esență, D. Brătianu i-a cerut regelui să-l îndeparteze de la putere pe I.C. Brătianu, care guverna țara de zece ani. Regele i-a declarat că primul ministru liberal se bucura încă de încrederea sa deplină și că, oricum, nu va accepta să aducă la guvernare un partid care, cum se discuta în unele cercuri politice, „pentru a veni la

cărmă", solicita sprijinul „unei puteri străine” (Rusia). Iritat, D. Brătianu declarase că, în acest caz, M.S. Regele trebuia să ia în calcul eventualitatea unui atentat împotriva persoanei sale.

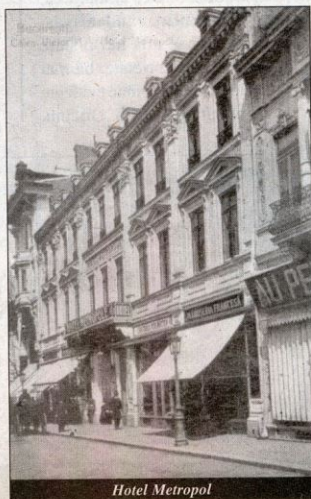
Regele a primit cu mult calm amenințarea și „a afirmat că era de datoria sa ca rege să-și asume acest risc. Nu-și poate ascunde însă uimirea că dl. Brătianu considera normal să colaboreze politic cu un partid din arsenalul căruia face parte regicidul. Dl. Brătianu a căutat să se justifice, afirmând că în mod deliberat stătea în preajma unor astfel de oameni, ca să-i spioneze și, astfel, să-l poată avertiza pe rege. A mai adăugat că pericolul la care se expunea regele era real și mult mai mare decât credea M.S. În ceea ce îl privea, [Brătianu] condamna atât conspirația cu implicarea rușilor, cât și amenințarea persoanei regelui, dar nu putea să nu fie de acord cu tovarășii săi de partid că, după zece ani, guvernarea fratelui său nu mai putea fi suportată și trebuia să i se pună capăt într-un fel oarecare. Aici s-a încheiat această discuție fără precedent între un reprezentant al poporului și monarhul său”.

Recentul atentat asupra primului ministru dădea o anume greutate cuvintelor lui D. Brătianu și o anumită îngrijorare exista în sânul factorilor de putere, hotărâți să ia măsuri energice, dar regele ținea morții să nu se facă vâlvă în jurul unor astfel de evenimente, ce

puteau spori și mai mult disputele politice. Atitudinea lui D. Brătianu nu putea fi tratată ca o acțiune personală, fără a fi judecată în contextul general al evenimentelor. Ea se înscriseră într-un plan al opoziției, de a uza de orice mijloace pentru a-l determina pe rege să ia o hotărâre. Tot dintr-o scrisoare a lui Heidler către ministrul de Externe din Viena, datată 3 noiembrie (stil nou) 1886, aflăm că dr. Nicolae Kretzulescu, până de curând ministru plenipotențiar la Sankt Petersburg, s-a prezentat în audiență la rege, ca emisar al opoziției, și, după un rechizitoriu dur la adresa guvernării lui I.C. Brătianu, a cerut înlăturarea acestuia. Regele i-a răspuns ferm că acest lucru nu se putea face decât pe cale constituțională: opoziția să ia parte la alegeri, să obțină majoritatea și va fi

chemată să formeze guvernul. „El, regele, nu poate accepta o acțiune ilegală, cu atât mai mult cu cât opoziția, prin persoana d-lui D. Brătianu, și-a permis să-l amenințe cu un atentat. El nu poate ceda în fața unor astfel de amenințări, căci s-ar putea ca atunci când opoziția va fi la putere, actualul partid de guvernământ să exercite asupra regelui o amenințare de același gen și în acest caz schimbările de guvern în România s-ar baza pe revolver și pe groaza pe care acest instrument ar exercita-o asupra monarhului. El nu va accepta niciodată un astfel de rol, ci va continua să-și facă datoria în limitele impuse de lege.” Și, cu o ironie mușcătoare, s-a grăbit să pună capăt discuției, arătând că „nu-și poate ascunde uimirea că dl. Kretzulescu, care a fost în slujba regelui cu un an în urmă și l-a reprezentat ca ministru plenipotențiar, acum îi prezintă o somație în numele unui partid care folosește printre mijloacele politice și atentatul asupra monarhului”.

Carol, sprijinindu-se pe Constituție și pe tăria sa de caracter, rămâne ferm pe poziție. Bucurându-se de încrederea regelui, I.C. Brătianu e la fel de hotărât să nu cedeze. La 17 decembrie 1886 are loc procesul atentatului din str. Vămii. În proces sunt implicați și doi liberali dintre cei opoziționiști, frații Iosif și Ion Oroveanu, cel dintâi fiind și parlamentar. La

Hotel Metropol

deschiderea procesului face senzație faptul că pe banca apărătorilor lui Oroveanu ia loc însuși D. Brătianu. Sentința s-a pronunțat la 23 decembrie: atentatorul primește 20 de ani de închisoare. Faptul că niciunul dintre cei implicați politic în proces nu a fost condamnat este comentat de opoziție ca un veritabil succes. Pe alt plan însă, gestul lui D. Brătianu a săpat o prăpastie adâncă între frații Brătianu, afectând grav relațiile lor de familie.

„Am voit să omor pe neamțu...”

Și totuși... Doi ani mai târziu, în contextul înăbușirii sângeroase a răscoalelor țărănești din primăvara lui 1888, regele Carol I s-a aflat și el în bătaia puștii. Atentatorul venea însă dintr-o altă zonă a societății românești.

La 25 aprilie/7 mai 1888, pe la orele 10 seara, Preda Fântânaru (sau Fântânăreanu), originar din județul Gorj, un individ condamnat în 1882, la Craiova, la 5 ani de închisoare pentru omor și care, după eliberare, fusese angajat în serviciul Poliției Capitalei (paza barierei), a descins dintr-o trăsură în fața hotelului Metropol din apropierea Palatu-

lui Regal. Cu o pușcă Lefacheux calibrul 20 mm a tras două focuri asupra ferestrei cabinetului de lucru al regelui Carol I. Prins și imobilizat imediat de către polițiștii din fața Palatului, Fântânaru ar fi declarat: „Neamțu a pus ca să împuște pe țărani, iar eu am voit să omor pe neamțu.” Întrebat de ce n-a atentat la viața regelui într-o altă împrejurare, de pildă când mergea pe stradă, a răspuns că atunci regele era mereu însoțit de regină și acesteia el nu voia să-i facă nici un rău (C. Bacalbașa).

Contele Goluchowski, ministrul plenipotențiar austro-ungar la București, pentru a informa corect Viena, nu s-a mulțumit cu ce scriau ziarele și s-a adresat chiar prefectului Poliției Capitalei, colonelul Sergiu Voinescu. Acesta a confirmat informațiile apărute în diferite ziare, arătând că, în momentul când a tras, Fântânaru se afla într-o stare avansată de ebrietate, ba mai mult, prezenta semne evidente de tulburare psihică. Oricum,

ținuse să precizeze prefectul, din poziția în care fuseseră trase, gloanțele nu l-ar fi putut nimeri pe rege.

Cum reacționase Carol în acel moment aflăm din raportul redactat de Goluchowski: „Regele nu se afla în cabinet în momentul împușcăturilor, nici nu a auzit zgomotul geamurilor sparte, ci doar o detunătură despre care a crezut că provenea de la vreo petardă detonată în stradă. Abia când a intrat în cabinet și a văzut găurile din fereastră și din plafon și-a dat seama ce s-a întâmplat. A chemat imediat pe aghiotantul de serviciu, care i-a raportat că atentatorul fusese deja arestat.”

În urma anchetei care a avut loc, Fântânaru a fost declarat alienat mintal de către comisia medicală chemată să-l examineze. A fost încredințat poliției ce urma să-l transporte în satul natal, pe care nu avea voie să-l părăsească.

Cincisprezece ani mai târziu, în iunie 1903, când un grup de ofițeri sârbi puseseră

la cale atentatul soldat cu moartea regelui Alexandru și a reginei Draga, regele Carol și-a manifestat dezaprobarea față de astfel de practici, renunțând la gradul onorific de colonel al regimentului din care proveneau ofițerii atentatori. ■

Regele Alexandru și regina Draga, victimele atentatului din 1903

Reverberații

În Magazin istoric, februarie 2006, am citit cu interes articolul semnat de domnul Alin Spănu. Mi-a atras atenția un citat extras din memoriul căpitanului-comandor G. Niculescu, fost atașat naval al României la Londra, cu privire la colaborarea româno-britanică. Printre altele, oficialul român scria: „Dacă ne uităm în trecut, vedem că Anglia este cel mai bun plătitor al datoriilor sale și că n-a lipsit niciodată de la cavalerismul de a plăti cu

vârf și îndesat pe prietenul sau țara care i-a făcut un serviciu.”

SAVANTUL HENRI COANDĂ CONFIRMĂ

VASILE ION DUMITRU

Citind așa ceva, imediat mi-am adus aminte de ultima vizită pe care marele nostru savant Henri Coandă a făcut-o la Londra, când, printre multe alte lucruri extrem de interesante, ne-a vorbit despre colaborarea pe care a avut-o cu britanicii, confirmând indirect cele scrise de comandorul G. Niculescu.

Era în primăvara anului 1972. A fost o vizită foarte scurtă, care n-a durat nici 24 de ore. Savantul român fusese invitat de britanici care, la vremea aceea, construiau un noul tip de avion și aveau, se pare, unele probleme. Printre acestea, un zgomet la motor, pe cât de ciudat și suspect, pe atât de periculos. Vestitul constructor de avioane urma să vadă și să audă, să-și

dea cu părerea, să ajute la înlăturarea eventualelor defecțiuni. Așa cel puțin ni s-a spus nouă, muritorilor de rând.

Pe mine, ca atașat de presă, aspectul tehnic al vizitei nu m-a interesat. Știam că între Coandă și constructorii de avioane britanici exista o bogată și fructuoasă colaborare. Pentru mine mai important era faptul că o asemenea vizită îmi dădea ocazia să fiu alături de un mare savant. Ca și în alte cazuri, aveam prilejul să cunosc ceva în plus: *omul*. De data aceasta, era vorba despre omul Henri Coandă.

Așa a și fost. Fiind invitat de ambasador să ne vorbescă despre experiența sa în relațiile cu britanicii, marele om de știință a făcut-o bucuros. Toți eram

convinși că spusele și sfaturile sale ne vor ajuta, dacă vom ține seama de ele. A făcut-o zămbind mereu și pe un ton molcom, sfătos, ca orice om care știe că este ascultat cu mare atenție.

Înainte însă de a arăta ce anume ne-a recomandat savantul Coandă să avem în vedere în relațiile noastre cu străinii, mai ales atunci când este vorba de britanici, merită să povestesc un mic incident care a avut loc la scurt timp după sosirea sa. Se hotărâse ca distinsul oaspete să fie cazat într-unul dintre apartamentele din Belgrave, unde se afla reședința ambasadorului. Acolo unde, cu 50 de ani în urmă, locuise și Nicolae Titulescu, cât a fost ministru plenipotențiar la Londra (1922-

1927). Ajuns în holul de la intrare, savantul a rămas locului câțva timp privind în jur. Mai fusese pe acolo de multe ori. Acum părea copleșit de amintiri, iar din primele cunoscute pe care le-a rostit ne-am dat seama că multe dintre gândurile sale erau departe, în trecut. Poate în clipele acelea îl năpădiseră amintirile. Se gândea la perioada când întâlneau oameni de vază ai României care se perindaseră prin acea clădire.

Ambasadorul, curtenitor și mândru de prezența înaltului oaspete, l-a invitat să meargă sus. Cu liftul. Dar când au ajuns la lift, au constatat că acesta nu funcționa. Au încercat o dată, de două ori, dar degeaba: liftul ambasadorului nu vroia să pornească din loc. A fost chemat administratorul, omul care, ni se părea nouă, era bun la toate. Dar nici acesta nu i-a găsit defecțiunea, liftul refuzând să se miște. Bătrânul savant (avea 86 de ani) s-a oprit în capul scării. Cu mâna pe balustradă, privind în sus, a spus zâmbind: „Se pare că nu avem încotro, trebuie să urcăm pe scări; nu-i ușor, dar hai să încercăm”.

Deși aflat pentru scurt timp la Londra, Henri Coandă a acceptat o scurtă întâlnire cu diplomații ambasadei. Spre deosebire de alte „personalități” sosite de la București, care în asemenea ocazii vorbeau despre „preocupările actuale ale conducerii superi-

oare de partid și de stat”, el a ținut să ne vorbească despre cum să ne comportăm în relațiile cu britanicii. Era îndreptățit s-o facă, întrucât lucrase și cooperase mult cu ei în domeniul tehnico-științific. În perioada respectivă au fost construite mai multe tipuri de avioane de concepție proprie, cunoscute sub numele de „Bristol-Coandă” (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/2001). Au urmat și alte cooperări de succes, Coandă fiind foarte apreciat de britanici, dar și de specialiști din întreaga lume, mai ales după ce, în 1934, a descoperit „efectul” care-i poartă numele.

Esența gândurilor sale privind relațiile cu englezii ar putea fi enunțată în câteva cuvinte: „Indiferent în ce relații vă aflați cu englezii, păstrați-vă cuvântul dat; odată ce ați făcut o promisiune, respectați-o cu sfințenie. De fapt, ce vă spun eu acum este valabil oriunde și în orice împrejurare. Mă iertați că insist, dar în felul acesta omul se respectă pe el și îl respectă pe cel de alături. Este una dintre cele mai simple forme de respect reciproc între parteneri, între oameni, în general.”

Și ca să fie cât mai convingător, ne-a povestit cum, cândva, probabil pe la începutul celui de-Al Doilea Război Mondial, a fost invitat de guvernul britanic pentru o convorbire confidențială. A aflat că, date fiind nevoile războiului, Cabinetul

hotărâse producerea unui anumit aparat de zbor, mai rapid, mai ușor de manevrat, mai eficient. Cum însă proiectul avionului respectiv înmagazina și o parte din gândirea sa, englezii au reflectat și au ajuns la concluzia că e bine să-l informeze și să-l întrebe dacă nu are vreo obiecție. Bineînțeles că savantul nu a avut nimic împotriva. Atât s-a discutat. Nu s-au făcut promisiuni, n-au avut loc negocieri și nici nu s-au semnat documente.

Timpul a trecut, războiul s-a încheiat și pacea s-a restabilit, totul intrând pe un făgaș normal. După ani, Henri Coandă a fost invitat din nou de guvernul britanic. De data aceasta, într-o atmosferă destinsă și prietenească, chiar foarte plăcută, i s-a adus la cunoștință că avea de încasat niște drepturi bănești. „Cum așa?”, a întrebat savantul. Englezii i-au explicat că după prima întâlnire la guvern, atunci când el și-a dat acordul, au fost construite mai multe avioane care au avut la bază proiecte la definitivarea cărora s-au folosit și unele din ideile sale. Acum urma să i se înmăneze „cecul” cu suma ce i se cuvenea.

N-am uitat cele spuse atunci de marele inventator. Ele vin să confirme concluziile la care ajunsese căpitanul-comandor G. Niculescu, încă din 1930, cu privire la corectitudinea britanicilor față de cei cu care colaborează într-un domeniu sau altul. ■

Aparatul Bristol-Coandă, avându-l ca pilot pe sublocotenentul Protopenescu

Spectacolele care au ca subiect reconstituirea unor evenimente istorice din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat sunt tot mai frecvente în ultimul timp. În Anglia sau Germania se poate vorbi chiar de o adevărată tradiție. Arheologii atrași în astfel de manifestări au pus bazele arheologiei experimentale, având posibilitatea să verifice practic anumite informații și ipoteze. Este

și o cale mult mai lesnică de a răspunde curiozității marelui public iubitor de istorie. Prin dimensiunea spectacolului, publicul de toate vârstele ia contact în mod direct cu trecutul. Interactivitatea dă posibilitate fiecăruia să vadă, să atingă sau chiar să producă cu propria mână lucruri care au ieșit din uz.

Astfel de manifestări pot aduce și frumoase încasări. La noi asemenea spectacole sunt organizate foarte rar (Magazin istoric, nr. 5/2005). Racordarea la potențialul turistic național a unor reconstituiri de acest gen ar însemna un beneficiu și pentru organizatori, și pentru arheologi.

Centurion...

...aquilifer (purătorul însemnului unității)...

ANTICHITATEA REDIVIVA

GICĂ BĂEȘTEAN

Localitatea Carlisle (în Antichitate se numea Luguvalium și se afla lângă o importantă bază cu trupe de cavalerie romane, numită Uxellodunum, situată în capătul de vest al valului lui Hadrian, în nordul Angliei) a fost gazda unor spectacole cu public în anul 2000. Cei interesați de aspectele militare ale Antichității romane au putut vedea „la lucru” pe vestiții legionari, în frunte cu centurionul lor, pe muzicanții (*cornicines*, *buccinatores* sau *tubicines*) care în timpul luptelor, prin semnale sonore, asigurau transmiterea comenzilor. Cu același prilej a fost prezentată o ceremonie

religioasă, cu sacrificii pe altarul aflat în fața trupelor. Spectatorii au putut vedea o mare varietate de echipamente și arme din dotarea trupelor romane. S-au efectuat chiar și trageri cu o catapultă.

Cum luptau, cum mâncau, cum scriau?

Un an mai târziu, în vara lui 2001, evenimentul s-a reluat în aceeași locație, oferta pentru public fiind și mai generoasă. Pe lângă legionari romani, au apărut și cei cu care s-au confruntat la sosirea lor în Bri-

tannia, celții. Viața cotidiană s-a lăsat și ea cunoscută. Cei prezenți au putut vedea cum arăta un prânz roman (*prandium*), care era ceva mai frugal, întrucât masa principală a zilei era cea de seară (*cena*). Au fost văzuți la lucru scribii, cu toate ustensilele necesare. Se scria pe tăblițe cerate (*tabulae ceratae*), confecționate din plăci de lemn dreptunghiulare, acoperite cu un amestec de ceară și smoală. Două sau mai multe tăblițe se puteau lega între ele cu un șnur de piele, alcătuindu-se astfel un *codex*. Se scria cu *stilus*, un bețișor de fier sau bronz, ascuțit la un capăt și bont la

celălalt, pentru a putea șterge. Au fost prezentate și instrumentele pentru scrisul pe papirus sau pergament. Se folosea un toc din trestie (*calamus*) ascuțit la vârf; toate erau păstrate într-un fel de penar (*theca calamaria*). Cerneala era de culoare neagră și se obținea dintr-un amestec de funingine, rășină, drojdie de vin, negru de sepie și substanțe gelatinoase diluate în apă.

Corbridge, castru și așezare romană de-a lungul valului lui Hadrian, a fost și ea scena unui alt spectacol, organizat în anul 2002.

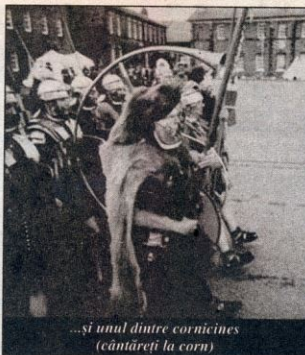
De această dată centurionul purta *lorica* din piele, *cnemide* sau *ocrae*, un fel de plăci metalice, care îi apărau picioarele. Pieptul îi era acoperit de numeroase decorații (*torques* și *phaleræ*) câștigate în luptă. În mâna dreaptă ținea nelipsitul baston (*vitis*), confecționat din lemn de viță de vie, un semn distinctiv al centurionului, având și un rol important în păstrarea disciplinei în rândul subalternilor.

Un cavalierist din trupele auxiliare era echipat cu o *hasta* (lance), *spata* (sabia ceva mai lungă), *lorica hamata* (cămașa din zale) și *parma* (scutul oval); la șaua calului purta tolba cu cele trei *pilum* (sulițe care se aruncau).

Celții luptă cu romanii

Tot pe valul lui Hadrian, la cariera Walltown, în cadrul unui spectacol organizat în anul 2000 de mai multe grupuri ce se ocupă de reînvierea trecutului și având ca temă contactul dintre civilizații, spectatorii i-au văzut față în față pe celți și romani.

Celții se remarcă printr-o vestimentație grosieră. Res-

pectabila matroană romană purta *stola*, un fel de rochie lungă până la pământ. În caz de vreme rea, peste *stola* se puneau o mantie (*palla*). Pentru protecție împotriva arșitei sau ploilor se folosea *umbrella*, *umbraculum*. Încălțăminte era formată din *calceus*, o gheață cu talpa groasă, care uneori avea nasturi (*malloli*) ce prindeau cele patru curele (*fasciae*).

Patricianul purta *toga*, semnul distinctiv al cetățeanului roman, care era o bucată semicirculară de țesătură, ce se înfășura savant în jurul trupului. Se încălța cu *calceus patricius*.

Aquilifer-ul era subofiterul care purta *aquila*, semnul distinctiv al fiecărei centurii, ce trebuia apărută cu orice preț. *Aquila* era un simbol de onoare al unității, iar cel care purta acest însemn se distingea prin blana de leu ce-i acoperea casca și cămașa de zale.

Signum-ul era un steag de luptă format dintr-un suport de lemn pe care se expuneau diferite insigne militare cu care fusesse distinsă unitatea respectivă. Purtătorul lui se numea *signifer*, fiind însărcinat și cu administrarea banilor unității din care făcea parte. Fiecare centurie, co-

hortă, legiune avea steagul ei. În timpul marșului, *signifer*-ii mergeau în frunte, iar în timpul luptei stăteau în linie, pe trei rânduri de luptători. Retragerea lor însemna pierderea bătăliei.

Un spectacol foarte îndrăgit de romani erau cursele de care. În anul 2000, la Carlisle a avut loc reconstituirea unui astfel de eveniment. Și de această dată publicul a fost prezent în număr mare. I s-au pregătit și surprize din cele mai plăcute. Un mare număr de corturi special amenajate dădeau posibilitate spectatorilor să ia contact cu diferite aspecte ale civilizației romane, altele decât cele în desfășurare. Cei care le vizitau puteau să plece acasă cu diferite replici ale unor obiecte romane, achiziționate contra cost.

De ziua împăratului Traian

Din păcate, în România astfel de manifestări nu au avut loc până de curând. Nici cu foarte multe reconstituiri de monumente antice nu ne putem mândri. Câteva excepții ar putea fi castrul de la Arutela (astăzi Păușa, jud. Vâlcea) sau una dintre porțile castrului de la Porolissum (Moigrad, jud. Sălaj). Potențialul de valorificat este însă imens. Dacia a fost o provincie puternic militarizată, numărul de caste cercetate este semnificativ, ele beneficiind de monografii reușite. Așa sunt castele de la *Apulum* și *Potaissa*, dar nu numai. Există specialiști români care au scris articole valoroase despre echipamentul militar roman. Toate acestea ar putea constitui baza unor proiecte culturale românești sau cu participare străină.

Domeniul militar este spectaculos, dar nu exclusiv. Și apoi Antichitatea nu reprezintă singurul obiect de studiu, toate perioadele și epocile fiind potențiale subiecte.

La Sarmizegetusa (*Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa*) în fiecare an, în cea mai apropiată duminică de data de 18 septembrie, se comemorează „*Dies Traiani*”, ziua de naștere a împăratului Traian. În anul 2000, capitala Daciei romane a fost locul de desfășurare a unui spectacol, ce a găzduit și reprezentații de arheologie experimentală.

Organizatorii au beneficiat de prezența domnului Daniel Petersen, ofițer în cadrul armatei S.U.A., un mare pasionat și animator. De altfel, prin amabilitatea acestuia, a fost adus echipamentul necesar din Germania, unde, periodic, se organizează astfel de parade. Au participat la cele întâmplate elevii unui liceu din Cluj, aflați la săpături arheologice sub conducerea domnului Dorin Alicu, de la Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, cărora li s-au alăturat câțiva tineri din localitate.

Chiar dacă fotografiile făcute cu acest prilej nu se remarcă printr-o calitate deo-

sebită, ele redau atmosfera de entuziasm care a dominat.

Total a început ca o joacă, întrucât alții ar fi trebuit să poarte echipamentul. Entuziasmul de moment a făcut ca fiecare să se echipeze după propria imaginație. Rezultatul însă a întrecut orice așteptări. În câteva ore de antrenamente grele, pe ulițele satului sau în amfiteatrul de la Sarmizegetusa, s-au deprins cu mersul în formație și s-au obișnuit cu primirea comenzilor în limba latină. A curs multă transpirație, dar nimeni n-a renunțat.

Pe toată perioada desfășurării evenimentelor, echipamentul a trebuit să fie împărțit în mod „echitabil” cu copiii din sat, care s-au arătat foarte curioși să-l vadă și să-l simtă pe propria piele.

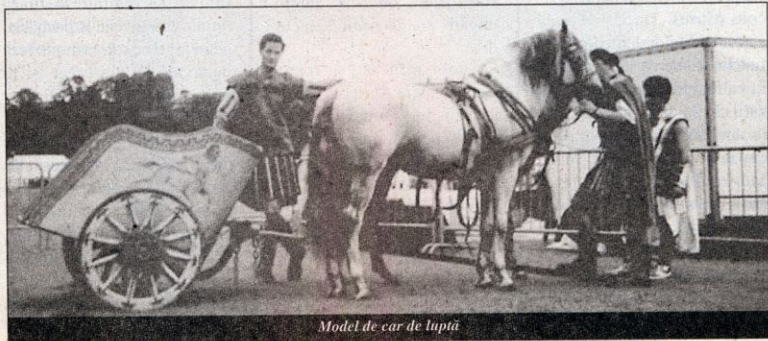
După aproape 2.000 de ani, tribunele vechiului amfiteatru se dovedeau neîncăpătoare pentru spectatori (este adevărat că nici înălțimea acestuia nu mai este cea originală). Celor prezenți le-a fost prezentată o formație legionară, în diverse ipostaze. În frunte se afla centurionul (Daniel Petersen). Era echipat cu *lorica*, o cască cu pană transversală (*crista*), jambiere metalice pentru protecție (*ocrea*) și baston (*vitis*).

Alături de centurion apare un subofițer (*optio*). Domnul Dorin Alicu a îmbrăcat uniformă de *signifer*, datorie extrem de grea, atât la propriu cât și la figurat: depășește 20 kg, iar pierderea însemnelor echivala cu o înfrângere rușinoasă.

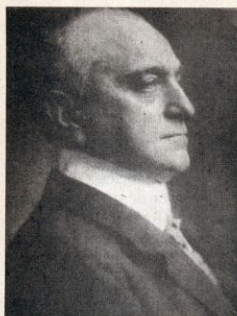
Poate ne lipsește o cultură a acestui gen de spectacole, poate organizatorii trebuie să promoveze o publicitate ceva mai agresivă înainte de a demara proiectul. Ceea ce se poate reține însă este faptul că cei prezenți au gustat spectacolul și poate mult mai important copiii din Sarmizegetusa sau din Cluj au participat și au trăit efectiv ceea ce s-a întâmplat.

Prin angajarea luată în partea de vest a Europei, acest gen de spectacole ar putea prinde și la noi. Eforturile financiare nu au fost prea mari. Domnul Daniel Petersen, care s-a arătat interesat să revină, a lăsat chiar și echipament militar roman pentru a se căuta eventuali producători locali.

Astfel de manifestări, purtând girul oamenilor de specialitate sau al instituțiilor de cultură, sunt o modalitate foarte eficientă de răspândire a cunoștințelor în rândul marelui public și o experiență la fel de interesantă pentru specialist. ■

Model de car de luptă

Bernady Gyorgy

Victor G. Maior

BERNADY GYORGY A FOST IERTAT

NICOLAE BALINT

În 1926, Victor G. Maior, fost notar cercual în Cerghidul Mic, județul Târnava Mică, lansa o gravă acuzație la adresa omului politic Bernady Gyorgy. Potrivit lui Maior, Bernady ar fi dispus, în calitatea oficială pe care o avea în cadrul defunctului Imperiu Austro-Ungar, alcătuirea în 1916 a unei liste cu intelectualii români din Târgu Mureș și din județ care urma să fie arestați și spânzurați imediat ce Regatul României ar fi intrat în război împotriva Puterilor Centrale. Avea sau nu dreptate Victor G. Maior când lansa o asemenea acuzație?

Dar, mai întâi, cine era Victor G. Maior?

În 1926, când formula grava acuzație la adresa omului politic Bernady Gyorgy, era președintele Camerei Agricole Mureș. După lansarea acuzației Maior demisiona din funcție. El cerea să fie audiați în calitate de martori ai acuzării cei 35 de români arestați în anul 1916. Printre aceștia era și protopopul din Târgu Mureș, Ștefan Rusu, cunoscută personalitate locală. Maior mai cerea să fie audiat și un martor cheie, căpitanul de jandarmi Varga Ludovic, cel care-i arestase pe cei 35 de români. Relația lui Maior cu

Bernady, care în 1926 devenise primar al orașului, funcție pe care o mai îndeplinise și sub fostele autorități austro-ungare, era deosebit de încordată.

Maior refuzase să reprezinte Camera Agricolă Mureș în Consiliul municipal, unde ar fi trebuit să intre în relație directă cu Bernady Gyorgy. El își motiva refuzul astfel: „Nu mă pot identifica cu acțiunile d-lui primar care, după părerea mea, în mod direct sau indirect, nu importă, urmărește o tendință de a compromite statul [...] Nu pot aproba

direcțiunea ascunsă, care fatalmente constrânge pe cei mai buni și eminenti funcționari români să renunțe la funcțiunile care le aveau la primărie, nemaiputând tolera atmosfera încărcată ce s-a creat, și le impune încătușarea sentimentelor patriotice.”

Contextul în care Maior făcea aceste afirmații era unul deosebit de încărcat și risca să se deterioreze și mai mult. În urmă cu doi ani, mai mulți foști funcționari ai defunctului Imperiu Austro-Ungar refuzaseră să depună jurământul de credință față de statul

român. Drept urmare, au fost concediați de autorități. Mai mult chiar, în mai 1926, Bernady a fotografiat statuia generalului Bem strangulată cu un lanț (statuia generalului poștopist fusese dată jos de pe soclu de autoritățile române). Atunci când într-o ședință de consiliu a fost interpelat de români pentru acest gest, Bernady a răspuns că fotografia a fost făcută pentru a o trimite Partidului Maghiar din Polonia prin Budapesta. Cu ce scop? Bernady n-a răspuns.

Relațiile dintre cei doi fiind deosebit de încordate și acuzațiile ce i se aduceau foarte grave, Bernady Gyorgy s-a adresat ministrului de Interne pentru a dispune o anchetă și a proba nevinovăția sa. Concluziile rezultate din raportul de anchetă nr. 105 din 1926, în urma investigațiilor făcute la Târgu Mureș de inspectorul general din minister, Victor H. Starrak, l-au determinat pe directorul general din Ministerul de Interne, C. Caloianu, să-i aprobe lui Bernady Gyorgy să deschidă proces de calomnie împotriva lui Victor G. Maior. Procesul, lung

și anevoios, s-a derulat pe parcursul a doi ani, 1926-1928. Sentința i-a dat, în cele din urmă, câștig de cauză lui Bernady Gyorgy, deși multe aspecte ale cazului au rămas neelucidate. În ordonanța definitivă a Tribunalului Mureș se spunea sec: „Bernady Gyorgy a fost aflat nevinovat“, iar motivarea era următoarea: „Potrivit depozițiilor martorului Ștefan Rusu și a altor români, potrivit cărora după intrarea României în războiul mondial ar fi fost arestați și internați cu știrea și la ordinul lui Bernady Gyorgy, această probă nu atinge cu nimic cele susținute de învinuit [...] pentru că acele probe se referă la activitatea lui în calitate de primar înainte de Primul Război Mondial“. Din probele aflate la dosar nu reieșea că în timpul anchetei au fost audiați toți martorii români, arestați în 1916. Nu a fost audiat, deși ar fi fost posibil prin demersurile Ministerului de Externe, mar-

torul-cheie, Varga Ludovic, care în 1926 era supus maghiar și îndeplinea funcția de prefect de poliție la Budapesta. Chiar Bernady, politician abil, declara în cuprinsul anchetei: „Pentru faptele mele de atunci [1916 – n.n.], chiar și în ipoteza că nu mi-aș fi făcut datoria, ori am abuzat de atribuțiile mele, nu mai pot fi răspunzător. Din partea Ungariei nu, fiindcă nu mai sunt supus ungar, iar din partea României nu, fiindcă atunci eram supus ungar și fapta era comisă în Ungaria [...]“

Victor G. Maior a supraviețuit perioadei și a apucat să trăiască și instalarea regimului comunist în România. Arestat de comuniști, măcinat de cancer, n-a mai putut fi încarcerat. A murit înainte de a fi condamnat. Împăcat sau nu, cine mai poate ști? Ardealul rămăsese întreg. Nu a mai apucat să vadă că –

ironia istoriei – ultimii săi descendenți s-au stabilit în Ungaria, devenind benevol supuși maghiari.

O plăcuță, pe un perete al Prefecturii Mureș păstrează numele celor 35 români arestați în 1916. ■

Numele celor 35 de români

Enigme elucidate

Odată cu publicarea, la începutul anului 2000, a rezultatelor investigațiilor asupra ADN-ului extras din inima celui în jurul căruia s-a țesut o legendă, s-a distrus încă unul dintre strălucitoarele mituri ale istoriei universale. Profesorii de la prestigioase laboratoare din Belgia și Germania nu au mai lăsat nici o urmă de îndoială: cel care și-a găsit sfârșitul în temniță a fost într-adevăr copilul născut de Maria Antoaneta la 27 martie 1785.

O legendă a căzut, însă a rămas drama unui copil devenit peste noapte victimă a unei puteri pe care nu a apucat niciodată să o dețină. Pe care nu a apucat să o înțeleagă.

*Urna conținând inima
lui Ludovic XVII*

LUDOVIC XVII TRAGEDIA PUTERII

THEO STĂNESCU-STANCIU

La sfârșitul lunii martie a anului 1785, Versailles-ul și întreaga Franță au fost în sărbătoare. Regina născuse din nou un băiat, Ludovic-Charles, botezat de cardinalul de Rohan în impresionanta biserică Notre-Dame a domeniului regal din apropiere Parisului.

Odorul blond a devenit răsfățatul Curții. Iar, patru ani mai târziu, în iunie 1789, după moartea fratelui mai mare, răpus de tuberculoză, răsfățatul s-a transformat în moștenitor al tronului.

A fost anul decisiv pentru prea tânărul viitor rege.

Revoluția îi distrugea, încetul cu încetul, întregul univers. Uimit, copilul nu putea înțelege ce se petrecea în jur. Începutul toamnei l-a găsit obligat să părăsească Versailles-ul pentru Paris. Un drum plin de capcane, de opriri, de zbucium teribil pentru familia regală. Micul Ludovic privea cu ochi mirați cum numele părinților erau urlate pe străzi, printre injurii și multă furie. Oare de ce se făceau ei vinovați, de stârniseră un asemenea oprobriu? Regina Maria Antoaneta nu-și mai găsea alinare decât la vederea celor două odrasle

Ludovic și sora sa, Maria Theresa.

Pelerinajul din turn

Din spatele zidurilor de la Tuileries, revoluția părea încă destul de îndepărtată. Până în iunie 1792... În ziua fatidică de 13 august, familiei regale i-a fost adusă la cunoștință și a fost îndeplinită hotărârea de încarcerare. Au fost conduși în celebra închisoare-turn a vechilor templieri. Pe acest amplasament, al templierilor, datând din secolele XIII-XIV, fuseseră ridicate nu unul, ci

două turnuri, de dimensiuni diferite, care au servit, de-a lungul timpului, atât pentru depozitarea diverselor valori, cât și ca închisoare. Cel mai mic a devenit, la sfârșitul verii lui 1792, adăpost al „cetățenilor Capet“, după titulatura revoluționară. Construcție feudală, acest mic turn se ridica pe patru etaje, fiecare primindu-și separat prizonierii: la primul a fost „cazate“ cele trei doamne de companie (Bazire, Navarre și Thibaud); la al doilea, regina Maria Antoaneta, împreună cu fiica sa Maria Theresa, iar la al treilea, regele, alături, până la 11 decembrie, de fiul său.

La 26 septembrie, în apropierea iminentă a procesului, Ludovic XVI a fost mutat sub zăbrelele turnului cel mare, la etajul al doilea. Cei aproape 50 de metri înălțime ai clădirii ofereau o imagine de siguranță și inexpugnabilitate. O lună mai târziu, suferea același tratament și restul familiei, încarcerată cu un etaj mai sus. *Declarația drepturilor omului*, încadrată de cocarde tricolore, trona asupra destinului noilor prizonieri. Era una dintre ultimele amintiri pentru Ludovic XVI, nevoit, la 21 ianuarie 1793, să părăsească

Turnul în drum spre locul execuției. Pentru aproape toți iluștrii prizonieri ai Revoluției franceze, moartea, mai mult sau mai puțin violentă sau rapidă, a reprezentat calea izbăvirii, iar turnul în care au fost închiși a devenit, de-a lungul timpului, loc de pelerinaj pentru monarhiști. Și tocmai pentru a stopa o asemenea posibilă mitizare, în 1808, Napoleon i-a hotărât demolarea...

Singură, Maria Theresa, a fost eliberată, în urma unui complicat schimb, după trei ani și patru luni de încarcerare, la 17 decembrie 1795. Austriecii dețineau printre prizonieri mai mulți deputați francezi vinovați de trădare, iar aceștia au devenit moneda de schimb ideală. Împăratul Frederic II a acceptat compromisul pentru a-și vedea verișoara.

Chinul

Pentru tânărul Ludovic, prizonieratul a reprezentat durere și despărțire. Mai întâi de părinte, apoi de mamă și soră. Noaptea de 3 iulie 1793 i-a rămas împărită în memorie. Comisarii revoluționari l-au ridicat pe proaspătul rege pentru a-i „aduce onorurile“,

transferându-l în fosta celulă a tatălui. Ruperea de familie a fost violentă, regina înțelegând că era ultima dată când își mai putea strânge în brațe copilul. Nu îl va mai putea zări decât printr-o crăpătură din zid, când, rareori, mai era scos pe sala scărilor. La 8 ani, Ludovic devenise rege...

La început, sarcina de a veghea asupra noului cap încoronat a revenit unei familii revoluționare – Simon. Recentele descoperiri de arhivă au demonstrat că cei doi au încercat chiar să-i aline suferința, cumpărându-i jucării sau însuflețindu-i celula cu flori sau cântece. Nu de puține ori, Ludovic fredona *La Marseillaise*!

Dar cetățeanul Simon nu a rămas prea mult timp alături de tânărul rege. La 19 ianuarie 1794, în urma punerii în aplicare a unei legi conform căreia nu mai putea deține două funcții remunerate de către Comună, cizmarul l-a părăsit pe Ludovic. Din acel moment, copilul a rămas singur, închis în spatele unor ziduri, fără nici un fel de contact cu exteriorul. Mâncarea îi era împinsă, la ore fixe; lumina soarelui, din spațele zăbrelelor unicei ferestre a încăperii, aproape că îi era

Dispariția atât de tragică a regelui Ludovic XVII a trezit în societatea franceză sentimente contradictorii. Un val de simpatie s-a îndreptat către orfana Maria Theresa, fiica lui Ludovic XVI. Zvonuri cu privire la o boală ce îi măcina și ei prizonieratul i-au sensibilizat pe contemporani. Mulți vorbeau despre frumusețea, înțelepciunea și virtuțile ei; chiar și cele două animale care îi însoțeau singurătatea – un câine și o capră – au devenit simboluri ale prieteniei și fidelității... Cele mai dese reprezentări ale tinereții, într-o din ce în ce mai vie campanie de eliberare, care atrăgea numeroși regaliști și nu numai, o descriau îndurerată, pioasă, așteptându-și soarta.

interzisă. Șase luni s-a chinuit să reziste. Umezeala și frigul nu puteau fi învinse de căldura degajată de burlanul unei sobe aflate într-o cameră apropiată. Copilului nu i s-au mai schimbat așternuturile sau hainele. Nu s-a mai gândit nimeni la igiena micului Capet. Și, astfel, boala a avut cale liberă...

După căderea lui Robespierre, noul primar al Parisului, Barras, descoperind condițiile în care copilul fusese obligat să trăiască, a încercat să i le îmbunătățească. Era însă prea târziu! În mai, doctorul Thierry de Bussy, însărcinat cu supravegherea medicală, i-a prescris diverse tratamente. Câteva zile mai târziu, la 8 iunie 1795, moartea i-a venit ca o eliberare.

Dar nu a însemnat deloc sfârșitul... A doua zi, patru somități medicale ale timpului au fost însărcinate cu examinarea cadavrului. Medicii Philippe-Jean Pelletan, chirurgul șef de la spitalul Hôtel-Dieu, Dumangin, specialistul numărul unu de la spitalul la Charité, Jeanroy, profesor la Facultatea de Medicină, și Lassus, profesor de medicină legală la Școala de sănătate din Paris, au descoperit niște rămășițe măcinate de boală și slăbiciune. Tuberculoza generalizată a fost considerată cauza decesului. Urmele extrem de dureroasei maladii erau evidente pe tot corpul tânărului rege. O clipă de neatenție din partea colegilor, și Pelletan a reușit să sustragă o... amintire. Nimic altceva decât inima celui care fusese Ludovic XVII. A înfășurat-o într-una

Barras, primarul Parisului, care a încercat să îmbunătățească viața copilului

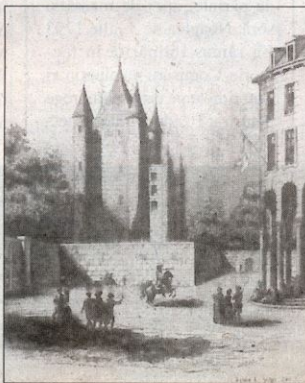
dintre cârpele ce acopereau patul și și-a vârât-o, discret, în buzunar.

Un simplu gest, dar cu consecințe!...

Cine a fost, în fond, Philippe-Jean Pelletan?! Născut într-o familie de medici, la 5 mai 1747, în capitala Franței, personajul Pelletan, după cum

a fost descris de unul dintre cei mai cunoscuți istorici ai acestui episod din trecutul francez, Philippe Delorme, apare ca un doctor conștiințios, devotat meseriei și foarte onest. Contemporanilor însă le-a displicut ambiția lui Philippe-Jean, cel care fusese atras de ideile revoluționare, devenind chiar chirurg șef al Gărzii Naționale. Un publicist cunoscut al epocii, Mallet du Pan, îl descria, în 1795, ca pe „un revoluționar feroce, care a fost și un fel de spion pentru Comitetul Siguranței Generale”. Puțini își mai amintesc de faptul că același medic a fost însărcinat, în virtutea, bineînțelese, a poziției deținute, să constate și decesul lui Marat. Iar cariera sa nu s-a oprit deloc la acea perioadă... regală. În 1810 a devenit chirurg conșultant al împăratului. Un imens scandal de malpraxis l-a obligat să-și depună demisia. Era anul 1815 când un apropiat al țarului Alexandru al Rusiei a trebuit să fie operat la spitalul Hôtel-Dieu. Pelletan l-a deschis, dar nu a mai fost în stare să oprească hemoragia. Iar pacientul a murit câteva ore mai târziu după intervenția eșuată. În urma anchetei conduse de sir James Wylie, medicul personal al țarului, la 16 septembrie 1815, Consiliul General al Spitalelor i-a interzis nerezultatului Pelletan să mai practice.

Dar să ne întoarcem la momentul care l-a făcut celebru, sustragerea inimii lui Ludovic XVII... Peripețiile erau doar la început!

Turnul Temple, în care a fost închis Ludovic

Pentru a păstra prețiosul „trofeu“, doctorul Pelletan l-a introdus în alcool, după care a lăsat aerul să lucreze la pietrificarea sa. Procedeu nu era deloc neobișnuit pentru acele timpuri. După cum aflăm dintr-o relatare a îmbălsămării unei alte membre a familiei regale franceze, decedată în 1690, „inima, după ce a fost golită de sânge, a fost introdusă într-o soluție de alcool [...], după care a fost supusă unui procedeu de îmbălsămărire și introdusă într-o cutie de plumb, sigilată.“ Sau, conform procesului-verbal al legistului care s-a ocupat de defunctul Ludovic XVIII, decedat în 1824, „inima fostului rege, după ce a fost spălată și macerată timp de patru-cinci ore într-o soluție

alcoolică și apoi aromatizată, a fost închisă într-o cutie de plumb, pe care era menționată prețioasa încărcătură...”.

Rezultatele unui asemenea procedeu au fost pe măsură, căci, mai bine de 200 de ani mai târziu, la 15 decembrie 1999, la examinarea doctorului Heidi Pfeiffer de la un prestigios laborator german, inima lui Ludovic XVII s-a prezentat intactă.

Aproape un miracol, dacă se iau în calcul numeroasele peregrinări la care a fost supusă. La scurt timp, doctorul Pelletan s-a plâns că unul dintre elevii săi, Jean Henry Tillos, i-ar fi sustras-o. Adevărul se pare că a fost cu totul altul, Pelletan însuși fiind cel care i-a încredințat-o, în jurul

datei de 29 ianuarie 1810, în preajma nunții lui Tillos, deoarece nu prea știa ce mai poate face cu ciudatul obiect. Din păcate, Tillos a murit doi ani mai târziu, fără a-i lăsa soției nici un fel de indicație cu privire la soarta obiectului deținut. Iar după Restauratie, Pelletan, înțelegându-i valoarea, a demarat un amplu proces de restituire.

Astăzi, în basilica Saint-Denis, inima tânărului rege se poate odihni, în sfârșit, în pace. Rezultatele testelor ADN au clarificat odată pentru totdeauna misterul identității sale. Seria de-a dreptul impresionantă de susținători ai ipotezei conform căreia cel care a decedat în închisoare nu era decât un copil de rând, merită a induce în eroare oficialitățile timpului, s-a oprit aici. ■

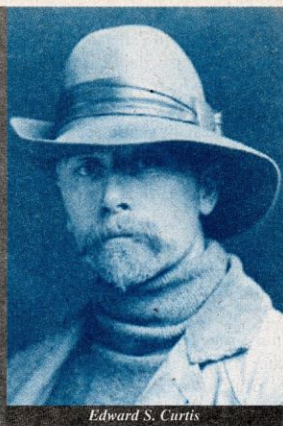

După dispariția lui Ludovic XVII, multe personaje, din cele mai diverse colțuri ale lumii, au încercat să pretindă glorioasa descendență a acestuia. S-a ajuns chiar, și datorită opiniei unor prestigioși istorici sau cercetători, ca unii dintre ei, precum cazul prusacului Karl Wilhelm Naundorff, să fie considerați adevăratul rege. Pe mormântul acestuia din urmă, de la Delft, mai serie și astăzi: „Aici odihnește Ludovic XVII, Charles-Louis, duce de Normandia, rege al Franței și al Navarrei, născut la Versailles la 27 martie 1785, decedat la Delft la 10 august 1845.”

Mitul a trecut și oceanul, ajungând în America, unde statul Wisconsin s-a putut „lăuda” cu existența unui alt pretendent, pe numele său Eleazer Williams. Născut probabil în mai 1788, undeva în nordul statului New York, Eleazer era un bun vorbitor atât de engleză, cât și de dialectul indienilor Mohawk, în rândul cărora practica misionarismul.

Se pare că ideea originii regale i-a venit prin 1850, după ce un prieten i-ar fi arătat o istorioară cu un copil alb, cu sânge albastru, pierdut în pustietate și crescut de indieni. Prințisorul nu era altul decât regele Franței, Ludovic XVII...

Mai ales după ce povestea a fost preluată și de presa vremii, din 1853, Williams a devenit un fel de celebritate națională. Cu toate că mulți doreau să creadă în descendența regală a acestuia, frauda era vizibilă. Însuși scriitorul Mark Twain a lansat o satiră la adresa bizarului personaj: *Omul sălbatic*.

Edward S. Curtis

POVESTEA „CELUI CE PRINDE UMBRE“

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

După încheierea Războiului Civil (1861-1865), America, din nou unită, una și indivizibilă a început să privească cu mai mare interes spre Vest. Mulți dintre veterani își luau un lot de pământ și se stabileau acolo ori plecau în căutarea norocului, cu arma în spate și cu mari speranțe. Construirea căii ferate transcontinentale, ce a adus cu ea dezvoltarea unei rețele urbane, a avut drept consecință firească înflorirea tuturor elementelor civilizației deja existente pe Coasta de Est: apar bănci, instituții de interes public, întreprinderi, ziare și studiouri fotografice, unde amatorii, localnici sau doar persoane în tranzit, își puteau face un portret.

Meseria de fotograf era prosperă și beneficia de numeroși clienți, ca și de variate subiecte demne de immortalizat. Mulți dintre acești maeștri ai camerei obscure, unii având experiența frontului, ca reporteri în timpul conflictului fratricid, au devenit pionieri ai etnofotografiei, găsindu-și modele între amerindieni, fie ei prizonieri în urma conflictelor din cadrul Marilor Războaie Indiene din intervalul 1860-1890, fie vizitatori ai orașelor, în drumul spre Capitala federală, pentru a-l întâlni pe Marele Tată Alb. Alți fotografi au fost trimiși chiar de guvern la diverse consfătuiri cu triburile dintr-o anumită regiune, pentru a portretiza marile căpetenii și pe parlamentarii prezenți. La Smithsonian Institution ca și la Biroul Afacerilor Indiene s-au creat arhive speciale pentru stocarea acestor fotografii.

Un caz special este acela al lui Edward Sheriff Curtis (1868-1952), cel care, din proprie inițiativă, și-a consacrat viața strngerii unei documentații în imagini despre indienii nord-americani. Curtis s-a născut în Wisconsin, ca fiu al unui predicator. În 1891 se dedică fotografiei și se mută în orașul Seattle din statul Washington, unde deschide

un studio. Devine, în scurt timp, portretistul la modă al elitei. Dar activitatea aceasta, deși profitabilă, nu-l atrage prea mult. Ieșea adesea în afara orașului și fotografia spectaculoasele peisaje din împrejurimi. În 1896 are primul contact cu băștinașii: face portretul unei bătrâne de 80 ani, Prințesa Angelina, fiica șefului Seattle, care dăduse albilor locul pe

care se ridicase orașul ce-i purta numele. Angelina era săracă și-și câștiga existența culegând scoici și moluște de pe malul Oceanului. Acolo o și întâlnise fotografu. Pentru a o convinge să-i pozeze, Curtis i-a dat un dolar. O nouă ocazie de a cunoaște populațiile indiene s-a ivit în 1899, când a primit funcția de fotograf oficial al expediției Harriman în Alaska.

Între 1898 și 1906 a făcut călătorii pe cont propriu în zona nord-vestică în care era chiar el stabilit, apoi în sud-vest și în Marile Preerii. Soția continua să conducă atelierul și să facă portrete pentru a întreține familia – aveau împreună trei copii – și a-i subvenționa proiectul. Dar Curtis și-a dat seama că năzuințele îi depășeau cu mult posibilitățile materiale și s-a hotărât să solicite subsidii.

În 1905 ține un ciclu de conferințe la Washington, pe care și le ilustrează cu imagini luate de el printre indieni și pe care le proiecta cu „lanterna magică”. Expunerile se bucură de mare succes și atrag atenția președintelui de atunci, Theodore Roosevelt, care era un mare iubitor al Vestului. Curtis obține protecție prezidențială și recomandări către diverși magnati. În 1906, fotografu se adresează lui John Pierpont Morgan, considerat pe atunci cel mai bogat om al Americii și un generos mecena (*Magazin istoric*, nr. 10/1992), și obține de la acesta mult doritele sume necesare

continuării lucrării. El preconizase că-și va încheia documentația în cinci ani și că avea nevoie de 75.000 de dolari pentru deplasări, materiale și cheltuieli neprevăzute.

Pierpont Morgan îi condiționează patronajul și ajutorul de publicarea imaginilor, așa că este proiectată tipărirea a 20 de volume de text și ilustrație în 500 de exemplare, din care mecenatul trebuia să primească 25 de exemplare și 300 de fotografii separate. Datorită acestui sponsor, în 1907 apare primul volum din *The North American Indian*, prefațat de președintele Theodore Roosevelt. În 1909 este fondată o companie specială purtând acest nume. Din păcate, Pierpont Morgan moare în 1913, dar fiul acestuia preia contractul și continuă să subvenționeze proiectul, însă abia din 1922.

În 1911, Curtis face un nou turneu de conferințe, pentru a aduna fonduri. Folosea diapozitive făcute după fotografiile sale pe care le colora de mână.

Pentru atingerea scopului, Curtis îndura privațiuni. Petrecea mai tot anul pe drumuri, în condiții precare de locuire și igienă. Își transporta aparatele și materialele pe catări. De multe ori i s-a întâmplat ca acești catări să scape lăzile în apă ori să cadă cu totul în prăpăstii, și atunci fotografu pierdea rezultatul unei săptămâni de lucru. De patru ori indienii au deschis focul asupra lui, crezându-l vrăjitor. Dar el era deosebit de tenace și nu lua în

John Pierpont Morgan (în centru), în anul 1912

seamă asemenea lucruri. Uneori străbătea de mai multe ori aceeași distanță, revenind pentru a-și fotografia modelul în lumina dorită. Era foarte bun diplomat și nu-i lua pe băștinași prea repede; dimpotrivă, se așeza în preajma satului lor și aștepta timp îndelungat pentru ca aceștia să se acomodeze cu el, să-l agreeze, să capete încredere în el și să vină chiar ei să-i propună să le facă portretul. Fusesse poreclit „Cel ce prinde umbre“, pentru abilitatea sa de a face fotografii. Dar îi plăcea să se definească drept „misionar“ pentru că, la fel ca părintele său, îndeplinea misiunea sacră de a aduna pe clișeele de sticlă chipurile și mediul de viață al unei rase care, în acel moment, părea pe cale de dispariție.

Fotografiile sale se plasează la granița dintre etnografie și artă, ultima având preponderanță. A fost chiar criticat pentru lipsa de autenticitate din vestimentația diverselor modele unde se repetau, de la unul la altul, anumite elemente sau piese decorative. Intențiile sale declarate erau de a prezenta indianul într-o lumină idilică și cu aura de „bun sălbatic“, neafectat și nealterat de contactul cu albi, ceea ce era foarte dificil după o coabitare, mai mult sau mai puțin pașnică, de 200 ani, ce lăsase urme adânci în civilizațiile tradiționale. De aceea, multe dintre imagini erau regizate în cele mai mici amănunte, erau aduse costume și arme vechi, erau îndepărtate toate elementele modernității și se căutau locații cât mai sălbatice. Curtis

studia, de asemenea, cu multă atenție în prealabil, unghiurile de fotografiere.

El a vizitat 80 de triburi și a executat circa 40.000 de negative. A avut 17 asistenți, cu care lucra câte 16 ore pe zi în condițiile cele mai vitrege, fie în arșița din sud-vest, fie în gerurile Alaskăi. Nu se rezuma numai la fotografie, ci culegea și folclor, pe care-l înregistra pe cilindri de ceară și apoi transcria melodia pe note. Își însemna observațiile despre modul de viață, obiceiurile, ceremonialurile, ocupațiile și aspectul celor pe care-i vizita. Astfel, fără a avea studii de specialitate, a devenit un etnolog în adevărata putere a cuvântului, cu mii de ore petrecute pe teren, între indieni.

Rezultatul acestei munci de 30 ani este monumentală lucrare în 20 de volume – ultimul apărut în 1930, ilustrată cu fotografii imprimate pe hârtie specială. Pentru că tipărirea fusese făcută prin subscripție, nu se știe precis dacă au fost scoase toate cele 500 de seturi planuite. Sigur este că s-au vândut 272, câteva ajungând și în Europa. Momentul finisării acestei opere a fost însă total neprielnic; exact atunci s-a produs marele crah financiar pe Wall Street și nu s-au mai găsit amatori să investească într-o lucrare atât de scumpă.

După o viață pasionată și activă, Edward S. Curtis moare uitat și sărac, în 1952, când interesul pentru indieni scăzuse cu totul. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

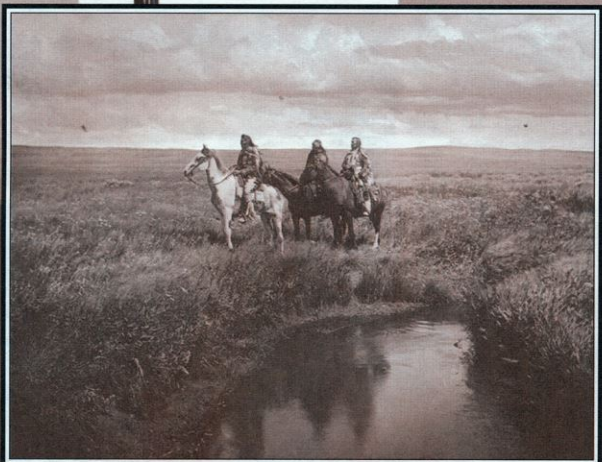
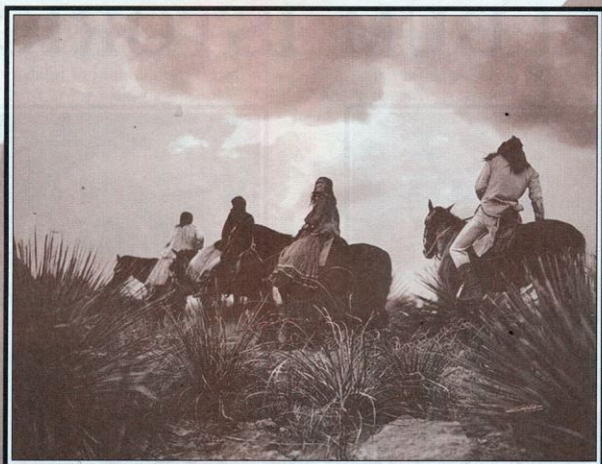
ALBUM ISTORIC

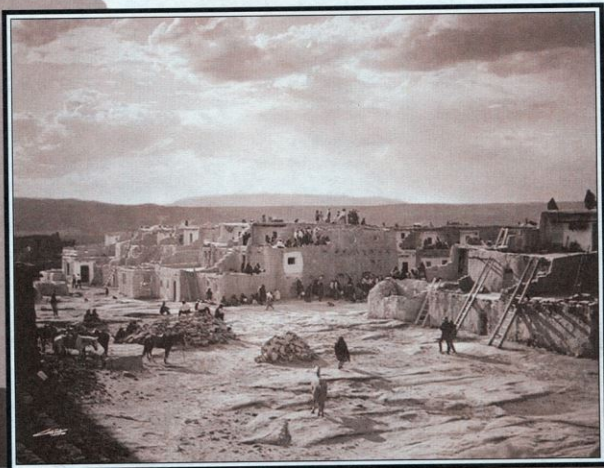

Muzeul Național de Artă al României găzduiește, în Rotonda Sălii Auditorium, până la 30 iulie, expoziția *Moștenire sacră: Edward S. Curtis și indienii nord-americani*.

Reproducem, cu acordul Ambasadei S.U.A. la București, câteva dintre imaginile artistului american, despre o lume care ne-a fermecat tuturor copilăria, prin romanele lui Karl May.

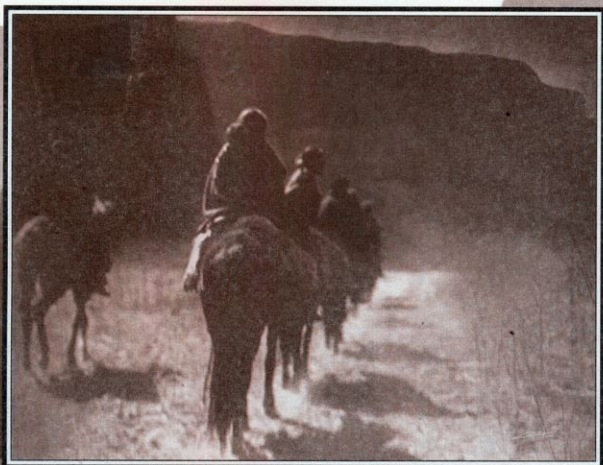

COMOARA VERTEI SFÂNTULUI
DE LAH CRISTOTE DASCĂLE

Duminică 21 mai 2006.
Hramul Sfinților Împărați
Constantin și Elena, ocrotitorii
Catedralei Patriarhale.
 Vechea ctitorie voievodală,
 martora atâtor pagini de
 istorie, trăiește clipe de
 sărbătoare. Bucuria înaltă a
 sfintei zile este sporită de un
 mare moment al Ortodoxiei
 străbune. Mitropolitul căr-
 turar Grigorie Dascălu,
 prin canonizarea sa pro-
 clamată și oficiată în
 această zi, intră în rân-
 dul Sfinților Români,
 cei mărturisitori în fața
 Domnului despre în-
 delungatele tradiții ale
 trăitorilor și jertfitorilor
 întru credință ridicată încă
 de la începutul veacurilor
 creștine din rândurile
 poporului nostru.

Sfânta Liturghie este
 oficiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh

TEOCTIST împreună cu
 un ales sobor de înalți
 arhierei, membri ai
 Sfântului Sinod al
 Bisericii Ortodoxe
 Române. Participă la
 sărbătoare repre-
 zentanți ai Patriarhiei
 Ecumenice a Constan-
 tinopolului, Patriarhiei
 Sârbe, Patriarhiei Bul-
 gare, Bisericii Greciei
 și Bisericii Ortodoxe
 Poloneze.

Reproducem Cu-
 vântul Părintelui
 Patriarh TEOCTIST
 rostit în fața miilor
 de credincioși pre-
 zenți pe Dealul Mi-
 tropoliei în acea zi
 de sărbătoare a
 Bisericii noastre
 strămoșești și ofe-
 rit nouă de Prea

Fericirea Sa spre publicare.

COMOARA VIETII SFÂNTULUI IERARH GRIGORIE DASCĂLU

† TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Trăim o zi dintre cele mai sfinte, ziua
 universalității credinței noastre, cum a spus
 Mântuitorul în Evanghelia de astăzi vorbind
 la fântâna cea cu apă vie (Ioan 4, 10), pentru
 că trăim întâlnirea cu sfinții, care sunt
 împlinitorii minunilor lui Dumnezeu pe
 pământ: Biserica noastră, de-a lungul celor
 peste două milenii, s-a străduit să-și
 îndeplinească prin fiii și slujitorii ei
 misiunea încredințată ei pe pământ, încât
 pe unii dintre aceștia i-a învrednicit de
 darul sfințeniei. Astfel, dintre fiii ei din
 neamul nostru românesc, în urma rugă-
 ciunilor și cercetării vieții și faptelor lor,
 Sfântul Sinod i-a trecut în rândul sfinților
 din calendar, împlinindu-se, prin vrednicia

lor, caracterul universal al credinței noastre
 ortodoxe. Întâmpinând și împlinind acest
 adevăr cu bucurie sfântă, încă din anul 1955,
 Biserica Ortodoxă Română a fost gazdă
 primitoare a unor oaspeți din partea unor
 Biserici Ortodoxe surori, ierarhi și clerici,
 împreună-slujitori cu noi și cu ierarhii
 Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe
 Române.

Într-o împrejurare precum cea de astăzi,
 când sărbătorim pe Sfinții Împărați Constantin
 și mama sa Elena, se cuvenea să fim împreună,
 să ne mângâiem duhovnicește, să auzim
 cuvinte de binecuvântare din partea
 reprezentanților celorlalte Biserici Ortodoxe
 surori. Iată, se află cu noi Înalt Prea Sfințitul

Mitropolitul Gregorios de Thyatira și Marea Britanie, reprezentantul Sanctității Sale Bartolomeu, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului. Se află, de asemenea, Prea Sfințitul Episcop Mitrofan din Statele Unite ale Americii, dar reprezentându-l pe Sanctitatea Sa Pavle, Patriarhul Serbiei. Sanctitatea Sa Maxim, Patriarhul Bulgariei, este reprezentat astăzi aici de o delegație condusă de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Ignatie al Plevnei, iar sfânta Biserică a Greciei este prezentă prin delegația condusă de Înalt Prea Sfințitul Vasile de Elassona, reprezentând pe Prea Fericitul Arhiepiscop Hristodoulos al Atenei și a toată Elada. Biserica Ortodoxă a Poloniei, slujită în istorie de Sfântul Mitropolit Petru Movilă și păstorită acum de Prea Fericitul Sava, este reprezentată aici de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Abel de Lublin și Chelm, însoțit de o delegație.

Împreună, așadar, cu coroana de ierarhi ai Bisericii noastre Ortodoxe Române împlinim, cu adâncă smerenie, voia lui Dumnezeu și misiunea încredințată de Domnul nostru Iisus Hristos, adeverind universalitatea credinței creștine, proclamată de către Sfântul Împărat Constantin cel Mare. Să ne rugăm cu căldură Bunului Dumnezeu să ne învrednicească a împlini sfântul act de proclamare a canonizării marelui Mitropolit Grigorie Dascălu și să-l mulțumim din adâncul sufletelor noastre că ne-a hărăzit să trăim asemenea momente. Astfel, noi vom pași cu mai mult curaj în viață străbătând vremuri deloc ușoare. Avându-i pe sfinți în sufletele noastre, ca pilde de credință și de viață, suntem încredințați că Domnul Iisus Hristos este și rămâne în veci cu noi.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu ca să ne rugăm cu căldură astăzi

la Sfânta Liturghie, în cadrul căreia vom săvârși, la momentul potrivit, proclamarea canonică a trecerii în rândul sfinților a mitropolitului cărturar al Țării Românești, Grigorie al IV-lea, numit în istoria noastră și „Dascălu”, care a fost înmormântat aici, lângă Sfântul Altar, căruia i-a dăruit viața, rugăciunea și multe sale ostenele, revărsând în sufletele noastre până astăzi, prin scrierile sale, învățăturile Sfinților Părinți dobândite la mănăstirile din Muntele Athos și la Mănăstirea Neamț. Cu aceste gânduri vă întâmpinăm, iubiți părinți și frați creștini, exprimându-ne bucuria de a ne ruga împreună.

Cu adevărat trăim aceste clipe împreună cu sfinții îngeri și cu sfinții lui Dumnezeu. Toți cei care participați astăzi și auziți aceste sfinte și dumnezeiești rugăciuni și cuvinte vă împărtășiți de harul Duhului Sfânt care se revărsă în sufletul nostru cum s-a săvârșit de-a lungul existenței părinților și fraților noștri, bineplăcuți lui Dumnezeu.

Ne-a învrednicit Dumnezeu pe noi, românii, să ne dea la iveală din neamul nostru

Părinți sufletești ai poporului, apărători ai credinței, slujitori ai Sfințelor Altare, luptători pentru credință, eroi pentru libertatea și demnitatea noastră. O ceată minunată de acești bineplăcuți ai lui Dumnezeu vedem cu ochii minții și ai credinței noastre înconjurând tronul Prea Sfintei Treimi, oglindită de însăși imaginea care ni se înfățișează astăzi pe colina aceasta sfântă a Capitalei noastre. Cu adevărat că este sfântă, deoarece unii dintre fiii Bucureștilor s-au învrednicit de darul sfințeniei, începând chiar cu Sfântul Ierarh Grigorie, mitropolitul Țării Românești, ca elev mai întâi al renumitei

Biserica Sf. Lazăr, mănăstirea Cernica

scoli Sfântul Sava, continuând învățătura la Sfântul Munte Athos și la mănăstirea Neamț, ca, din 1823, să fie chemat din liniștea chiliei sihăstriei Cocioc din mănăstirea Căldărușani la scaunul de mitropolit al țării până la 1834. Este al doilea fiu al Capitalei noastre trecut în rândul sfinților, după Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica. Socotindu-l, prin adopție duhovnicească, și pe Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, ctitorul și arhitectul mănăstirii Antim, avem sfinți rugători pentru noi trei mari ierarhi, fii ai Capitalei.

Iată ce ocrotire nebiruită a rânduit Dumnezeu Capitalei României prin acești fii ai săi, văzători și cuvântători de Dumnezeu. Din pruncia lor au slujit Sfânta Biserică, rugându-se la marile lavre ale Athosului, la cele din Țările Române, Muntenia și Moldova, adevărate universități de cultură românească și de viață duhovnicească. Ei au fost și au rămas mari dascăli de suflet, încât darul științei și al cunoașterii voii lui Dumnezeu cu care erau înzestrați a fost tălmăcit pe graiul poporului român, nu numai prin traduceri din înțelepciunea Sfinților Părinți din secolul lui Constantin cel Mare, ci și prin viețuirea lor sfântă închinată culturii românești atât în Moldova, cât și în Muntenia, la Athos, la mănăstirile Căldărușani, Cernica sau Snagov, strălucind nu numai prin rugăciune, ci și prin tipărirea cărților de spiritualitate, acestea circulând de la Neamț la Căldărușani sau Cernica, de la mănăstirea Snagov spre Georgia sau Damasc și de la Athos în mănăstirile noastre.

Cu îndreptățită stăruință veghea primul domnitor regulamentar român Grigore Dimitrie Ghica (1822-1828) ca smeritul ierarh

Grigorie de la Cocioc să vină la București ca să fie ridicat la treapta de mitropolit între cei trei candidați propuși atunci. Surprins de asemenea misiune la care nu năzuisese nici un moment, smeritul Grigorie s-a supus poruncii de a se înfățișa măritei adunări domnești, precizând trimișilor lui Vodă: „Deși nu sunt vrednic de această înfricoșată răspundere, dar ascultare fac venind eu, nevrednicul; numai de gândul acesta mă cutremur“. Cu ajutorul lui Dumnezeu și din prisosul ascultării sale a fost ales mitropolit, păstorind Biserica până în anul 1834, biruind cu harul lui Dumnezeu uneltirile diavolești.

A gândit, a lucrat și a dăruit Bisericii nenumărate cărți, încă de când era la mănăstirea Neamț, cărți vestite în literatura noastră teologică, împreună cu prietenul său Gherontie cu care a legat o sfântă prietenie, ca elevi la renumita Academie de la mănăstirea Sfântul Sava din Capitala noastră. Școala aceasta atât de vestită a pregătit și ierarhi cărturari pentru Biserica noastră, pe făgașul relației de admirație și de prietenie dintre marele mitropolit al Moldovei și al culturii noastre Veniamin Costache cu Dositei Filitis, unul dintre înaintașii Sfântului Grigorie în scaunul de mitropolit la București.

A fost un slujitor al Sfântului Altar, dar și un slujitor al culturii teologice, deoarece cu mâna sa și cu condeii din acea vreme, la lumânare, a tradus în românește nenumărate cărți, care se păstrează în renumitele biblioteci ale mănăstirilor. A fost unul dintre păstorii cei mai luminați ai Țării Românești, dar și cel care a cunoscut durerile exilului, pe care le-a

În paginile 35-38 imagini de la slujbele ținute la Patriarhie și la Căldărușani, realizate de Silviu Andrei Vladăreanu

suportat cu răbdare până s-a înapoiat la scaunul său din București, după ce un an a stat la episcopia din Buzău, nu fără a da la iveală alte opere. Iar când Dumnezeu l-a chemat la Sine, în iunie 1834, și-a adunat ucenicii și le-a zis cu blândețe, cum consemnează paginile din Pateric despre viața sa: „Copiii mei, acum trebuie să plec, să răspund la chemarea Domnului“. A fost prohodit după rânduială și cu evlavie de episcopul Ilarion al Argeșului, conducându-l pe ultimul drum într-o mare procesiune împrejurul colinei acesteia, ticsită de credincioșii veniți să-l conducă la locul de veșnică odihnă. După cuvântul omagial, a fost înmormântat aici, în stânga noastră, la „picătura streășinei“, lângă altarul catedralei, așezat pe jilțul pastoral, cu odăjdiiile arhieresti și înveșmântat după rânduiala timpului, într-un mormânt boltit. În acest loc vom așeza o pisanie, drept mărturie peste vremi.

Iată, frați creștini, că la rugăciunile sfinților și ale celor din neamul nostru, iubitori, iertători și milostivi, încât în anul 2005, când Biserica noastră a împlinit optzeci de ani de Patriarhie, Sfântul Sinod a zăbovit cu evlavie, ierarhi, profesori, cercetători ai vieții bisericești, asupra personalității Mitropolitului Grigorie Dascălu, găsind temeiurile și hotărând trecerea sa în rândul sfinților. Aceste studii au stabilit că după șapte ani de la înmormântarea Mitropolitului Grigorie, în 1841, acesta a fost deshumat și dus la Căldărușani, iar în 1934 rămășițele sale au fost așezate cu evlavie într-un sicriu în osuarul Paraclisului din cimitirul mănăstirii. După mai bine de un secol de la petrecerea sa din viață, în 1961, fericitul de pomenire Patriarhul Justinian

Marina i-a adus rămășițele pământești în pridvorul bisericii mari din mănăstirea Căldărușani, în partea dreaptă, alături de ale fostului mitropolit primat Ghénadie Petrescu (1893-1896), un alt mare păstor și pătimitor, înmormântat în 1918, la schitul Cocioc, și care a fost deshumat și așezat și el tot atunci, în partea stângă a bisericii mari din mănăstirea Căldărușani. Ca participant la soborul ierarhilor de atunci, m-a impresionat gândul minunat al Patriarhului Justinian de a așeza, cu cinstea cuvenită, în pridvorul bisericii mari a mănăstirii, rămășițele pământești ale marelui mitropolit, cu cinstitul cap al Sfântului Grigorie, cu care a gândit și a dat atâtea roade duhovnicești în scrisul nostru românesc, necesare nu numai preoților, ci și creștinilor, tinerilor îndeosebi, scrise într-un grai atât de limpede și de frumos până astăzi, încât aceste opere constituie adevărate valori literare. Cele împlinite de Patriarhul nostru Justinian la mănăstirea Căldărușani în 1961 au fost o pregătire, o prevestire a ceea ce am săvârșit noi astăzi, cinstindu-l atunci cu sobor de arhieriei, de arhimandriți și călugări și cu participarea a numeroși credincioși. Cu dreptate și cu adevăr este că noi, mâine, să

conducem sfintele sale moaste la mănăstirea Căldărușani în care s-a ostenit și a lăsat în urmă comoara vieții sale. Deși urgia vremurilor n-a lăsat nici o urmă asupra chiliei de unde domnitorul Grigore Dimitrie Ghica l-a chemat în scaunul de mitropolit al Țării Românești, sfântul ierarh Grigorie va lumina de acum înainte frumoasa ctitorie a domnitorului Matei Basarab (1632-1654), mângâind și tămăduind sufletele și trupurile celor ce le vor săruta cu credință.

Astăzi, iubiți frați și surori în Domnul, noi îl cinștim bisericește cu cântări și cu cuvinte întocmite chiar din timpul vieții sale, căci era încusit în toate Părințele acesta Grigorie. El, cu monahul Gherontie, prietenul său, cu arhimandritul Macarie, cu călugărul Dorotei, ucenicii Starețului Paisie de la Neamț, au adus de acolo o adevărată revărsare de lumină a cărții peste Țara Românească, la Cernica și la Căldărușani, și chiar până în Transilvania. Unitatea limbii române s-a păstrat prin secole datorită acestor ostenitori și mari dascăli, datorită acestor ierarhi cărturari, tipărind cărți în limba vorbită de popor. Meritul cultural al mitropolitului Grigorie este nespus de mare. Mulțimea de autori care i-au studiat viața, învățați de talia marelui istoric al neamului nostru, Nicolae Iorga, au prezentat în scrierile lor aceste virtuți ale sale, care trec dincolo de limitele văzute și de raporturile dintre noi, spre zările cele luminoase ale Duhului Sfânt. Marele și neuitatul Episcop Ilarion al Argeșului, care l-a prohodit, de asemenea, a scris pagini valoroase despre jalea care i-a cuprins pe fiii Bisericii noastre, cler și credincioși, la pierderea acestui mare păstor și a arătat evlavia poporului și clerului care îl socoteau sfânt încă din viață.

Cum am spus, Sfântul ierarh Grigorie, a fost încercat de multe greutăți, suferind exilul și alte necazuri pentru Biserică și pentru neam. Dar, suferințele cele mai mari, pe care le descrie singur, au fost acelea că n-a putut să tipărească ceea ce începuse să scrie. N-a putut să termine de tipărit *Viețile Sfinților*, în 12 volume, la care a lucrat în chilioara sa, de la Căldărușani. A apucat să vadă tipărite doar primele două volume, dar lucrarea, odată începută, a urmat până la capăt, după sfârșitul vieții sale.

Trăim și noi o bucurie și o nădejde

mare și scumpă a zilelor noastre, frați și surori în Domnul. Suntem cu toții învățuiți de fel de fel de îndoieli care ne zburcă sufletul, îndeosebi sufletul tineretului, al școlarilor. Acest Sfânt Ierarh a scris și pentru copii, a scris și pentru tineri foarte multe cărți. Avem, deci, un luminător al culturii noastre, care și în secolul al XVIII-lea era atât de necesară, cu sufletul ei ce bătea dinspre Europa, dar care găsea aici zid de apărare a credinței și candelă de lumină presărate în toate mănăstirile voievodale din provinciile noastre românești, Moldova, Muntenia și Transilvania.

Ne facem și o datorie de conștiință, de fii ai poporului nostru, de urmași ai acestor sfinți înaintași, cinstindu-i pe acești uriași ai culturii și spiritualității românești, precum mitropolitul Dosoftei de la Iași, considerat părintele poeziei românești, Grigorie Dascălu, care a dominat cultura din vremea sa, uimind și pe părinții de la Muntele Athos, Cuviosul Onufrie de la mănăstirea Sihăstria Voronei, cu un cult de cinstire locală în zona Botoșanilor. Din inițiativa Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Daniel au fost trecuți în rândul sfinților Mitropolitul Dosoftei și Cuviosul Onufrie. Iar noi, astăzi, aici, facem proclamarea canonică a sfințeniei Mi-

ropolitului Grigorie Dascălu, ierarh înzestrat cu bogate frumuseți sufletești, așa cum ne privește cu blândețe din icoana de sfânt ierarh al Ortodoxiei universale. Anul trecut, l-am venerat ca sfânt pe Cuviosul Stareț Gheorghe, reînțemeietorul, am putea spune, al mănăstirii Cernica, înainte de Sfântul Ierarh Calinic. Este o bucurie locală, a noastră, a fiilor Bucureștilor, dar o trăim și trebuie să o trăim. Tineretul nostru teologic, dar tot tineretul țării va găsi în scrierile Sfântului

ierarh Grigorie idei călăuzitoare pentru formarea personalității lor și călăuză de urmat în viață. Avem nevoie de pilde de viață, mai ales astăzi, când se vorbește atât de mult despre educație. Dacă dintre valorile educaționale lipsește învățătura Mântuitorului Iisus Hristos și pilda de viață a sfinților, nu se poate împlini educația, oricât de înaltă s-ar pretinde ea, din toate punctele de vedere.

Biserica Ortodoxă, cum se știe limpede, nu este împotriva științei, a culturii, ea însăși fiind cultură prin slujitorii ei. Numai o singură parohie, dacă am lua, ca să-și împlinească misiunea și porunca Domnului Hristos, are nevoie de cel puțin cincisprezece cărți de slujbă. Deci, parohia însăși este un factor de cultură și de învățături frumoase. Cuvintele fermecătoare ale Evangheliei și învățătura Sfinților Părinți au puterea de a se strecura în inimile și în sufletele noastre și de a rămâne să rodească acolo. Să rămână, așadar, iubiți frați și surori în Domnul, și bucuria de astăzi, pilda de astăzi, rugăciunile de astăzi să le păstrăm la inima noastră.

Ca smerit urmaș al Sfântului ierarh Grigorie Dascălu, Mitropolitul Țării Românești, mă înclin în fața rămășițelor pământești și în fața capului său, pe care un ucenic a scris spre neuitare, în 1841, când a fost depus în osuarul Mănăstirii Căldărușani, inscripția: „Acest cap este al Preasfințitului nostru mitropolit Grigorie al IV-lea. A răposat în Domnul cu pace leat 1834“. Așa este scris pe sfintele sale moaște. Suntem pătrunși de acestea și să rămânem pătrunși. Să plecăm de aici cu o mulțumire și cu un gând de mai bine, de mai frumos, de mai multă dreptate și adevăr în viață. Avem nevoie de valorile acestea în familie, în

școală, în viața noastră socială de toate zilele. Încrederea, iubirea, stima aproapelui, respectul față de semenul nostru valorează foarte mult. Sfinții le-au trăit pe toate și pentru ele au pățimit, dându-și chiar și viața pentru aceste valori.

Mulțumesc soborului de arhieriei care m-au înconjurat astăzi, în primul rând Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Gregorios, reprezentantul Sanctității Sale Bartolomeu, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, care s-a ostenit și a venit azi-noapte și acum a slujit cu noi, celorlalți Înalț Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți, vecinii noștri, care ne-au umplut inimile de dragoste, și nu mai puțin ierarhilor Sfântului Sinod al Bisericii noastre, care au parcurs distanțe mari ca să fie astăzi împreună cu noi. Tuturor le mulțumim din tot sufletul și rugăm pe Sfântul Ierarh Grigorie să mijlocească către Bunul Dumnezeu ca să îplinească slava pe care Sfântul Constantin cel Mare a dat-o Bisericii prin libertatea de credință. Ca ocrotitor sfânt al acestei catedrale, împreună cu mama sa Elena, să ne ajute spre a ne duce la îndeplinire misiunea și chemarea fiecăruia, după cuvântul pe care Mântuitorul nostru Iisus Hristos l-a adresat astăzi femeii samarince că „noi ne închinăm Căruia știm, ne închinăm Dumnezeului adevărat în duh și în adevăr“ (Ioan 4, 22-23). Niciodată nu trebuie să uităm că suntem beneficiarii acestui cuvânt mare, ai universalității credinței noastre, că începătorii libertății creștine au fost

Sfinții Împărați Constantin și maica sa Elena.

Vă doresc tuturor ca osteneala care ați luat-o astăzi și răbdarea să vă fie răsplătită cu binecuvântarea și iubirea Mântuitorului Iisus Hristos și cu ajutorul Sfântului ierarh Grigorie. Amin! ■

Am ilustrat acest articol cu imagini din propaganda vremii, ce urmăreau să demonstreze condițiile deosebite de trai oferite de regimul sovietic populației basarabene și entuziasmul de care era aceasta cuprinsă

AȘA A ÎNCEPUT SOVIETIZAREA

ALEXANDRU MORARU

În primăvara anului 1944 armata roșie aflată în ofensivă a ocupat câteva orașe din nordul Basarabiei. S-a reintrodus administrația bolșevică.

Documentele de arhivă din acele luni aduc mărturii despre comportarea stăpânitorilor. Primele lor legi priveau asigurarea mijloacelor de comunicație cu Moscova. La 19 martie 1944, N. Salogor, secretarul C.C. al P.C.(b) al Moldovei, și Constantinov, președintele Sovnarcomului (Consiliului de Miniștri) R.S.S.M., îi scriau lui Stalin, rugându-l să „dea dispoziție Direcției Aviației Civile privind rezervarea pentru deservirea C.C. al P.C.(b) al Moldovei și Sovnarcomului R.S.S. Moldovenești, pentru asigurarea transportării cadrelor de conducere în raioanele eliberate ale R.S.S. Moldovenești, a unui avion Douglas, două avioane P-5 cu patru motoare și două avioane U-2 pentru comunicație“.

Câteva zile mai târziu cererea era reinnoită, dar de data aceasta se solicita pentru cadrele de conducere: un avion Li-2, două avioane P-5 și două avioane U-2 pentru comunicație.

Alte documente vorbesc despre comportamentul violent și obraznic al ocupanților. După ce Basarabia a fost în întregime ocupată, la 8 septembrie 1944, Selivanov, secretarul Comitetului Orășenesc al P.C.(b)M. Chișinău, îi informa pe conducătorii R.S.S. Moldovenești despre abuzurile comise de NKVD în orașul scăpat de sub control.

„Scrisoare informativă
Secretarul C.C. al P.C.(b)M.
tov. Salogor N.L.
Președintele Sovnarcomului R.S.S.M.
tov. Constantinov

Despre încălcarea hotărârii Sovietului Orășenesc și Comitetului Orășenesc al P.C.(b) al Moldovei din 25 august 1944, despre

confiscarea fondului imobiliar de stat și ordinea de ocupare a fondului locativ din orașul Chișinău.

Potrivit controlului înfăptuit de Comitetul Orășenesc și comitetele raionale ale P.C.(b)M. din orașul Chișinău s-a stabilit că mulți lucrători din rândul grupelor operative ale narcomatelor [comitete ale comisarilor narodnici de ramură – A.M.] și instituțiilor

republicane, preponderent al lucrătorilor organelor și unităților NKVD și unităților de grăniceri ale NKVD, sosind în orașul Chișinău după ofensiva unităților armatei roșii, în loc să stabilească o ordine revoluționară în oraș, să restabilească imediat organele puterii sovietice, să organizeze paza obiectivelor industriale de bază și a averii statului, au ales un drum greșit și dăunător: confiscarea în interese personale a mobilei, ocuparea fără autorizația sovietului orașenesc a fondului imobiliar locativ particular și de stat; samavolnic au dat afară din case pe locatarii băștinași, și-au însușit averea acestor oameni și au instalat pază armată la locuințele goale.

Angajații narcomatului NKVD și ai departamentelor acestora prin oraș au «rezervat» un număr mare de apartamente, pe care au instalat tăblițe cu inscripția «OCUPAT DE NKVD». De exemplu: pe strada Armenească, între strada Nicolaevskaia și Haralampievskaa, pe toate casele au fost puse tăblițe; pe strada Cuznecinaia, între strada Armenească și Cupecescaia, [sunt] mai mult de 20 de case pe care au fost atârnat tăblițele respective sau scrise cu caractere grase pe pereții caselor «OCUPAT DE NKVD».

Folosindu-se de un asemenea dezmăț, unii lucrători ai NKVD-ului, mulți lucrători din alte narcomate au atârnat inscripții: «OCUPAT DE NKVD», «MINAT», «ATENȚIE CÂINI RĂI» ș.a.

În afară de ocuparea locuințelor și apartamentelor, unii lucrători ai NKVD-ului au început a transporta mobila rămasă din unele case în altele, chipurile pentru păstrare și transmitere organelor financiare. Acest lucru a servit drept pretext pentru alte organizații și persoane să delapidze averea statului și să confişte ilegal averea orașenilor.

În urma acestor acțiuni, în ultimele zile în oraș s-a creat o situație când noaptea, și chiar ziua, persoane necunoscute cară mo-

bila din apartamente și case. Mulți locatari au pierdut încrederea că vor mai rămâne în casele lor să trăiască și că li se va lăsa averea agonisită de o viață.

Din Procuratura orașenescă noaptea a fost furată toată mobila. La 2 septembrie 1944 în casa nr. 26 de pe strada Svecnaia, a fost săvârșit un furt al mobilei și al altor obiecte din apartamentul lui Ohrimenco, împuternicit al narcomzagului județului Chișinău, iar furtul l-a comis șeful grupei de gospodărie a Direcției

Căii Ferate Chișinău, Condratenco [ultimul nume în document este scris de mână – A.M.].

Organele Miliției nu duc o luptă hotărâtă cu aceste crime, iar tov. Leahov trimite la Comitetul Orașenesc de partid informații că, chipurile, «în ultimele 24 de ore în orașul Chișinău n-au avut loc nici un fel de cazuri criminale și n-au fost înregistrate nici un fel de întâmplări».

Lucrătorii narcomatului NKVD au stabilit posturi înarmate la un șir întreg de case goale ocupate de ei, ca de exemplu: chiar la apartamentul ocupat de secretarul comitetului orașenesc de partid, tov. Chiriac, personal, loțiitorul narcomului NKVD, tov. Orlov, a adus cu mașina o santinelă și a pus-o lângă casă, iar peste două zile a mai adus o santinelă suplimentară; primul dintre aceștia n-a fost schimbat și n-a mâncat mai bine de 24 de ore.

Exemplul lucrătorilor NKVD l-au urmat alți lucrători cum sunt cei de la NCGB [Comisariatul narodnic al Securității Statului, o ramură a NKVD-ului, ai cărei membri se bucurau de privilegii speciale – A.M.], Comisariatul militar orașenesc, unitățile de grăniceri ale NKVD-ului. În felul acesta numai în raionul Krasnoarmeisk au fost puse mai mult de 50 de santinelle, care trebuia să păzească apartamente goale.

Santinelelor li s-a ordonat să nu permită apropierea de apartamente și

La Chișinău, NKVD-ul ocupă mai multe case decât partidul

Șcelocov, șeful secției organizatorice și instructaj al C.C. al P.C.(b) din Moldova, către Șamberg, din secția organizatorică și instructaj al C.C. al P.C.(b) din U.R.S.S.; 15 august 1944:

„Cazurile de dezertare din armata roșie la început aveau un caracter izolat, apoi s-au răspândit în masă. Numărul celor care se eschivau de la mobilizare în armata roșie a căpătat proporții mari. Astfel, în perioada aprilie-iunie organele NKVD au reținut 4.321 de oameni, dintre care 3.819 erau dezertori. Alte 502 persoane s-au eschivat.

Raioanele cele mai afectate de dezertare erau cele situate pe malul drept al Nistrului. Dacă în raioanele din partea stângă a Nistrului au fost reținute în Camenca 64 de persoane, Grigoropol 48, în 9 raioane din județul Soroca, tot în aceeași perioadă, au fost reținuți 1.561 de oameni.

Majoritatea dezertorilor din armata roșie și persoanele care se eschivau de la încorporare și mobilizare ziua se ascundeau în păduri, crânguri, diferite văgăune în apropierea localităților. Erau dese cazuri când se ascundeau chiar în localitățile lor, iar noaptea lucrau în câmp. Unii dintre cei care se eschivau de mobilizare încercau să se aranjeze la lucru în transportul feroviar.

În unele cazuri dezertorii erau bine ascunși, folosind pentru trai bordeie, fortificații părăsite, construiau colibe în copaci, se deghizau în haine femeiești etc.”

să nu spună nimănui denumirea instituției care a ocupat clădirea și numele conducătorului acestei instituții. Consecința este următoarea: autoritățile raionale și orașenești nu au posibilitatea să intre în locuințe și să le examineze. Numai în raionul Lenin, 70 de case n-au fost examinate până în prezent și n-avem nici o informație despre starea lor.

Această situație cu atârănarea de tăblițe «OCUPAT DE NKVD», instalarea santinelor la locuințele goale crează în ochii populației băștinașă impresia că, în afară de organele NKVD, alți reprezentanți ai puterii sovietice în oraș nu mai sunt.

În ocuparea ilegală a apartamen-

telor, atârănarea tăblițelor «OCUPAT DE NKVD», alungarea din apartamente a populației băștinașe, instalarea santinelor și ignorarea autorităților orașenești în primul rând este vinovat narcomul-adjunct NKVD tov. Seriojin și Orlov [comisar adjuncț în NKVD – A.M.], care știau despre acțiunile ilegale ale

subalternilor, n-au luat nici o măsură și au neglijat importanța politică, n-au pedepsit pe vinovați, punând interesele lor personale și interesele subalternilor mai sus decât cele de stat.

Unii lucrători care s-au angrenat în aceste activități ilegale nu au asigurat în primele zile ale venirii puterii sovietice în oraș

„Strict secret. 28 august 1944

Comisia, întocmită de C.C. al P.C.(b) al Moldovei, în componența căreia au fost incluși reprezentanți ai C.C. al P.C.(b)M., secretari ai comitetelor de partid județene Bălți și Orhei, ai statului-major menit să asigure apărarea spatelui Frontului II Ucrainean și Direcției NKVD care aveau aceeași misiune, reprezentanți ai Armatei 52 și 4 și secretarii C.R. Sculeni, Fălești și Chiperceni ai P.C.(b)M., a efectuat o examinare privind paza averii fondului imobiliar și a construcțiilor auxiliare ale țăranilor care au părăsit temporar zona, fiind evacuați la 25 km de apropierea frontului de linia județelor Bălți și Orhei.

În urma cercetărilor din 14 localități și din 4 centre raionale, s-au stabilit cazuri de tâlhărie și delapidare a averii țăranilor, daune imobilelor, bisericilor, școlilor, livezilor etc.

În satul Lucaceni [astfel apare în document – A.M.], raionul Sculeni, la 90% imobile locative au fost smulse ușile, ferestrele, podeaua. De la toate casele țăranilor au fost scoase toate lacătele și alte dispozitive de încuiat, a fost furată vesela și altă avere privată. Această avere a fost furată de către militarii Corpului 5 tancuri și Regimentul 315 artilerie din Armata 27.

În satul Valea-Rusului, raionul Sculeni, au fost supuse distrugerii și furturilor 50% dintre casele oamenilor. Locuitorii satului au declarat că la majoritatea dintre ei militarii au furat toate rezervele alimentare, averea din casă și au distrus construcțiile. Cetățeană Tipa Alexandra Constantinovna a mărturisit că de la ea au fost luate 3 mese, o servanță, un patefon cu discuri, 10 știube, 3 saltele, 3 perne, saci, au fost scoase și furate ușile și ferestrele. Țărancă Cumpa [probabil Cumpătă – A.M.] Elena a mărturisit că de la ea au fost furate 4 mese, 2 fețe de masă, 2 cuverturi, aproape tot vinul, porumbul, făina etc.

păstrarea averii de stat: numai la stația electrică orașenească, ca rezultat că n-a fost păzită la 25-26 august de către populație, au fost furate 2 tone de gaz lampant și 2 tone de ulei, iar în raionul Morii Roșii până la 3 septembrie n-au fost luate sub pază 150 tone de petrol, din care 8 tone s-au scurs în sol. Narcomul-adjunct NKVD, tov. Leahov, a fost

avertizat despre acest lucru, dar n-a întreprins măsuri pentru a organiza paza. Numai după

amestecul Comitetului Orașenesc de partid a fost stabilită paza, și nu din partea forțelor NKVD, ci cu efortul și forțele Sovietului Orașenesc.

Unii lucrători ai organelor și unităților NKVD-ului admit acțiuni și atitudini neso-

Satul Celacu-Veci [aşa-i în document, probabil Vechi – A.M.], raionul Făleşti, a fost supus la nelegiuiri şi tâlhării din partea militarilor din Divizia Melitopoli [numită aşa după localitatea unde s-a format – A.M.], Divizia 252 a Corpului 78 şi 303, din componenţa Armatei 4. Patruzeci de procente din sat a suferit din cauza tâlhăriilor.

Locotenentul major Şostacov şi sergentul major Luchin din statul major al Corpului 78, cu toate că aveau la dispoziţie grajduri specializate şi imobile în sat, au ocupat samavolnic 2 case, au scos şi dus averea din ele şi le-au transformat în grajduri.

Au fost stabilite cazuri când clădirile şcolilor şi ale tehnicurilor, de asemenea, au fost supuse tâlhăriilor şi mizeriei. Astfel, drept exemplu, poate servi satul Goreşti, raionul Sculeni, unde din clădirea şcolii au fost smulse ramele, strică sticla şi toate băncile şcolare. De devastarea şcolii s-au ocupat subalternii locotenentului inferior Pidnov din brigada a 9-a motorizată.

Din Şcoala agricolă din Cucuruzeni [în original, *tehnicum* – A.M.], la 9 iulie curent, căpitanul Furmanov (unitatea militară NAH, divizia 375) s-a căpătuit cu două cositoare, spitalul militar nr. 474 al Armatei 4 şi-a luat 50 tone de porumb, 50 de paturi, tot felul de rechizite pentru cai şi vite, o ladă cu sticlă oglindă. Toate aceste bunuri au fost furate după ce a fost rupt lacătul depozitului şcolii agricole.

În satele Goreşti, Bugşa şi Rassiponi [aşa apare în document – A.M.] bisericile au fost aduse într-o stare de haos. În interiorul lor au fost rupte şi aruncate arhivele bisericeşti, s-a tras cu arma în obiectele de cult aflate în interiorul edificiului, au fost deshumate morminte, smulse icoanele de pe pereţii bisericilor, distruse tavanurile şi podeaua. Tâlhăriile şi ruina bisericii le-au făcut soldaţii Brigăzii 56 mecanizate, Corpului 23 mecanizat al Armatei 57°.

vietice faţă de populaţia locală, ca de exemplu: şeful secţiei de miliţie nr. 4, Antonov, a trimis pe subalternul său, sergentul Astafiev, în raionul secţiei de miliţie nr. 2 pentru a confisca, fără nici un temei legal, pianul cetăţenice Tomici (str. Gôgol, nr. 4). Sta-fiev a ameninţat-o în prezenţa lucră-torului C.R. al P.C.(b)M., şeful secţiei organiza-torice a raionului Krasnoarmeisk, tov. Borzovoi, că pianul va fi confiscat cu

ajutorul armelor, dacă Tomici nu-l va da de bună voie.

Învăţătorul Cerencov (locuitor, str. Ostrovschi, 18) a fost evacuat forţat din propriul apartament. Tot de la el s-a luat şi mobilierul. Acest lucru l-a făcut căpitanul Videaşev, şeful ITK [Inspectoratul de control tehnic – A.M.] al NKVD-ului. Pe cetăţenă Popa (str. Alexandrovscăia,

155) lucrătorul NKVD-ului Bolteanschi a evacuat-o forțat din apartament în bucătărie și i-a luat mobila. Feciorul cetățenei Popa face serviciul în armata roșie.

Pot fi prezentate mult mai multe asemenea exemple, dar din cauză că mulți infractori refuză să comunice numele și locul de serviciu, noi nu le prezentăm; exemplele menționate sunt de ajuns pentru a trage concluzia că comportamentul unor lucrători ai organelor și unităților NKVD-ului discreditează în ochii populației băștinașe puterea sovietică și creează o imagine greșită, cu consecințe politice dăunătoare.

Toate aceste fapte mărturisesc că organizația de partid a NKVD-ului R.S.S.M. și secretarul ei de partid, tov. Cabluca, trec cu vederea încălcarea legilor sovietice de către unii lucrători, nu-i dau o importanță principală politică și nu pedepsesc pe vinovați. Aceasta vorbește despre nivelul scăzut al muncii partinico-politice în rândurile colaboratorilor narcomatului.

Biroul Comitetului Orășenesc de partid, la 6 septembrie curent, a discutat în ședința sa închisă situația creată în oraș privind îndeplinirea hotărârii Sovietului orășenesc al P.C.(b)M. din 25 august 1944. După o scurtă informare la tema respectivă, cei prezenți la ședința biroului Comitetului Orășenesc al P.C.(b)M., comisarul narodnic al Afacerilor Interne ale R.S.S.M., tov. Marcheev, locțiitorul lui, tov. Seriojin, și secretarul Cabluca nu conștientizau și chiar considerau neîntemeiată problema pusă la biroul Comitetului Orășenesc de partid. După cuvântările câtorva membri ai biroului Comitetului Orășenesc, secretari ai comitetelor raionale ale P.C.(b)M., președinți ai executivelor raionale, sub influența faptelor relatate, tov. Marcheev a declarat în cuvântarea sa că problema este pusă corect și la timp și că el în calitate de narcom va lua cele mai hotărâte măsuri pentru instaurarea ordinii printre colaboratorii instituției sale.

În proiectul hotărârii s-a propus să fie excluși din rândurile partidului comunist (bolșevic) tov. Seriojin, care s-a adresat membrilor biroului cu mărturisirea că el și-a dat seama de cele făcute și returnează greșelile și va lua toate măsurile pentru corectarea lor imediată; el, ca comunist, trebuie să fie pedepsit pentru acțiunile sale. Tov. Seriojin i s-a dat mustrare severă cu înscrierea în fișa personală.

Biroul Comitetului Orășenesc al P.C.(b)M.

a decis să organizeze o adunare extraordinară închisă de partid în organizația narcomatului NKVD, pentru a discuta hotărârea biroului Comitetului Orășenesc al P.C.(b)M.

Cu toate că la ședința biroului Comitetul Orășenesc al P.C.(b)M. tov. Marcheev, Seriojin, Cabluca au recunoscut ca justă și binevenită problema pusă la biroul Comitetului Orășenesc de partid, în aceeași noapte, din ordinul tov. Marcheev, au organizat o investigație a faptelor, au pus la îndoială hotărârea biroului Comitetului Orășenesc de partid, au început în toiul nopții să meargă de la o casă la alta și să ancheteze pe locatari privind problema menționată.

A doua zi, tov. Marcheev a declarat că faptele nu s-au adevărit 100% și că la biroul Comitetului Orășenesc ei au fost defăimați.

Tov. Marcheev a interzis secretarului organizației de partid, tov. Cabluca, să organizeze o adunare de partid și să aducă la cunoștința comuniștilor hotărârea [ultimul cuvânt este adăugat la textul dactilografiat – A.M.] Comitetului Orășenesc al P.C.(b)M.

Comunicându-vă cele relatate, Vă rugăm să puneți în discuție această problemă la ședința biroului C.C. al P.C.(b)M.

Secretarul Comitetului Orășenesc al P.C.(b)M./

semnat/ Selivanov
(ștampila)

Președintele
Sovietului

Orășenesc/ semnat/
V. Vizitei.

8 septembrie 1944
orașul Chișinău" ■

*După ce partidul hotărăște,
NKVD-ul declanșează
propria anchetă*

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS.

Exclusivitate

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS DESPRE ROMÂNI, 1853-1854

JAMES CHRISTIAN BROWN

La mijlocul secolului XIX, impresiile unor călători străini despre Țara Românească și Moldova erau deja demult accesibile cititorilor avizați din spațiul anglo-saxon, sub forma cărților de călătorii. Dar începând cu anii 1850, evenimentele internaționale au creat în Marea Britanie un interes public fără precedent pentru aceste teritorii.

Pe fundalul unor tensiuni crescânde între Rusia și Imperiul Otoman, rușii au ocupat Principatele Române în iulie 1853, iar războiul s-a declanșat între cele două imperii în octombrie. În acest conflict va intra la scurt timp Marea Britanie, care împreună cu Franța și Regatul Sardiniei s-a alăturat Turciei în intenția de a bara expansiunea rusă spre Balcani și Strâmțori. (Deși ulterior principalul teatru de luptă s-a mutat de la Dunăre în Crimeea, de unde numele de Războiul Crimeii, viitorul statut al Principatelor a reprezentat una dintre problemele importante pe masa de negocieri la Congresul de la Paris care a pus capăt conflictului în 1856.)

În contextul acestor evenimente, reportaje însoțite de gravuri (fotografia abia se naștea) despre Principatele Române au început să circule în presa britanică așa cum nu se mai întâmplase nicodată până atunci.

Printre publicațiile care au contribuit la acest fenomen trebuie menționat săptămânalul *The Illustrated London News*, lansat pe piață în mai 1842 de către Herbert Ingram, un tipograf tânăr și ambițios, cu convingeri politice liberale. A fost prima publicație din lume ilustrată abundant cu xilografuri, o formulă inovatoare, imitată la scurt timp de către *L'Illustration*, în Franța (1843), apoi în alte țări de alte publicații. Până în 1853, revista a ajuns să fie vândută în peste 100.000 de exemplare săptămânal.

În prima parte a anului 1853, pe măsură ce tensiunea dintre Rusia și Turcia creștea, *The Illustrated London News* reflecta și, în aceeași măsură, încerca să influențeze noul interes public pentru problemele Europei de Est. Dintre cele două imperii aflate în opoziție, cel otoman, așa cum era el prezentat în revistă, inspira inițial prea puțin simpatie. Un articol de pe prima pagină îl descria ca un stat împietrit și corupt, incapabil de progres, cu oameni care, lipsindu-le „energia ori spiritul cavaleresc, ori cel național [...]”, continuă micul lor trafic de parfumuri și ornamente lucitoare, ca unii care fac afaceri cuprinși de visuri încețoșate de nori de tabac” (12 martie).

Pe de altă parte, cititorilor li se reamintea că britanicii aveau un interes mai mare decât orice altă

nație în menținerea Imperiului Otoman, dat fiind faptul că accesul cel mai direct către propriul lor imperiu în dezvoltare în India se făcea prin teritoriile otomane. În plus, tot în viziunea revistei, expansiunea Rusiei nu era numai o amenințare la adresa intereselor britanice, ci și o sfidare a valorilor civilizației înseși:

Nu contează cine ocupă țara, ce regim funcționează, câtă vreme nu se ating de pământurile noastre

„Numele Angliei este sinonim cu acela al libertății raționale; pe de altă parte, numele Rusiei reprezintă puterea absolută și iresponsabilă. Una înseamnă civilizație; cealaltă barbarism. Una reprezintă demnitatea umanității, cealaltă depravarea sa” (2 aprilie).

Odată adoptat acest ton puternic anti-rusesc și redusă problema la o simplă înțelegere între bine și rău, nu este surprinzător faptul că *The*

Illustrated London News a militat pentru o ripostă fermă, atunci când Rusia și-a intensificat presiunea asupra Turciei prin ocuparea Moldovei și a Țării Românești, în iulie 1853, declarând că dacă țarul nu-și retrage imediat armata, „Puterile Occidentale și cele din Europa Centrală vor avea datoria sacră să formeze o alianță cu Turcia și să pedepsească îndrăznețul bigot, care pune în pericol cele mai nobile interese ale civilizației, pentru a-și hrăni propria sa vanitate mizerabilă și nepotolita ambiție” (9 iulie).

Acum, când această criză în desfășurare se axase pe Principate, ziarul căuta să satisfacă interesul cititorilor cu privire la aceste locuri puțin cunoscute. Pe lângă anumite ilustrații reciclate, unele vechi de câteva decenii, și informații luate din cartea scriitorului rus Anatol Nikolaevici Demidov, *Călătorii în sudul Rusiei* (1837, publicată și în engleză, în

1853), au început să apară materiale mai noi: o scrisoare din Galați (9 iulie), o schiță cu malurile Prutului lângă Sculeni, făcută de un călător întors recent (16 iulie). Și mai interesant, cu titlu de inovație în acoperirea știrilor sale externe, revista a trimis corespondenți speciali la locul faptelor – jurnaliști și artiști plastici.

O serie de scrisori ilustrate de la primul grup de corespondenți anonimi, pre-

Călăuze valahe; ilustrații ale săptămânalului britanic pentru conflictul ruso-turc din Crimeea (și în pagina de la deschiderea articolului)

cum toți colaboratorii revistei, a apărut în lunile iulie și august 1853 și a descris călătoria acestora cu trenul de la Anvers la Viena și, pe urmă, cu vaporul în jos pe Dunăre și pe Marea Neagră, până la Istanbul. Drept tovarăș de călătorie au avut un nobil muntean, a cărui atitudine cu privire la ocupația rusească, total opusă agitației morale și politice din Marea Britanie, au găsit-o dezamăgitoare: „Nu și-a exprimat nici o părere vis-à-vis de principiile politice în cauză; din întreg discursul său părea că îi este indiferent cine îi ocupase țara sau sub ce regim se afla, atâta vreme cât pământurile îi rămăneau în siguranță” (13 august).

La Schela Cladovei, primul punct de oprire în Țara Românească, au fost deranjați de întârzierea de trei ore pentru controlul pașapoartelor, făcut de către oficialii ruși. Controlul pașapoartelor îi iritase și înainte, pe teritoriul Imperiului austriac (în secolul XIX, nu se cereau pașapoarte pentru intrarea în Marea Britanie și britanicii care călătoreau în străinătate se simteau uneori ofenșați de controalele impuse de alte state), dar acesta din urmă i-a deranjat în mod deosebit, pentru că era evident ilegal, Principatele nefiind teritoriu rusesc.

De la Galați, unde s-au urcat pe vaporul *Ferdinando Primo*, au observat prezența navală rusească, sub forma a vreo 30 de canoniere și alte nave. După ce au trecut prin Delta Dunării pe care au descris-o ca pe o mlaștină nesănătoasă, înfestată cu țăntari, locuită nu-

Se zvonea că rușii umpleau vase cu pietre și le scufundau la gura brațului Sulina, ca să devieze comerțul din Principate către Odessa

mai de singuraticii grăniceri ruși și s-au strecurat prin mulțimea de vase care așteptau la Sulina, au dat peste „o vastă întindere a apelor de coastă plină de epave, ale căror catarge și carene ieșeau din noroi și nisip pe ambele părți ale cursului nostru de înaintare, marcând cu precizie gura brațului Sulina. Nu mai văzusem niciodată și nici nu-mi imaginam un astfel de loc: părea sălașul unui spirit malefic,

despre care ai citit în vreo fabulă” (13 august). Numai strecurându-se cu mare greutate prin nisipul acumulat, vasul *Ferdinando Primo* a reușit să intre în apele Mării Negre și să-și continue drumul către Constantinopol. În Marea Britanie se credea că situația periculoasă de la gura brațului Sulina se datora neglijenței deliberate rusești, pentru a devia comerțul din Principate către Odessa, și *The Illustrated London News* atrăsese deja atenția asupra acuzațiilor conform cărora rușii chiar umpleau vase cu pietre și le scufundau pentru a bloca gura fluviului (2 iulie).

La sfârșitul lui octombrie, a izbucnit, în sfârșit, războiul pe Dunăre, forțele armate ale lui Omer Pașa traversând fluviul pe la Vidin, pentru a ocupa Calafatul. La 2 noiembrie, otomanii au făcut un al doilea cap de pod la Oltenița, pe care l-au apărut cu succes împotriva unui contraatac rusesc, două zile mai târziu. Un desen cu bătălia de la Oltenița, executat de un ofițer britanic care însoțea forțele otomane, a apărut în revistă la 17 decembrie. În același timp, ilustrații aparent făcute în Principatele ocupate au continuat să apară: un post de gardă rusesc la Giurgiu (26 noiembrie), soldați

Primul fotoreportaj de război din istorie aparține lui Roger Fenton (ca și această fotografie din războiul Crimeii), care a străbătut frontul cu laboratorul său mobil

ruși lângă troița lui Mihai Viteazul la Călugăreni (24 decembrie), o scenă de stradă din București cu soldați ruși care patrulează prin zăpadă mare (prima pagină a numărului din 7 ianuarie 1854) și o priveliște cu conacul ce a servit drept reședință comandantului rus A.M. Gorceakov (14 ianuarie).

Revista a tipărit și relatarea despre o călătorie recentă de la Giurgiu la București a unui „gentleman” necunoscut (Patrick O'Brien, al cărui *Jurnal al unei șederi în Principatele Dunărene în toamna și iarna lui 1853* a apărut în 1854). El face comentarii cu privire la absența drumurilor propriu-zise, dar descrie peisajul ca fiind „extrem de variat și frumos”. Satele sunt pitorești și autorul este în mod deosebit uimit de fântânile cu cumpănă; casele țărănești îi amintesc de cele din Irlanda. Era încântat să observe că „există o tendință generală către ornamentarea acestor locuințe. Sunt toate frumos zugrăvite și adesea vița de vie sau vreo plantă agățătoare se arcuiește deasupra ușii sau a ferestrei” (7 ianuarie).

Între timp, un alt corespondent se afla în drum către front. După mai mult decât hărțuiala obișnuită din partea poliției austriece, el ajunge în sfârșit pe teritoriul otoman și se oprește la Vidin, de unde trimite prima scrisoare la 30 decembrie. Aceasta descrie diversele nații foarte posibil a

fi prinse în „lupta iminentă”, incluzându-i și pe români (la care se referă cu noul cuvânt englezesc: „Roumans”). Pornește de la un stereotip convențional, cu boieri corupți și țărani oprimați, apoi scoate în evidență motivele și existența unui „sentiment național” printre români, dorința unora

***Drapelul tricolor
era păstrat în biserică,
în spatele iconostasului***

dintre ei de a-și forma „un stat creat din acest element mareț”, poporul român, incluzându-i și pe românii din Transilvania și din celelalte teritorii „pierdute” (Bucovina și Basarabia), fapt demonstrat în 1848 de „mișcarea de rezistență a transilvănenilor împotriva Ungariei” și de revoluția din Principate „împotriva boierimii și împotriva Rusiei” (21 ianuarie).

O asemenea simpatie cu mișcarea națională a românilor, simpatie pe care corespondentul (asemenea altor compatrioți de la vremea respectivă) o considera compatibilă cu poziția pro-turcă, sugerează faptul că el venise în contact cu pașoptiștii

români exilați, aflați atunci la Vidin. (Trebuie totuși amintit faptul că Dumitru Brătianu și alți conaționali ai săi promovaseră în Marea Britanie cauza românilor încă din noiembrie 1848 și că o societate filoromână, care includea câțiva politicieni și jurnaliști de marcă, exista în Marea Britanie din 1851.)

Corespondentul dă expresie speranței „extraordinare” a acestora că „un sentiment național se poate naște în Principatele Dunărene; dacă rușii s-au dovedit a fi odioși prin nedreptățile pe care le comit în prezent și prin administrația lor despotică, în viitor, în absența oricărei șanse de independență, dominația mai blândă a turcilor, care nu cer decât tribut și care vor accepta reforme de îndată ce ele se dovedesc viabile, va fi binevenită, fiind considerată măcar un jug mai suportabil”.

Intro altă scrisoare, el opune comportamentul turcilor în Țara Românească „normal și ordonat” cruzimii rușilor, care se spune că pedepsesc sătenii ce au luat parte la mișcarea liberală de la 1848. El crede că rușii sunt susținuți numai de boieri și clerici care

par să nu realizeze că Biserica își va pierde cu siguranță averile sub dominația rusească. Totuși, în mod regretabil, conflictul este văzut de ambele părți ca unul religios, iar fanatismul anticreștin al turcilor va face dificilă ridicarea unei forțe creștine împotriva Ru-

Caricatură înfățișând o serată la Sevastopol, din timpul războiului Crimeii (din revista Punch)

sieci, în ciuda suferințelor îndurate de țărânie (11 februarie).

Imaginea clerului ca forță antinațională reappare într-o altă scrisoare, în care corespondentul afirmă că „în nici un caz cunoscut nu s-a găsit o preoție mai umflată, mai exclusivă și mai antinațională ca aceea din Principate”. Și tot el mai spune că pretențiile rusești cum că îi protejează pe creștini sunt nefondate în ceea ce îi privește pe români, de vreme ce Imperiul Otoman nu impune nici o cerere de natură religioasă în Principate (25 martie).

Corespondentul arată că românii fiind în mod evident imuni la panslavism, Rusia încearcă să-i atragă cu promisiuni de independență și monarhie constituțională. Dar nici promisiunile, nici asupririle recente nu au putut șterge amintirea celor realizate prin „pașnica revoluție” de la 1848, toate pierdute prin intervenția Rusiei. El citează întâmplarea unui pașoptist întors din exil, care îi întreabă pe niște săteni de lângă Calafat dacă au uitat principiile pentru care au luptat și au suferit împreună: „Acestia nu i-au răspuns prin cuvinte, dar l-au condus pe prietenul și conducătorul lor în biserică și acolo, în spatele iconostasilui, i-au arătat steagul tricolor simbolul libertății lor, care a stat ascuns până în acel moment. Și-au expri-

mat numaidecât disponibilitatea de a desfășura stindardul, arătându-și astfel atașamentul față de principiile de la 1848. A doua zi, rușii au intrat în sat și l-au omorât în bătaie pe preotul care a permis ca un steag revoluționar să fie păstrat atâta timp în incinta sacră a unei biserici. Cu astfel de

**Veștile despre război
fac rating acasă,
sporind cu 30% tirajul lui
The Illustrated London News**

sentimente vii printre români, jugul rusesc nu poate rezista în Principatele Dunărene” (11 martie).

Corespondentul de la Vidin nu a fost ocupat numai cu analiza politică. O scrisoare din 6 ianuarie descrie o traversare a Dunării la Calafat. Este impresionat de diversitatea etnică a armatei otomane, unde „valahii cu păr lung, cu cojoacele din blană de oaie și cu căciulile lor ciudate ca niște

conuri” contrastează cu „sol-
dații oacheși ai deșertului” și cu alte trupe neregulate. Calafatul sub zăpadă îl lasă mai degrabă nedumerit decât impresionat: la o primă vedere, corespondentul nu observă decât un han și vreo 20 de case vâruite; abia când zărește fumul ieșind dintr-o movilă acoperită cu zăpadă își dă seama că majoritatea caselor sunt sub pământ. Era un tip de locuință atât de neobișnuit pentru el, încât îl descrie în amănunțime și include o ilustrație cu interiorul uneia dintre ele (28 ianuarie).

Mai târziu, povestește despre o expediție cu un detașament turcesc în împrejurimile Calafatului, incluzând și o vizită la locul bătăliei recente de pe lângă Cetate. Descrie peisajul ca fiind o câmpie perfect plană, prin care rătăcesc cai semisălbatici, cumpenele fântân timerilor fiind cele mai vizibile repere, iar singurii locuitori păstori îmbrăcați în blănuri de oaie. O ilustrație confirmă descrierea; altele includ un grup de călăuze române și obișnuita căruță cu care corespondentul călătorește (11 februarie).

Ultima lui scrisoare de la Vidin, din 10 martie, descriind pregătirile pentru o înaintare a armatei otomane pe frontul de la Dunăre, a fost devansată de evenimente până la momentul publicării sale, la 8 aprilie. În

Scenă de la Congresul de pace de la Paris la care au participat: A. Orlov, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Contele Walewski și Contele de Clarendon, miniștrii de Externe al Franței și, respectiv, al Marii Britanii

primul rând, centrul conflictului se mutase către est, odată cu intrarea trupelor rusești în Dobrogea, pe care o descrie ca „o imensă câmpie, intersectată de mlaștini, fără resurse și fără mijloace de comunicație” (8 aprilie). O scrisoare din 6 aprilie de la un alt corespondent de la Șumla (Șumen) anunță sosirea refugiaților din Dobrogea, începutul asediului de la Silistra și alcătuirea primei unități creștine din armata otomană, formată din cazaci dobrogeni, al căror steag roșu avea o cruce argintie pe o parte și semiluna pe cealaltă parte. Era o veste bună pentru cei din Marea Britanie, care sperau într-o mai bună înțelegere a supușilor creștini ai Imperiului Otoman (6 mai 1854).

La 25 martie, Marea Britanie intrase în război împotriva Rusiei. Atenția britanicilor se muta de la frontul de la Dunăre către acțiunile navale britanice din Marea Baltică și Marea Neagră și concentrarea trupelor britanice și franceze care urma să invadeze Crimeea. Principatele Române și-au recăpătat interesul în ochii cititorilor englezi odată cu retragerea rușilor, în august 1854.

The Illustrated London News a avut un corespondent special de față când primele forțe otomane și-au făcut intrarea în nou-eliberata Capitală. Într-o scrisoare

din 10 august, expediată chiar din București, corespondentul descrie cum o patrulă „secretă” de recunoaștere, căreia reușise să i se alăture, a ieșit din valea râului Argeș lângă Măgurele și a zărit turlele acoperite cu tablă din București, ce străluceau în soarele amiezii. Trupele otomane au fost întâmpinate la intrarea în oraș de o mulțime pestriță, cu urale de bun venit: „Chipuri grațioase cu ochi negri aflate la ferestre fluturau batiste. Nu era sărbătorirea unui triumf dinainte aranjat, ci exprimarea spontană a unor sentimente îndelung reprimite, care a făcut ca acest moment să fie atât de sincer și de încărcat de recunoștință” (26 august).

Nota este mai puțin optimistă totuși într-o scrisoare din 18 sep-

tembrie, dată la care austriecii li se alăturaseră turcilor în procesul de ocupare a Principatelor. Austriecii sunt aroganți și prezența lor nu pare necesară, reformele așteptate nu s-au materializat și reinstalarea prințului Știrbei, retras la Viena imediat după începerea războiului, pare foarte probabilă (7 octombrie).

După ce aliații au ajuns în Crimeea, interesul cititorilor britanici și accentul știrilor s-au deplasat definitiv departe de evenimentele de la Dunăre.

La sfârșitul anului 1854, *The Illustrated London News* pretindea că modul inovator în care a prezentat războiul inclusiv cele 1.000 de xilografuri publicate în acel an a dus la vânzarea a 130.000 de exemplare săptămânal și la un milion de cititori (23 decembrie). Putem presupune că foarte mulți dintre aceștia și-au făcut primele impresii vizuale despre Principate după xilografurile publicate de ziar și că au găsit primele informații despre situația politică și aspirațiile naționale ale românilor în comentariile corespondenților speciali. *The Illustrated London News* pare a fi avut deci un rol însemnat în popularizarea cunoștințelor despre Principatele Române în lumea anglosaxonă. ■

Herbert Ingram, fondatorul, în 1842, al publicației britanice

În românește de Daniela BROWN

GEORGETA FILITTI

E miezul verii și între splendorile Expoziției Jubiliare Carol I, ale cărei pavilioane se deschid rând pe rând, inundații teribile, cure de hidroterapie și dispute politice, care de data aceasta îi cuprind și pe greci, românii se bucură de viață.

Irganizată de conservatorii „bizantini” ai lui Gh.Gr. Cantacuzino, aflați la putere, și criticată de liberalii din opoziție, Expoziția se conturează tot mai bine. Deși fusese de mult programată și invitațiile trimise instituțiilor și persoanelor particulare, întârzierile se țin lanț. Ca să nu fie supărare, comisariatul general prelungește până la 31 august dreptul de instalare a pavilioanelor. Francezii se numără printre restanțieri. Și Léo Claretie, unul dintre delegații lor, scapă cu o

glumă, răspunzând ca Napoleon III, căruia o doamnă îi ceruse un serviciu: „Dacă e cu putință, s-a făcut! Dacă e cu neputință, se va face!” El se angajă să deschidă pavilionul la 25 august, amintind că Parisul e la 2.500 km de București.

Până atunci oricum se lucra încă la drumurile de acces, iluminatul „se va face”, reducerile la tarifele de călătorie cu trenul ale potențialilor vizitatori din provincie se lasă așteptate. În schimb, primăria ia „o

1906

Gh. Gr. Cantacuzino...

... și palatul său de pe Calea Victoriei

măsură excelentă"; oferă o baie gratuită oltenilor veniți cu cobilețele în oraș și declară o campanie împotriva șervetelor ținute pe braț de chelneri care, din cauza prea multor întrebări (ștersul mesei, al veselei și tacâmurilor, al transpirației purtătorului, al scaunelor clienților), erau „de-a dreptul împuțite“.

Cronicile fiecărui pavilion pendulează între „excellent“ și „mizerabil“, „perfect“ și „penibil“, dar posteritatea, grație trecerii timpului, e tentată să ia mai mult partea bună a lucrurilor.

În presă apar statistici liniștitoare: pe exercițiul 1905/1906 excedentul bugetar fusese de 42 milioane lei aur. O bogăție exploatată acum din plin era petrolul. Dacă la 1898 se extrăgeau 135.000 de tone, în 1905 producția sporise la 619.000 tone (extrasă din 278 de sonde). Calitatea lui era excelentă și aceasta explica și solicitarea continuă pe piața externă; căci în vreme ce din petrolul american se extrăgeau 15% benzine, din al nostru procentul se ridica la 24%. Înființarea școlii de maeștri sondiri la Câmpina, cu câte 50 de absolvenți anual, angajați imediat de Societatea Româno-Americană, era o mărturie în plus că industria noastră petrolieră era în expansiune. Și presa engleză consemna progresul, caracterizând România drept „un stat balcanic prosper“ (*The Standard*).

Dar tot statisticile, prilejuite de data aceasta de pavilionul pușcăriilor din Expoziție, ofereau date îngrijorătoare. Județul cu cea mai ridicată rată a criminalității era Covurluiul (144 de

cazuri la 10.000 de locuitori), urmat de Vaslui și Iași. În schimb, în Teleorman (cu 1-23 cazuri/10.000), viața oamenilor părea mai sigură. Proporția era aceeași și în cazul infracționalității minorilor pentru Covurlui. La polul opus se situau județele Tutova, Râmnicu Sărat și Muscel. Pavilionul înfățișa producția închisorilor Plătărești, Doftana, Mislea, Văcărești, Pângărați, Bucovăț (covoare, broderii, culerărie, mobilă, împletituri) la prețuri modice. Că semn al modernizării sistemului fuseseră imaginate celule din vremea Regulamentului Organic și de după reforma întreprinsă de conservatorul Lascăr Catargiu (al cărui bust străjuia de altfel pavilionul).

Cuvinte de laudă avea foaia *La Roumanie* a lui Take Ionescu pentru pavilionul musulmanilor din Dobrogea, organizat de văduva lui Ismail pașa. Aceasta cutreierase toată provincia adunând obiecte reprezentative din casele turcești și recrease „o atmosferă orientală magică“. Și armenii aduseseră lucruri de preț din bisericile lor din Botoșani, București și Focșani: vâluri de altar, o Evanghelie de la 1265, o ediție Titus Livius de la 1599, manuscrise despre întemeierea comunităților lor. Părerile despre pavilionul acestor conaționali blânzi, industrioși și talentați nu erau unanime. N. Iorga și Gr. Tocilescu, aflați mereu în răspăr, se sfădese și de această dată. Cel dintâi, cu toate că avea să scrie o lucrare fundamentală despre istoria lor, găsește cusur fiecărui exponat, în timp ce

23 mai 1906. Perechea regală cu prinții Carol și Nicolae la parașă de la Expoziția Jubiliară

Universitatea din București

1906

arheologul e plin de laude. Fără îndoială, Iorga era prost dispus în această vreme de vară; nici culele, înfățișate ca modele de arhitectură românească, nu-i erau pe plac și le critica pătimaș...

Intr-o problemă rămasă insolubilă pe întreaga durată a expoziției avea să fie cazinoul. Concesionar bucureștenilor Sig. Grosswald și J. Blumenfeld, printr-un „contract imoral”, localul devenise unul de pierzanie, fiindcă „se practicau jocuri de noroc primejdioase”. Soluția asanării rămâne tipică: în fiecare zi era suspendată o formă de joc, înlocuită cu alta, suprimată și ea repede, dar jocul continua...

Oricum, zilnic expoziția era vizitată de 4.000-9.000 de persoane. Și aveau ce vedea: de la pavilionul chinezesc la spectacolele alegorice cu 400 de figuranți în seria *Povestea neamului*, regizată de Al. Davila, directorul Teatrului Național, până la cascadele (*Waterchute*), unde marinari englezi angajați anume mimau lupte navale. Plictisiți, pesemne, de repetarea scenariului, aceștia ieșiseră pe stradă la procurarea de fructe... fără bani. Poliția, sesizată de păgubași, a fost întâmpinată de lupii de mare din Dealul Filaretului cu ciomege și scaune în cap. Baricadați în navele lor de operetă, vajnicii fii ai Albionului prefigurau populația de azi a stadioanelor europene de fotbal.

Din firească ieșea și pavilionul Societății de protecția animalelor (care, deși de curând înființată, număra 1.300 de membri). „O

caritate abstractă” caracteriza un vizitator cele etalate: jug elastic, jug pneumatic, ochelari de protecție, pălării de soare ori de ploaie pentru boi; aparate de gonit muștele pentru caii cu coada tăiată, potcoave de cauciuc, ghilotine pentru păsări, haine și săpunuri antiseptice pentru câini. „Un cafarnaum, o îngrămădire de obiecte disparate, magazinul de antichități al *Vărului Pons* al lui Balzac, un dedal căruia i-ar trebui firul Ariadnei ori măcar un catalog” comenta cineva. Dar acesta, bineînțeles, nu exista.

Expoziția rămânea un punct de atracție pentru toți românii, dar ei trebuia să se gândească, deopotrivă, la cure balneare, la tămbăduirea diferitelor betesuguri. Le stăteau astfel la dispoziție: *Institutul de hidroterapie* al Eforiei Krețulescu din Câmpulung, „orașul cel mai igienic din România”, cum suna reclama; *Stațiunea Slănic Moldova* („Aix-les-Bains a României”, susținea prospectul) oferea ape clorosodice, alcaline, feruginoase, inhalatii, aer comprimat, plus distracții (biliard, spectacole de teatru, băți cu flori, cabinete de lectură). La *Baia Centrală de la București* se putea face mecanoterapie, „masaj medical manual și vibrator”. În toate aceste stabilimente la mare cinste era electricitatea: băi de lumină, masaje electrice pentru atonie intestinală ș.a.

Un eveniment care a făcut să curgă multă cerneală a fost ruperea relațiilor diplomatice cu Grecia. Presa românească l-a dezbătut îndelung, la fel cea internațională. Motivul

1906

Emil Behring și soția

Robert Koch (al treilea din stânga) într-o expediție în Egipt, 1884

fusese unul etern: statutul macedonenilor. Autoritățile otomane nu recunoșteau entități etnice, ci doar pe cele religioase, încât aceștia, fiind ortodocși, se aflau sub oblăduirea ierarhilor greci. Orice încercare de a scăpa de această tutelă se termina sângeros. Lupte, răpiri, asasinat, incendieri de case și școli erau de obicei potolite de turci, cum observa cineva, „prin omorârea învinșilor și a învingătorilor”. Acum, la mijlocul anului 1906, turcii nu interveniseră și cuțovlahii, „minoritate activă, mândră și harnică de munteni”, cu drept de a purta arme, fuseseră victimele agresiunii grecești. La București conservatorii au rămas categorici, rupând relațiile diplomatice cu statul elen. Presa europeană a încuviințat în general acest gest extrem (*Corriere de la sera*, *La république française*, *Neue Freie Presse*). Erau însă și voci potrivnice: se pierdea mult din expulzarea grecilor care asigurau cabotajul pe Dunăre, din suprimarea importului de ulei de măsline, dublarea impozitului funciar și triplarea patentei pentru rezidenții greci în România.

Publicul românesc asista sau afla și de evenimente mai puțin obișnuite. La hotelul *Savoy* din Londra magnatul Krupp dă un banchet unde face să curgă o fântână de 350 de sticle de șampanie St. Marceaux 1898. La București, în schimb, recepția coloniei franceze pentru ziua națională de 14 iulie se ține la hotelul Boulevard și ministrul Bourgarel oferă vin de Drăgășani și Nicorești și șampanie

românească. Altă ciudățenie parvine din Westfalia: primarul din Hagen voise să boteze două străzi cu numele doctorilor Emil Behring (1854-1917, unul dintre creatorii seroterapiei) și Robert Koch (1843-1910, descoperitorul bacilului tuberculozei), amândoi laureați ai Premiului Nobel. A constatat că cele două străzi duceau la cimitir, încât a renunțat. Tot în spațiul german e jefuit dr. Minovici. Într-un hotel vienez i se fură cinci inele cu briliante și un colier în valoare de 1.500 de franci.

În schimb, relatarea ambasadei principelui Valentin Bibescu în Persia recrează ceva din mirajul Orientului. Însoțit de „briliantul” locotenent Costiescu (Matila Ghyka), cum scria un corespondent al foii *La Roumanie*, emisarul român ducea Ordinul „Steaua României” șahului Persiei, din însărcinarea monarhului său. Când a văzut înălțându-se tricolorul în capitala unui imperiu musulman pentru ambasada sa, inima principelui, urmaș al lui Constantin Brâncoveanu, cel martirizat la Istanbul în august 1715, trebuie să fi tresărit de orgoliu, comenta aceeași voce.

Peste 50 de ani, în 1956, tânărul locotenent de odinioară, ajuns între timp celebru ca estetician, filosof vitalist, diplomat și scriitor, relatea, la rândul-i, episodul persan în cartea de factură autobiografică *Escales de ma jeunesse* (apărută în traducere sub titlul *Popasuri ale tinereții mele*, la București, în 2003). ■

În perioada 2000-2005, România a plătit aproape 45 de milioane de euro ca despăgubiri morale și materiale pentru grave erori judiciare. Un calcul sumar oferă spectaculoasa cifră de 2 euro pe cap de locuitor! Statisticile arată, de asemenea, că, din 1990 și până în urmă cu doi ani, s-au înregistrat aproximativ 400 de erori judiciare pe an la instanțele de judecată și tot atâtea la parchete.

DIN ISTORIA ERORILOR JUDICIARE

MARIA CRIȘAN

Începând cu secolul XVIII ajung la urechile opiniei publice primele cazuri de erori judiciare. Până atunci, numai intervenția divină îi putea izbăvi pe vinovați. Când călăul nu reușea să pună capăt, dintr-o lovitură, vieții condamnatului sau când un tunet sau un fulger providențial înspăimânta asistența martoră la citirea sentinței, atunci probele erau considerate insuficiente, iar pârâțul iertat.

La 9 martie 1762, la Toulouse, pârâțul Jean Calas, în vârstă de 64 ani, era condamnat la moarte. Sentința a și fost pusă în aplicare chiar a doua zi, în piața Saint-Georges.

Precum Abraham

Dar cine era acest bătrânel? Drama s-a scris la 13 octombrie 1761, când, la Toulouse, protestantul Jean Calas, un destul de bogat vânzător de pânzeturi, la întoarcerea acasă, s-a confruntat cu o imagine de coșmar: fiul său, Marc-Antoine, de numai 29 ani, zăcea mort. Gândindu-se că nefericitul s-ar fi putut sinucide, ideea fiind sugerată nu numai de urmele efective ale dece-

Nefericitul tată Jean Calas, în rezolvarea dramei căruia s-au implicat seritiori ca...

sului prin sugrumare, ci, mai ales, de starea de spirit a tânărului, care terminase cu mai bine de doi ani în urmă

studiile de drept, dar nu primise, tocmai din cauza religiei sale, certificatul de practică din partea oficialităților orașului, părintele s-a repezit să șteargă urmele păcatului. Fapta l-a costat viața!

Pentru societatea aproape majoritar catolică a Franței din acea perioadă, mărturia protestantului a părut incredibilă. Rapid, a început să circule zvonul că ucigașul ar fi chiar tatăl, nemulțumit că fiul ar fi încercat să treacă la religia catolică! De altfel, nu ar fi fost prima „dezertare”: un alt fiu, Louis, îmbrățișase această credință în 1756, se pare sub influența servitoarei familiei.

Nimic nu a mai putut însă opri tăvălugul zvonului. Oficialitățile urbei au arestat

...Laurent Angliviel de La Beaumelle și...

întreaga familie: pe Jean Calas și pe soția acestuia, Anne-Rose Cabibel, pe unul dintre ceilalți fii (cuplul a avut patru băieți: Marc-Antoine, Pierre, Louis și Donat și două fiice, Anne și Anne-Rose), Pierre, chiar și pe un prieten, Gaubert Lavaysse, ce venise în vizită, de la Bordeaux, tocmai în prețuia tragediei, cât și pe servitoarea lor, cunoscută pentru pioșenia-i catolică, Jeanne Viguière. Procesul s-a clădit pe numeroase mărturii false, dar și în jurul nehotărârii familiei, care a încercat, mai întâi, să susțină teza omorării fiului de către un necunoscut venit să fure, apoi, la sugestia avocaților, a revenit la varianta adevărată a sinuciderii. Totul se întorcea însă împotriva nefericitei familii: la 18 noiembrie sentința vinovăției a căzut ca un fulger!

Drama lui Jean Calas a ajuns să trezească și compasiune. Justiția nu putea fi atât de oarbă! Primul care a sesizat lipsa de logică a situației a fost, la începutul lui decembrie 1761, scriitorul Laurent Angliviel de La Beaumelle. Câteva săptămâni mai târziu, o gazetă a timpului a preluat și protestul lui Paul Rabaut.

Dar cel mai cunoscut apărător al hughenotului a fost Voltaire.

Răvășit de soarta colegului său, un vânzător marseilles, Dominique Audibert, a ajuns să-i povestească istoria filosofului Voltaire, ce trăia în acea perioadă retras la conacul de la Ferney, în apropiere de Geneva. Prima impresie a acestuia, pe atunci în vârstă de 67 de ani, nu i-a fost deloc favorabilă familiei Calas. După cum reiese și din scrisoarea pe care Voltaire a trimis-o, la 22 martie 1762, consilierului Le Bault: „Poate ați auzit vorbindu-se de un hughenot condamnat la moarte de tribunalul din Toulouse pentru că și-a sgrumat fiul; acest individ credea că face un gest de bună-credință, deoarece fiul dorise să treacă la catolicism, iar tatăl ar fi împiedicat, astfel, o apostazie: și-a trimis odrasla la Dumnezeu, gândindu-se că e mai presus chiar și decât Abraham, deoarece dacă acel personaj nu a făcut decât să asculte de ordine, calvinistul nostru și-a pedepsit copilul de la sine putere și din propria conștiință. Nu sunt în stare să dau o judecată definitivă, dar hughenoții sunt mai răi decât noi...” O urmă de îndoială a rămas. Și, de aceea, Voltaire a încercat să se informeze cât mai pe larg și din toate sursele credibile ale timpului.

Voltaire face lobby

Iată ce îi scria, doar trei zile mai târziu, la 25 martie, cardinalului de Bernis: „Mă interesează această istorie la fel de mult pe mine, omul, ca și pe mine, filosoful. Aș vrea să știu până unde poate merge oroarea fanatismului. De aceea, vă implor, Eminența Voastră, să îmi călăuziți pașii în această înspăimântătoare istorie a lui Calas, condamnat

...François-Marie Arouet (Voltaire)

la Toulouse pentru a-și fi sgrumat fiul. Povestea m-a tulburat profund, întristându-mă și nelăsându-mă să mă bucur de plăcerile vieții.”

Afacerea îl preocupa într-o asemenea măsură, încât nu mai putea nici dormi. Îl chinuiau numeroase întrebări, la care nu putea oferi un răspuns pe măsură. Incoerența judecătorilor l-a frapat încă de la început. Lui Voltaire i se părea imposibil de crezut că un bătrân de aproape 64 de ani să fie capabil să își omoare, fără ajutor, fiul aflat în puterea vârstei. În plus, cum se făcea că și inculpatul, ca și întreaga sa familie, în ciuda numeroaselor interogatorii, cât și a torturii, și-au clamat mereu nevinovăția.

Iar neîncrederea în hotărârea juraților a prins rădăcini odată cu întâlnirea dintre Voltaire și unul dintre fiii nefericitului Calas, Donat, refugiat în Elveția. „Sunt acum, 21 iunie 1762, convins pe deplin asupra nevinovăției lui Calas și asupra relei judecăți a Parlamentului din Toulouse.” Și pentru a-i susține cauza, Voltaire a apelat la o metodă extrem de ingenioasă. Fără a se deplasa din tihna conacului său, a reușit să stârmească interesul opiniei publice mondiale...

Astfel, a pus bazele, la Geneva, a unui comitet de

anchetă, format nu numai din avocați, ci și din oameni ai bisericii, bancheri sau negustori. Grupul avea rolul de a strânge dovezi, informații, dar și fonduri pentru a-i putea susține pe trimiși în favoarea lui Calas, ce traversau întreaga Europă. Cu predilecție, după cum era și firesc, statele protestante au fost primele care să se ridice împotriva nedreptății comise, în Franța, asupra unuia de-al lor. Nume importante ale timpului și-au trimis adeviziunea: Frederic II al Prusiei, țarina Rusiei, Ecaterina II, Stanislas Lečszinski, regele Poloniei.

Dar Voltaire nu s-a limitat doar la a-și găsi iluștrii susținători. A utilizat și alte tehnici, la fel de ingenioase. Abundența mesajelor pro-Calas a lovit cancelariile oficialităților franceze ale vremii. „O scrisoare adresată ministrului de Justiție nu poate constitui o mare presiune, sublinia filosoful, dar o doua va avea un impact mult mai mare...” Și astfel, misivele au ajuns să sensibilizeze și înalte personaje ale Curții franceze, precum ministrul Choiseul (1719-1785) sau chiar Madame de Pompadour. Scrierile sale pe aceeași temă au început să fie, la rândul lor, făcute publice. *Pièces originales concernant la mort des Sieurs Calas et le jugement rendu à Toulouse* (Dovezile originale cu privire la moartea Domnului Calas și la judecata de la Toulouse, august 1762), apoi, mult mai celebrul *Traité sur la tolérance à l'occasion de la mort de Jean Calas* (Tratat asupra toleranței cu ocazia morții lui Jean Calas,

noiembrie-decembrie 1763).

Și pentru ca impactul emoțional să fie aproape maxim, Voltaire se hotărăște să o trimită, într-un voiaj parizian de susținere a cauzei Calas, pe văduva nefericitului care căzuze victimă justiției din Toulouse. Aceasta a ajuns chiar să fie prezentată la Curte, unde a provocat valuri de simpatie.

Orchestrator perfect, lui Voltaire nu i-a mai rămas decât să strângă laurii succesului.

În martie 1763, începea procesul reabilitării. Doi ani mai târziu, la 9 martie 1765, Jean Calas era reabilitat cu unanimitate de voturi, iar judecătorul său, David de Beaudrigue, destituit. Pentru a-și arăta susținerea față de familia atât de năpăstuită, regele Ludovic XV i-a alocat o despăgubire în bani.

Afacerea Lesurques

Nu a trecut nici măcar jumătate de veac și Franța a mai fost scurtcircuitată de o

afacere asemănătoare. Dar cu un final mult mai trist! La 28 aprilie 1796, poștalionul serviciului de la Lyon, ce transporta atât corespondență, cât, mai ales, mult mai „interesantele” bilete de bancă extrem de valoroase, destinate subvenționării trupelor din Italia, a fost atacat undeva în apropiere de localitatea Lieusaint, situată la aproape 30 km de Paris, în departamentul Seine et Marne. Jaful s-a soldat cu două victime din rândul angajaților serviciului de curierat, iar evenimentul a stârnit o indignare în rândul populației Franței, care a început să urmărească, atent, mersul anchetei, cerând, cu putere, pedepsirea vinovaților.

În goană după un proces exemplar, judecătorii au identificat, pe baza declarațiilor mai multor martori oculari, trei persoane ca fiind autorii abominabilei crime: David Bernard, Etienne Courriol și Joseph Lesurques. Ultimul a protestat vehement împotriva acuzațiilor ce i-au fost aduse, clamându-și nevinovăția. Dar, în zadar!

Martorii și-au susținut varianta, iar sentința condamnării la moarte a lovit, ca un fulger, la 5 august 1796. Câteva luni mai târziu, la 3 octombrie 1796, a și fost pusă în aplicare...

Stupoare! La scurt timp, justiția a anunțat, din nou, prinderea „adevărâtului vinovat”, în persoana unui anume Dubosc, persoană ce semăna foarte mult cu deja executatul Lesurques. Dar coincidența i-a fost fatală acestuia din urmă!

Povestea lui Dubosc este, la rândul-i, interesantă. Din dorința,

Scena care a declanșat afacerea Calas

Joseph Lesurques este executat

poate, de a se fâli cu propriile-i „realizări”, acesta i-ar fi mărturisit, încă de la început, avocatului său crima pe care o înfăptuise alături de ceilalți doi complici. Situația l-a bulversat pe nefericitul apărător al legii, care s-a trezit peste noapte cu o foarte grea problemă nu numai de conștiință: să divulge secretul pe care i-l destăinuise clientul, punând astfel în libertate un nevinovat, dar încălcând legile confidențialității, sau, să păstreze taina? Nehotărându-se ce cale să urmeze, avocatul s-a adresat superiorului său. Nici acesta nefiind în stare să ofere vreun răspuns, s-a ajuns la convocarea adunării generale a membrilor baroului, cărora le-a fost supusă spre discuție spinoasa problemă. Dar toate demersurile nu au putut scăpa atenției publice... Iar pedepsele au venit repede: nu numai Dubosc a fost judecat și condamnat la

moarte, sancțiuni a primit și avocatul care s-a ascuns în spatele secretului profesional.

Dar Lesurques nu a primit nici măcar în acele noi condiții recunoașterea nevinovăției. Pentru a-i susține cauza a fost însărcinat Jules Favre (1809-1880), viitorul om politic. Acesta a început o dură campanie de modificare a legislației în vigoare, tocmai pentru a ușura tratarea unor asemenea cazuri. Procesul a fost îndelungat și anevoios. Rezoluția adoptată la 25 ianuarie 1862 poate reprezenta,

oarecum, încununarea tuturor acelor eforturi: „Considerând că Joseph Lesurques a fost condamnat și executat ca fiind unul dintre autorii unui asasinat urmat de furt și că apoi numitul Dubosc a fost condamnat și executat ca fiind autorul aceleiași crime; Considerând astfel că această contradicție manifestă a celor două condamnări ar fi oferit posibilitatea revizuirii dacă cei doi condamnați ar fi fost în viață; Considerând că în starea legislației noastre actuale, moartea condamnatului se opune rezultatului la care ar fi ajuns procesul revizuit, fiind astfel urgentă rectificarea și completarea legislației noastre penale; Considerând că nevinovăția lui Joseph Lesurques pare stabilită printr-o multitudine de mărturii precise și fapte aduse în

susținere, Consiliul subscris la concluziile prezentate de Maestrul Jules Fevre și consideră, în consecință, că ar fi cazul să se ajungă la modificarea articolului 443 al Codului de Procedură Penală, astfel încât să devină un instrument util cazurilor condamnaților care nu mai sunt în viață, dar a căror vină este reconsiderată.”

În virtutea noii modificări, una dintre rude a cerut, din nou, revizuirea procesului. Din păcate, nici acum nu a primit recunoașterea greșelii judiciare. Căci, răspunsul oficial, din 17 decembrie 1868, îi respinge cererea pe motiv că Dubosc nu a fost condamnat ca autor principal al crimei, ci în calitate de complice, pentru a-i fi ajutat și asistat pe vinovați și astfel nu exista incompatibilitate între cele două condamnări! ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.16, Tel./Fax: 222.53.17
Tel: 223.76.59
E-mail: comenzi@lucman.ro

BERNARD BRIGOULEIX

**ZIDUL
BERLINULUI
1961 - 1989**

Microistorie ROMPRES

• AGERPRES ia locul RADOR • Agenția de presă devine „organ de partid și de stat” • Cenzura ia sfârșit la 22 decembrie 1989, ora 15.00 • ROMPRES transmite înainte de înființare • Prin meandrele tranziției • O agenție credibilă pe o piață a senzaționalului și a știrilor-șoc

DE LA PORUMBELII VOIAJORI LA INTERNET

IOAN MIHAI ROȘCA
Director general ROMPRES

În anii interbelici, Agenția Telegrafică Română „Orient-Radio” RADOR, aflată în subordonarea Ministerului Afacerilor Externe, coordona difuzarea și controlul știrilor de presă din și despre România (Magazin istoric, nr. 5, 6/2006).

Schimbările survenite în viața țării și a românilor după 23 august 1944 au marcat și destinele agenției naționale de știri.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, RADOR și-a păstrat statutul de instituție oficială de presă a statului român, aflată în subordinea Ministerului de Externe. Îi era însă din ce în ce mai greu să-și păstreze independența editorială și să reziste presiunilor aparatului comunist de stat și partid care, după 1947, adoptase modelul sovietic în toate domeniile vieții românești. În 1949 aproape întreaga presă se afla sub controlul comunist și lucra pe baza indicațiilor Comitetului Central al P.M.R.

Pentru ca agenția națională de presă a statului să nu mai amintească în nici un fel de trecutul burghez, i s-a schimbat numele. Din 24 mai 1949 fluxul de știri RADOR a primit „din mers” numele de AGERPRES. Astfel, la ora 7.30 din acea zi, teleimprimatorul agenției a trimis o știre din Shanghai semnată „RADOR”, urmată imediat de o alta, din Paris, semnată AGERPRES. O oră și jumătate mai târziu, pe același flux a apărut următorul anunț: „În atenția domnilor secretari de redacție: cu începere de astăzi,

24 mai, toate știrile noastre vor fi date AGERPRES în loc de RADOR”.

În realitate, actul privind noul nume al agenției, Decretul nr. 217 al Prezidiului Marii Adunări Naționale, fusese semnat la 20 mai 1949 și în el se menționa înființarea Agenției Române de Presă de pe lângă Consiliul de Miniștri, denumită prescurtat „Agerpres”. Între atribuțiile sale erau recepționarea, transmiterea și difuzarea știrilor și fotoreportajelor de presă politice, economice, culturale etc., externe și interne. Se decidea,

totodată, preluarea personalului – 212 salariați – și a patrimoniului RADOR.

AGERPRES a apărut așadar în presa românească asumându-și brand-ul RADOR care timp de 28 ani fusese vocea autorizată a României în lume. Odată înființată, agenția va fi ajutată să crească. Și-a sporit personalul, a fost dotată cu un post de emisie-recepție, comandat în U.R.S.S. Productivitatea agenției, după trei ani, era impresionantă. Ea a difuzat, în 1952, 159.887 de buletine de presă, cu aproape 4,5 milioane de file, și 23.797 buletine speciale, cu peste 580.000 file. Pentru străinătate, AGERPRES edita un buletin de informații interne în trei limbi (franceză, engleză și germană), cu un total de 798.872 de file. În 40 de țări ale lumii au fost expediate peste 32.300 de exemplare de buletine, iar în laboratoarele foto s-au lucrat mai bine de 200.000 de fotografii.

În 1964, dintr-un bilanț la 15 ani de funcționare, reieșea că în străinătate se transmiteau știri în patru limbi străine, într-o emisiune zilnică de două ore, totalizând 20 de file de știri, și se imprimau buletine în 6 limbi străine (engleză, franceză, rusă, germană, spaniolă, arabă), difuzate în 88 de țări.

Imagini din redacțiile ROMPRES

In 1977, se face pasul decisiv în subordonarea Agenției Române de Presă partidului comunist. Prin Decretul 747 al Consiliului de Stat din 24 decembrie 1977, AGERPRES este transformată din instituția de presă a guvernului, în „organ de partid și de stat”. În mod expres avea ca scop: „informarea prin presă și radiodifuziune a opiniei publice din țară și străinătate asupra politicii interne și internaționale a partidului și statului, realităților vieții politice, economice, sociale, științifice și cultural-artistice din România, precum și difuzarea în țară a știrilor din străinătate”.

Decretul oficializa activitatea de bază a agenției: aceea

de a prezenta întreaga activitate publică a conducerii partidului, statului, delegațiilor și vizitele de lucru în țară sau în străinătate, realizarea de știri și fotografii de la manifestările oficiale. În privința materialelor de presă, se preciza și maniera în care acestea trebuia să fie redactate: să oglindească „procesul de dezvoltare continuă a democrației socialiste în țara noastră, de participare a maselor de oameni ai muncii la conducerea întregii societăți, de perfecționare a conducerii societății, a relațiilor de

producție și sociale, de aplicare în viață a principiilor eticii și echității socialiste, de educare și formare a omului nou”.

La AGERPRES s-a pus în acțiune un întreg arsenal de presă în scop de propagandă: buletine în limbi străine, documentare, fotografii, birouri de presă pentru ziaristi străini. AGERPRES difuza prin telex sau prin buletine tipărite, în țară și străinătate, documentele P.C.R., pagini din „istoria partidului și a mișcării socialiste și muncitorești”, biografiile oficiale ale șefului partidului și statului etc. Prin decret, agenției i s-a conferit și o altă „misiune importantă”: „răspunde de importul presei străine achiziționate de țara noastră și de

difuzarea ei la abonați în conformitate cu prevederile Legii presei", prilej de a se face o cenzurare drastică a publicațiilor străine care ar fi avut articole critice la adresa șefului statului, a familiei Ceaușescu sau a României.

Odată cu intrarea în vigoare a decretului, prin care agenția devenea „organ de partid și de stat”, ziariștilor de la AGERPRES li s-a spus că sunt „activiști de partid”. De altfel, în această instituție, nu au mai fost angajați decât membri de partid, iar cei care nu erau încă membri au fost primiți în partid. În realitate, ei erau activiști doar la îndatoriri, pentru că în practică nu au dispus de nici unul dintre avantajele activiștilor de partid. Nici la salarizare agenția nu era trecută în rândul instituțiilor de grad zero.

În 22 decembrie 1989, la ora 15.00, pe fluxul de știri interne al agenției s-a difuzat un comunicat semnat de un grup de redactori prin care instituția se angaja să nu se mai supună cenzurii și să informeze „în mod real, cinstit și civilizat” opinia publică despre evenimentele din țară și străinătate. Din acel moment, AGERPRES a început să transmită pentru presă, fără ca cineva să mai cenzureze știrile, fie că soseau pe agen-

țiile internaționale de presă despre Revoluția română, fie că erau informații provenite de la Consiliul Frontului Salvării Naționale (CFSN), fie că reflectau evoluția, uneori confuză, a evenimentelor din București și din țară.

Apreciindu-se, probabil, că numele de AGERPRES era prea legat de anii dictaturii comuniste (funcționase sub acest nume 40 de ani), din 2 ianuarie 1990 fluxul de știri interne, pornit la ora 12.00, s-a deschis cu formula: „Agenția de Presă ROMPRES transmite: Discursul rostit cu prilejul Anului Nou de președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale, Ion Iliescu”. Abia seara, la ora 19.25, știrea cu numărul 28 a zilei cuprindea un anunț semnat de Neagu Udroi, director general ROMPRES, în care abonații și ceilalți beneficiari ai emisiunilor de știri erau anunțați: „Începând cu data de 2 ianuarie 1990, ora 12.00,

Agenția Română de Presă AGERPRES își încetează activitatea. Din acest moment sunteți în legătură și veți primi știrile Agenției de Presă ROMPRES”.

Oficial însă, ROMPRES a fost înființată printr-un decret semnat de președintele C.F.S.N., Ion Iliescu, la 8 ianuarie 1990, care stipula: „Pe data prezentului decret se înființează, în subordinea Consiliului Frontului Salvării Naționale, ROMPRES Agenție de presă, prin reorganizarea Agenției Române de Presă AGERPRES, care se desființează”.

După 13 ani petrecuți prin „meandrele” tranziției, ROMPRES a primit, în ianuarie 2003, și o lege care îi recunoaște statutul de Agenție Națională de Presă a statului român.

Viața agenției în perioada post-revoluționară nu a fost dintre cele mai fericite. Mutațiile explozive produse în toate sectoarele vieții românești de Revoluția din decembrie 1989, profunda

liberalizare instituțională și comunicațională s-au concretizat mult mai rapid și mai radical în presă decât în celelalte domenii.

S-au dezvoltat rapid presa scrisă, apoi cea audio și mai târziu, fiind nevoie de investiții mai mari, cea

vizuală. Efervescența de pe piața presei românești a fost de departe cea mai spectaculoasă, mai puternică și mai imprevizibilă din întreg spațiul fostelor țări socialiste. În câțiva ani au apărut, iar unele au și dispărut, mii de publicații de orientări și conținut dintre cele mai variate. S-au înființat un număr surprinzător de mare, chiar și pentru cunosători ai fenomenului, de posturi de radio și televiziune cu acoperire națională, regională sau locală. S-au creat trusturi de presă cu capital autohton sau străin.

În acest peisaj – în care accentul se punea tot mai puternic pe latura comercială, profitabilă a activității, prin orientarea spre senzational, spre evenimentul care să șocheze –, locul ca furnizor credibil de informații generale a fost greu de fixat și menținut.

După 1990, în contextul formidabilei dezvoltări a presei și în condițiile în care statul și-a păstrat ca serviciu public în domeniu doar televiziunea și radioul, agenția de presă a rămas o insulă „publică” în oceanul mass-mediei private. În primii ani după Revoluție, ROMPRES a trebuit să facă față atât concurenței unor agenții de presă private, cât și pierderii unor beneficiari din rândul ziarelor, care au înlocuit tot mai mult în paginile lor informațiile serioase, sobre și sigure oferite de agenție, cu pseudo-

informații, cu pseudo-știri despre viața mondenă sau cu tentă senzatională capabile să le sporească tirajul.

Pe de altă parte, pe măsură ce presa privată devenea un domeniu rentabil economic și piața mass-media căpăta dimensiuni impresionante, Agenția ROMPRES a devenit „școala” și furnizorul de ziariști pentru noile instituții: nu există ziar, post de radio sau de televiziune, agenție de presă particulară care să nu fi recrutat de la agenția noastră ziariști, oferind salarii mai bune și „drept de semnătură” sau „de imagine”. Anual, agenția „a furnizat” acestora, în perioada 1990-2002, între 50 și 120 de ziariști.

Apariția agențiilor private de presă a spart monopolul ROMPRES în domeniul informației de presă. Precaritatea financiară cu urmări în motivarea personalului și în dotarea tehnologică, nepriecul managerial în a se adapta noilor condiții, dar și o dependență dată de acele juridice după care funcționa au făcut ca agenția să piardă, până în 2000, procente importante din piața informației de presă.

În intervalul 1990-2000 numărul abonaților a scăzut continuu; la fel și veniturile. Dacă pentru 1990 veniturile foarte mari fuseseră aduse de contracte realizate, în alte condiții, încă în 1989, începând din 1991 ponderea acestora a scăzut permanent.

Instituție bugetară, aflată în subordinea guvernului, ROMPRES a împărțit soarta atâtor instituții ale statului în epoca de tranziție: salarii mici, investiții pentru tehnologizare pe sponci, bani pentru cheltuieli materiale doar cât să nu sucombe.

Nesprijinită de autorități – fie că se numeau Președinție, Parlament, Guvern sau alte instituții ale statului –, respinsă pe piața presei particulare, ROMPRES s-a încăpățânat totuși să existe, păstrându-și nuclee de profesioniști și aco-perind câteva direcții

Intrarea în sediul instituției

tematice importante: manifestările oficiale centrale, interne și internaționale, realitatea locală și informația de politică externă.

Din ianuarie 2001 s-a procedat, ferm, la restructurarea și reorganizarea rapidă a agenției și la elaborarea unei strategii de dezvoltare modernă, eficientă și competitivă. Reorganizarea a permis eliminarea în bună parte a proceselor birocratice de natu-

tură să îngreuneze comunicarea interdepartamentală. S-a avut în vedere creșterea ponderii personalului redacțional de specialitate și a celui cu studii superioare, în același timp cu o reducere a numărului de direcții generale, a redacțiilor, a secțiilor sau a numărului posturilor de conducere și de execuție, de la 400 la 280. Măsurile au avut însă și efecte negative asupra activității în unele redacții.

O grijă constantă a fost respectarea specificului agenției naționale de presă, de „voce oficială și imparțială” a statului român în domeniul informației de presă, în acest sens asigurându-se pluralismul de idei, libera circulație a informației, corectă și promptă informare a opiniei publice.

Fondurile alocate pentru investiții, foarte sărace în

perioada 1990-2003, nu au permis agenției derularea unor programe de modernizare și asigurarea unor servicii competitive. Abia după 2003, ca urmare a efectelor prevederilor Legii de organizare și funcționare a ROMPRES, agenția a putut beneficia de un buget cât de cât îndestulător.

La 13 ani de la Revoluție, în ianuarie 2003, Parlamentul a aprobat Legea 19/2003 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Presă ROMPRES. Se recunoaște pentru ROMPRES statutul de Agenție Națională de Presă. Este pentru prima oară în istoria agenției de presă a statului când aceasta este definită ca „instituție publică autonomă, de interes național”. Astfel, ROMPRES are o largă auto-

nomie organizatorică și independență editorială. Prin lege, ROMPRES se află sub controlul Parlamentului și nu în subordinea unei entități executive, ca până în 2003. Actul definește domeniile de activitate ale agenției, fixează atribuțiile, stabilește structurile organizatorice și funcționale, răspunderile și drepturile organelor de conducere, definește sursele de

finanțare etc.

Dominiul fundamental al activității agenției este acela de „a asigura culegerea, redactarea și difuzarea informațiilor și fotografiilor de presă pentru informarea în masă, în țară și străinătate a diferitelor categorii de beneficiari, fără discriminare și cu respectarea deplinei obiectivității”. Legea mai prevede, de asemenea, că ROMPRES are datoria „să respecte principiile ordinii constituționale [...] demnitatea, onoarea și viața particulară a persoanelor, precum și dreptul legitim la propria imagine, fără nici o lezare a acestora și fără a prejudicia măsurile de protecție a tinerilor și siguranța națională”.

În noul mileniu, al internetului, ROMPRES, înnoită, își continuă tradiția sa de serviciu public național în slujba liberei circulații a informațiilor. ■

Clio
anunță

NUMISMATICĂ LA B.N.R.

Cumpăram deunăzi o revistă de la un chioșc și, când mi-a întins-o, vândătorul mi-a cerut în glumă un pol, asigurându-mă că a existat o asemenea bancnotă. Știam și m-am grăbit să-l confirm. Dar câte asemenea monete sau bancnote, uitate azi, nu au circulat pe teritoriul țării noastre de-a lungul timpului? Dacă despre carboavă, creițar, gros, para, pitac, taler, țechin am mai citit, în operele literare vechi, despre băncuță, caragros, carol, cremnițer, lăsaie, leiță, mariaș, șalău, zgriptor puțini au auzit.

Foarte probabil toți avem o sensibilitate aparte pentru bani, dar există oameni care iubesc banii altfel decât noi ceilalți. Aceștia sunteți dumneavoastră, numismați, pentru care o monetă sau un însemn monetar valorează mult mai mult decât puterea de cumpărare sau greutatea sa în metal prețios. Aproximativ 30 asemenea specialiști s-au reunit joi 4 mai 2006, la Banca Națională a României, într-un simpozion consacrat pasiunii lor, numismatica, și în a cărui deschidere guvernatorul Mugur Isărescu transmitea cuvintele de mai sus. S-a precizat că 4 mai nu este o dată aleasă aleatoriu. Ea reprezintă o bornă crono-logică în istoria B.N.R. și a țării noastre: în 1867, la 4 mai, se proclama prima lege monetară a României, Legea pentru înființarea unui sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale, prin care se adopta ca unitate monetară națională leul, divizat în 100 bani. Exact 130 ani mai târziu, la 4 mai 1997, a fost inaugurat Muzeul B.N.R.

În continuarea acțiunii din 2005, când Banca Centrală a organizat o masă rotundă cu tema Colecțiile numismatice ale B.N.R., simpozionul din acest an, moderat inițial de Cristian Păunescu, director în B.N.R., a adus în sala „Mitiță Constantinescu” specialiști de la B.N.R. și de la Institutele de Arheologie ale Academiei din București și Iași, de la instituții

muzeale de prestigiu din București, Iași, Cluj-Napoca, Constanța, Turda, Sibiu, Tulcea, precum și din Republica Moldova. Octavian Iliescu, Constantin Preda, Virgil Mihăilescu-Bărliba, Eugen Nicolae, Viorel Petac, Cătălina Opaschi sunt numai câteva nume care, în cele trei secțiuni (Numismatică dacică și greacă; Numismatică romană și medievală; Numismatică modernă și contemporană), au discutat despre monete moderne românești emise în scop exclusiv numismatic, formele bănești premonetare, tezaurul de monete de tip koson de la Târsa, jud. Hunedoara, monete grecești de aur din colecțiile Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române și Institutului de Arheologie V. Pârvan, din București, noi descoperiri de monete antice la Războieni, jud. Tulcea, și în termele de la Potaissa etc.

Banca Națională a României își continuă, prin acest tip de acțiuni științifice, tradiția interbelică, reluată după 1990, prin relansarea colecției „Biblioteca Băncii Naționale” și publicarea unor volume cu conținut numismatic și de circulație monetară, totul subsumat politicii sale de mecenat cultural. ■

Florentina DOLGHIN

TOTI CETĂȚENII (Proverb)
(Criptografie: 2, 2, 7, 2, 6)

D^yDⁱK^oPK

D. CIREAȘĂ

Soluție rebus **BUCUREȘTI: REPERE**
ISTORICE (nr. 6/2006)

F – A – DAC – P – COLTEA – ALA – ICEA
– CNUT – ASIN – PUTAR – O – EPURA – I
– CRAUL – TCOM – URL – LEUTI –
ILARA – AZI – D – OTAVI – M –
PERMANENTA – FIAT – CORN – HORN –
AH – EU – CI – ETERIC.

Soluție joc **ÎNVESTITURĂ** (nr. 6/2006):

ÎMPĂRAT ÎNSCĂUNAT
(IMPAR – A/T – IN – S/CA – UN – A – T)

CAPTOR

1

1929. Americanul Elzie Crisler Segar dă naștere unui personaj de desen animat de certă glorie, de vreme ce, la aproape 100 de ani distanță, copiii lumii, și nu numai ei, mănâncă spanac pentru că așa mânca... Popeye Marinarul. Și ce puternic devenea el după... În 1930 deja, Popeye, a cărui primă voce a aparținut lui William „Billy” Costello, rivaliza ca popularitate cu Mickey Mouse. În 1938 părintele său a murit, dar eternitatea lui Popeye era asigurată. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial Popeye „s-a înrolat” în armată, în US Navy, fiind folosit în propaganda contra naziștilor și a soldaților japonezi; el și-a schimbat atunci uniforma, pe care a purtat-o până în anii '60. Dar în permisiile și acasă personajul de desen animat arbora fosta costumație. În 2001 postul TV Cartoon Network a reconstituit 135 de episoade dintre cele originale, pe care le-a prezentat până în martie 2004. De unde povestea cu spanacul? De la o greșală de tipar dintr-un studiu despre această plantă legumicolă, unde scria că ea conține de zece ori mai mult fier decât în realitate. Un episod din 1954 explica pasiunea pentru spanac a lui Popeye printr-o întâmplare a strămoșului său roman Hercule, care mânca usturoi ca să câștige puteri. În timpul unei lupte cu Brutus, dușmanul lui de moarte, acesta i-a luat usturoiul și Hercule a ajuns cu nasul în... spanac, descoperind astfel că, după ce mănca spanac, era de zece ori mai puternic decât după ce mânca usturoi.

2

1938. O zi de sâmbătă din *Însemnările zilnice* ale lui Carol II.: „În continuarea vizitării fabricilor de armament, astăzi, la 8.45, debarcarea la Brașov. Malaxa ne așteaptă în gară și plec, cu el și Mihăiță, la stația sa de încărcare din Tohanul Vechi. Aici mă așteaptă o adevărată surpriză plăcută, instalația e gata și în plin lucru... Cu talentul său de organizare, în 9 luni, a construit și pus în funcționare această fabrică...”

Unul dintre visurile mele de 8 ani, în sfârșit îl văd realizat: fabrica de tunuri românești. Este, incontestabil, meritul lui Malaxa și Tătărescu, care, cu stăruință, au reușit să realizeze acest lucru în care puțini au crezut.”

5

1946. La o paradă a modei organizată la Paris, creatorul Louis Réard prezintă un nou costum de baie pentru femei. Manechinul Micheline Bernardini iese pe podium acoperită cu două bucățele de material. Costumul va purta numele de *bikini* de la denumirea atolului din insulele Marshall (Pacificul central), unde cu patru zile în urmă (1 iulie 1946) a avut loc primul test al armei nucleare în timp de pace (lansate asupra unei flote de 80 de nave de război și avioane de transport dezafectate).

10

1941. Pe o căldură sufocantă, sub un soare de plumb, la mai puțin de două săptămâni de la invazia nazistă a nord-estului Poloniei, locuitorii satului Jedwabne masacrează, sub privirea soldaților germani, aproximativ 1.600 evrei vecini de-ai lor. Joseph Lewin, prima victimă, are 16 ani și este lapidat. Ceilalți sunt uciși cu lovituri de picioare în cap, de băte, de ciomege. Doi fierari sunt înecați, alții sunt bătuți cu pumnii și lăsați în stare de inconștiență pe marginea drumului. Limbi și gâturi tăiate, ochi scoși, belbeluși smulși din mâinile mamelor și călcați în picioare. Un spectacol apocaliptic. Spre seară ultimii evrei sunt strânși în piața publică, în fața bisericii, obligați să meargă în coloană câte patru, în spatele rabinului (în vârstă de 90 de ani și purtând în mâini un steag roșu) și puși să cânte *Noi, evreii, suntem responsabili de război*. Germanii nu fac decât să filmeze acest pogrom, pentru care autoritățile comuniste aveau să pedepsească mai târziu vreo 20 de săteni. Tribunalul, negând evidența, îi va face vinovați de masacră pe nemți. Și minciuna va dura, se va înstăpâni multă vreme. Abia în primăvara anului 2000 în Polonia va apărea o carte punând lucrurile la punct.

18

1721. Bolnav de tuberculoză, pictorul francez Antoine Watteau se află pe patul de moarte. Sosește abatele, pentru a-i da ultima împărtășanie, dar când bolnavul trebuie să sărute crucifixul, pictorul, pe care simțul frumosului nu l-a părăsit nici în pragul morții, se dă înapoi, neplăcut impresionat de aspectul lui Hristos de pe cruce. „Luați de-aici crucifixul ăsta! E detestabil! Cum de-a fost posibilă o astfel de înfățișare a Creatorului?”

Medici români în războiul din Vietnam

POVESTEA UNUI SUPRAVIETUITOR

Dr. COJA Z. AUREL

În războiul din Vietnam (1961-1973), alături de forțele comuniste ale Vietnamului de Nord și de „voluntari“ din U.R.S.S. și China, au participat și români. Prietenul meu, doctorul Iulius Gerlach, s-a numărat printre aceștia.

Promotia 1961 a facultăților de medicină din România a avut câțiva absolvenți care promiseau o carieră deosebită. Printre ei se afla și doctorul Iulius Gerlach, șef de promoție la București. La terminarea studiilor a fost repartizat la Oradea. Era medic ortoped.

Vechi bucureștean, Iulius Gerlach a fost foarte necăjit din cauza acestei repartiții. Tocmai atunci s-a întâmplat să fie chemat de urgență la Comisariatul militar, unde a fost informat că în 24 de ore va pleca într-o misiune secretă în Vietnam, unde războiul era în toi. Au urmat călătoriile cu avionul la Moscova, de aici la Ulan Bator și apoi la Hanoi, unde a făcut un instructaj scurt condus de ofițeri sovietici.

Iulius Gerlach a fost repartizat într-un spital de campanie în imediata vecinătate a frontului. Ofițerii erau sovietici și chinezi, dar și polonezi, cehoslovaci, unguri. Fiecare sector de front avea în frunte un ofițer sovietic.

Seara, dr. Gerlach făcea plimbări prin jungla din apropierea spitalului, încercând să se lase găsit de americani, dar dădea tot peste vietnamezi.

Norocul lui a căzut din cer odată cu un avion american doborât. Unul dintre piloții parașutați a fost adus la spitalul de campanie unde lucra dr. Gerlach. Era doar șocat și nu avea leziuni importante. Doctorul a avut ideea să-l introducă într-un lot pentru un schimb de prizonieri și a reușit. Condiția era ca soldatul să nu mai fie apt de luptă. Acest lucru era stabilit de doctorul din lagărul vietnamez, în cazul nostru dr. Gerlach. Un soldat american se schimba contra 80-100 de prizonieri comuniști.

Iulius Gerlach l-a consultat pe pilotul american și a reușit să-i șoptească că vrea să-l scape. I-a cerut să simuleze că este nebun, puternic șocat după prăbușire. Ofițerul sovietic, care conducea sectorul de front, a cam înțeles manevra și a doua zi l-a convocat pe dr. Gerlach la Comandament, pentru anchetă. Norocul lui a fost că o bombă americană l-a pulverizat pe ofițerul sovietic și ancheta n-a mai avut loc. De regulă, după aceste anchete urmau pedepse grele, adesea condamnarea la moarte cu execuția pe loc.

Pilotul american a fost schimbat cu prizonieri nord-vietnamezi. La sfârșitul războiului dr. Iulius Gerlach s-a întors acasă. La București a aflat că este singurul supraviețuitor dintre cei 13 medici români trimiși în Vietnam.

La câțiva ani după terminarea războiului, Iulius Gerlach a trecut ilegal granița între Bulgaria și Turcia, rupând bariera cu un Renault Gordini. A fost convins că grănicerul bulgar a tras cu automatul intenționat peste capota mașinii, motiv pentru care dr. Gerlach a aprins anual o lumânare pentru sănătatea lui. A ajuns la München, unde a lucrat la un mare spital de urgență. Îi mergea bine, uitase parcă prin ce trecuse. Într-o zi a fost convocat la consulatul american din oraș. Mare i-a fost surpriza când a văzut că, alături de consul, îl aștepta pilotul american salvat de el în Vietnam, un munte de om, elegant și jovial. Ținea să-l răsplătească pe salvatorul lui. Consulatul a organizat o petrecere la care a participat și pilotul, acum unul dintre șefii de la TWA, una dintre cele mai mari companii de aviație civilă din S.U.A. Consulul i-a pus în piept lui Iulius Gerlach o decorație. ■

PROBLEMA BASARABEANĂ ȘI RELATIILE ROMÂNŌ-RUSE. STATUTUL BASARABIEI ROMÂNESTI

Ziarul New York Times, din 23 iunie 1941, anunță că domnul Brutus Coste, însărcinatul cu Afaceri al României, a făcut, la 22 iunie, o declarație, în care spunea, între altele: „Armata română acționează astăzi pentru eliberarea și recăstigarea patrimoniului național român, luat cu japca, fără vreo justificare, prin agresiunea neprovocată a Rusiei comuniste.”

În Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Brutus Coste, se păstrează un Memorandum pe care Coste l-a prezentat Departamentului de Stat al S.U.A., în momentul intrării României în cel de Al Doilea Război Mondial. Pe textul pe care îl reproducem în continuare, apare următoarea mențiune olografă: „Nota mea – pe baza notei către St[ate] Dep[artment] – pentru presă.”

Textul redactat de Brutus Coste conține câteva inadvertențe de dată. Una chiar la început: la 3 iulie avea deja loc parada victoriei la Chișinău a trupelor de ocupație sovietice.

În argumentația sa, Brutus Coste invoca faimoasele „capitulații”, acte apocrife, create în secolul XVIII pentru a justifica drepturile românilor în fața Porții Otomane și care reflectau, în bună măsură, realitatea raporturilor juridice dintre Principate și Imperiul Otoman.

Reproducem acest text grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de LAURA COSOVANU.

La 3 iulie 1940, armatele Rusiei comuniste, năvălind dinspre bazele lor din Ucraina, unde au așteptat momentul favorabil pe care prăbușirea Franței li-l oferea acum [Franța capitulase la 22 iunie 1940 – n.n.], au trecut frontiera estică a României și au dus la îndeplinire, printr-un marș forțat, invadarea, de mult plănuită, a întregii provincii a Basarabiei și a jumătății de nord a Bucovinei.

Peste mai puțin de un an, la 22 iunie 1941, armata română, beneficiind de o deplină libertate de acțiune oferită de rapidele modificări de pe scena internațională, a trecut la acțiune de-a lungul fluviului Nistru, din Bucovina și până la Marea Neagră, pentru recăpătarea acestui teritoriu și eliberarea celor două milioane de locuitori români.

Până la 1 septembrie, forțele române atinseseră cu ușurință toate obiectivele lor, în ciuda rezistenței înverșunate a inamicului și, trecând Nistrul către Est, au adus sub control zona care fusese organizată cu multă grijă ca punctul de lansare a atacului rusesc asupra României.

Eliberarea Basarabiei și a Bucovinei, mutilată de furia distructivă fără milă a unui agresor care nu și-a putut permite să lase în urmă un bilanț edificator al exploatării provinciei vreme de un an, reamintește cu putere un trecut ale cărui aspecte politice și legale oferă nu puține elemente similare cu istoria Americii.

Teritoriul cunoscut astăzi drept Basarabia a constituit, la fel ca și Bucovina, o parte integrantă din principatul Moldovei, încă de la întemeierea acestuia, în secolul XIV. În anul 1812, în disprețul voinței populației românești și violând tratatele dintre Moldova și Imperiul Otoman, prin care acesta din urmă, ca putere suzerană, garanta integritatea principatului român, Basarabia a fost anexată de Rusia, după victoria asupra turcilor.

Tratatul care recunoștea suzeranitatea otomană asupra Moldovei, încheiat de Bogdan, principele Moldovei, cu sultanul Bayazid II în 1511 [de fapt, tradiția a consemnat încheierea unei capitulații în 1512, între Bogdan III și Selim I – n.n.], confirmat ulterior de mai multe tratate aproape identice și recunoscute de Convenția de la Paris, din 1858 [7/19 august; Principele Unite ale Moldovei și Țării Românești, sub suzeranitate otomană, urmau să aibă domnitor, guvern și adunare legiuitoare separate – n.n.], ca bază a relațiilor dintre Principatele Române și Imperiul Otoman, recunoșteau libertatea deplină și independența Moldovei și impuneau Imperiului Otoman datoria „de a apăra Moldova contra tuturor celor care ar fi putut să o atace și să îi păstreze integritatea, fără să comită vreo nedreptate și fără să permită cuiva să-i ia cel mai mic petec de pământ”. ■

(Va urma)

Telex Telex Telex Telex Telex

RĂZBOIUL CIVIL AMERICAN ÎN FOTOGRAFII

La Muzeul de arte Walter P. Chrysler din Norfolk, statul american Virginia, s-au deschis recent două expoziții de fotografii consacrate Războiului civil american din anii 1861-1865. Sunt imagini unice făcute de contemporani ai evenimentelor. Prima aparține lui David L. Hack și conține 50 exponate dintr-o unică și mare colecție pe tema acestui

conflict, achiziționată de muzeu în 1988 și numărând peste 300 de imagini. Expun, de asemenea, cunoscuți fotografi, ca Alexander Gardner. Multe dintre aceste imagini sunt foarte rar prezentate publicului, iar o parte însemnată dintre ele pentru prima oară.

Muzeul Chrysler prezintă și fotografii pe același subiect semnate Willie Anne Right, executate cu ajutorul unei camere obscure, fără lentile, cu un orificiu perfect rotund, prin care lumina cade pe o suprafață fotosensibilă de pe peretele interior opus. În acest procedeu al doamnei Right, imaginea se supune legilor geometrice ale opticii, de aceea fotografia are proporții și perspectivă corecte. Cum a lăsat mărturie însăși autoarea, ea a fotografiat unde au fotografiat și alții, dar n-a interesat-o scenele de luptă, ci viața de zi cu zi, trăirile unor personaje cunoscute, dar și ale unor anonimi. Fotografiile doamnei Right nu se sfiesc să pătrundă în spatele războiului.

FRANȚA VIJELIILOR

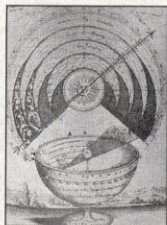
În ciuda faptului că Franța are istorici ca Emmanuel Le Roy Ladurie, cu lucrările sale de pionierat în domeniul mentalităților și al istoriei locale, cercetătorii au stabilit recent că istoria climatului este în suferință. 170.000 de euro a primit de la Agenția Națională de Cercetări un program intitulat „Ophélie” (prescurtare de la Observații fenologice pentru reconstituirea climatului Europei), care și-a propus să adune documente vechi conținând observații meteorologice sau relative la variații ale ciclului vieții vegetale și animale în funcție de climat (fenologie). Demersul îi privește, desigur, pe istorici și arhiviști, dar și orice persoană care posedă arhive, mai ales agricole. Or, există multe asemenea acte care pot conține informații de gen: registre parohiale, jurnale, cronici, cărți rurale etc.

Astfel, s-au găsit menționate în documente iernile grele, secetele, invaziile insectelor, migrațiile păsărilor, date ale strânsului recoltelor de cereale, înfloririi pomilor, recoltării fructelor și legumelor, dar și momente dificile: avalanșe, ploi torențiale, inundații, furtuni etc. Cercetătorii încearcă să coboare în timp până la anii 1450-1500, programul adresându-se deopotrivă arhivelor private, dar și publice.

În meteorologie instrumentele de măsurat (termometre, barometre) au apărut abia în veacul XVII, utilizarea lor fiind progresivă. Astfel că singura sursă de informare pentru a putea reconstitui temperaturile regionale și marile tendințe climatice ale trecutului rămân documentele scrise.

Predecesorii noștri erau însă fini observatori ai fenomenelor naturale. „Fiecare în felul lui era climatolog”, spune Pascal Yiou, coordonatorul proiectului. „Nota zilele când îngheța apa unui lac, când cădeau zăpezi mari, când secera sau strângea recolta de struguri.” Viticultorii din Bourgogne, de pildă, au înregistrat cu minuție an de an data culesului viilor, începând din 1370 până azi.

Tehnologia are și ea însă limite. Despre iarnă există mai puține date. În această situație se cercetează diverse relații existente despre furtuni, geruri aspre, avalanșe etc. Franța are un climat haotic, căci este mărginită de Canalul Mânecii, Oceanul Atlantic și Mediterana. De aceea – consideră cercetătorii climei – trebuie recenzate toate evenimentele climatice ale trecutului, pentru a ști dacă ceea ce se întâmplă azi, precum vijeliile din 1999 sau canicula din 2003, au sau nu un caracter excepțional.

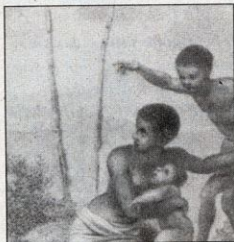
VECHIMEA SAHAREI

Deșertul african nu are 86.000 de ani, cum s-a crezut până acum, ci șapte milioane. Așa susține o echipă de cercetători francezi și ciadieni. Ei au găsit indicii în largul coastelor Oceanului care sugerează depozite aride cu mult înainte de data acceptată până acum pentru nașterea Saharei. Pe baza acestor observații s-au identificat mai multe episoade deșertice în existența acestui spațiu în ultimii 10 milioane de ani.

De altfel, Africa este unul dintre tărâmurile unde se fac mereu descoperiri care modifică cunoștințele despre vechimea vieții pe pământ și despre felul cum a evoluat specia umană. Astfel, în deșertul Djourab, din Ciad, s-au descoperit primele fosile de hominizi la vest de Valea Rift. Această barieră naturală, care împarte Africa în două, era considerată până atunci o frontieră între lumea strămoșilor primitivi ai oamenilor, despre care se credea că au trăit doar în savanele Africii orientale și australe, în vreme ce pădurile din vest ar fi trebuit să fie domeniul strămoșilor marilor maimuțe. Australopitecul Abel, descoperit în 1994, în Ciad, și sahelantropul Toumai, găsit șapte ani mai târziu, au făcut să cadă această ipoteză.

200 ANI DE SCRISORI DE FAMILIE

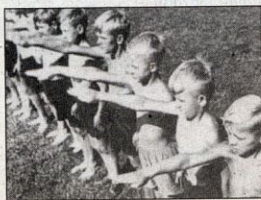
Una dintre cele mai bogate colecții de scrisori de familie se află în S.U.A. Ea cuprinde 75.000 de documente, ce acoperă ultimii 200 ani, cu câteva sute de mii de pagini, ce umplu 200 cutii. Unul dintre membrii familiei spune că au această pasiune pentru păstrarea corespondenței în bagajul genetic. Deținătoarea colecției, în vârstă de 82 ani, negociază preluarea ei de către o societate istorică. Istoricii și anticarii consideră că scrisorile reprezintă o comoară. Ele aparțin unor oameni educați, din clasa de mijloc, care au purtat un dialog uneori pe 10-12 pagini despre toate problemele societății în care au trăit, succesiv, vreme de 200 ani.

Sunt mai multe scrisori care vorbesc despre soarta unei slave fugare, Mary Walker, care și-a găsit adăpost la o ramură a familiei din Philadelphia. După ce au ascuns-o o vreme, au trimis-o către

nord, în Massachusetts. În timpul războiului civil (1861-1865), membrii familiei au încercat să o ajute pe Mary Walker să își regăsească copiii. Un prieten al familiei, ofițer în armata lui Sherman, a fost rugat să îi caute. A reușit să îi găsească și i-a trimis către nord, la mama lor.

Surprinzătoare s-a dovedit și calitatea hârtiei, prin comparație cu cea din zilele noastre, rămasă nealterată după atâta vreme.

COPIL ÎN GERMANIA LUI HITLER

În iulie 1939, Hitler i-a cerut unuia dintre medicii săi, Karl Brandt, să viziteze o familie care îl rugase să permită eutanasierea copilului lor născut cu grave malformații. La 25 iulie, registrul bisericii din localitate înregistra moartea unui băiețel de 5 luni. Peste o lună, Comitetul Reich-ului pentru înregistrarea bolilor grave și congenitale îi obliga pe doctori să raporteze orice caz de nou-născut care suferea de o serie de maladii, precizate într-o listă anexă. Documentele erau trimise la trei medici experți. Ei decideau soarta acelor copii. Fără să îi vadă, puneau semnul + pentru cei care trebuia eliminați și -

pentru cei care puteau trăi. Aproximativ 5.000 de copii au fost uciși astfel.

Evangelische Akademie Siebenbürgen
Academia Evanghelică Transilvania
Erdélyi Evangélikus Akadémia

Ambasada
Republicii Federale Germania
București

Academia Evanghelică Transilvania (EAS)
în parteneriat cu
Ambasada Republicii Federale Germania la București

au plăcerea să vă invite la simpozionul internațional

Diplomația germană în România 1933-1945
- Între național-socialiști și personalități ale rezistenței -

care va avea loc
joi, 20 iulie 2006, orele 9,00-16,00
la sediul Academiei Evanghelice Transilvania, Sibiu

Conferința își propune să abordeze din perspectiva diplomației germane și într-un mod sistematic relațiile germano-române într-un moment important al secolului 20, precum și să clarifice acțiunile diplomaților din cadrul fostei legații germane de la București. Cu acest prilej se va mai analiza în ce măsură au existat atât adepți ai național-socialismului, cât și personalități ale rezistenței.

Tematica manifestării:

- Hildrun Glass, Universitatea München: „*Diplomația germană și «Chestiunea evreiască» în România*”
- Ioan Chiper, Institutul Național pentru Istorie „Nicolae Iorga”: „*Relațiile germano-române între 1933 și 1945 din perspectiva diplomației germane*”
- Andreas Möckel, Universitatea Würzburg: „*Hans Bernd von Haefen – De la Ambasada din București (1937-1940) la Cercul din Kreisau*”
- Alexandru Popescu, diplomat: „*«Vremuri schimbătoare la București» Notite inedite ale unui diplomat german*”
- Nicolae Stroescu-Stănișoară, jurnalist: „*Premisele formării rezistenței – Cum se naște o personalitate a rezistenței?*”

Coordonatorul proiectului:
Directorul EAS, Jürgen Henkel
Academia Evanghelică Transilvania
Tel. 0788-444.185, e-mail: eas@neppendorf.de

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan Opreș – MUZEOSOFIA**

Editura Oscar Print, București, 2006, 264 pp.

● **Fundația Europeană Titulescu – ORGANIZAREA INSTITUȚIONALĂ A MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE. ACTE ȘI DOCUMENTE, VOLUMUL II, 1920-1947** (ediție îngrijită de Ion Mamina, Gheorghe Neacșu, George G. Potra, Nicolae Nicolescu)

Fundația Europeană Titulescu, București, 2006, 581 pp.

● **Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – ARHIVELE TOTALITARISMULUI, Anul XIII, nr. 46-47, 1-2/2005**

● **Radu Ciuceanu – MIȘCAREA NAȚIONALĂ DE REZISTENȚĂ DIN OLTEA, VOL. II, 1949-1952**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003, 447 pp.

● **Episcop Vicar Visarion Rășinăreanu – LOGOS ȘI CULTURĂ**

Editura Anestis, Sibiu, 2005, 262 pp.

● **Aurel Turbăceanu – ÎNTÂLNIRE CU TRECUTUL. DIN AMINTIRILE UNUI AMBASADOR ÎN GOLFUL ARAB**

Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, București, 2006, 367 pp.

● **Mihai Chiriță – STUDII DE ISTORIE (ESEURI)**

Editura SITECH, Craiova, 2005, 427 pp.

● **Richard Clogg – SCURTĂ ISTORIE A GRECIEI**

Editura Polirom, Iași, 2006, 309 pp.

● **Oleg Serebrian – DICTIONAR DE GEOPOLITICĂ**

Editura Polirom, Iași, 2006, 339 pp.

● **DESPRE AROMÂNII DE VORBĂ CU HRISTU CÂNDROVEANU. INTERVIURI REALIZATE DE EMIL ȚIRCOMNICU**

Fundația Culturală Aromână „Dimândarea Părintescă”, București, 2006, 277 pp.

Primum foarte multe solicitări de la cititori care ar dori să le punem la dispoziție, contra cost, volume prezentate la această rubrică. Rostul ei este să informeze despre apariția unor cărți care ne sunt trimise la redacție. Este obligația editurilor să își informeze cititorii cum pot intra în posesia volumelor. Așa cum puteți remarca din paginile revistei noastre sau din alte publicații culturale, editurile pot insera un talon de comandă, care furnizează toate informațiile necesare.

Clio
anunță

MAMA ULTIMULUI ȚAR

Maria Feodorovna, mama ultimului țar Nicolae II, va fi înhumată în pământul Rusiei în toamna acestui an. A murit în 1928, după ce în 1919, în condițiile revoluției bolșevice și execuției întregii familii a fiului ei (*Magazin istoric*, nr. 10, 11/1990, 2/1991), a fost nevoită să părăsească țara. A plecat spre Londra, apoi s-a stabilit în Danemarca, acolo unde se născuse, în 1847, ca prințesa Dagmar. Era fiica regelui Cristian și a reginei Luiza și pornise din Copenhaga la numai 19 ani, în 1866, pentru a deveni soția țarului Alexandru III (1881-1894), cu doi ani mai mare decât ea. A format cu acesta o exemplară familie fericită. A născut șase copii și nu s-a amestecat niciodată în politică. Femeie veselă și inteligentă, a perseverat în a-și face soțul să se intereseze și de artă, și de literatură, pe lângă problemele statului. De altfel, pentru Alexandru III războiul era o pură pierdere de vreme. „Atât timp cât trăiesc, nu va fi război în Europa“, a afirmat el, și nici nu a fost în cei 13 ani de domnie a lui. Tulburări în politica externă a Rusiei au existat, dar, grație puternicului țar, ele nu au degenerat în război.

Atunci, în 1928, Maria Feodorovna a fost înmormântată în cavoul regilor danezi, în catedrala din Roskill, oraș din apropierea Copenhagăi. Cum este singura împărăteasă rusă ale cărei rămășițe pământești odihnesc în afara granițelor Rusiei, autoritățile ruse și daneze au semnat, încă din octombrie 2005, un memorandum în acest sens. Era cazul ca și ea să se întoarcă în țara unde a trăit peste 50 de ani, a supraviețuit la trei războaie și trei revoluții. Se va întâmpla acest lucru exact la 140 de ani de la sosirea ei în Rusia, adică la 26 septembrie 2006.

La ceremonia de semnare a documentelor care stipulează modul cum se va desfășura întreaga operație, începută prin aducerea osemintelor în Federația Rusă pe o navă militară daneză, cu condiția deplinei securități, adică fără a se deschide sicriul, ministrul rus al Culturii și Mass-media a înmănat ambasadorului Danemarcei la Moscova două volume, *Jurnalul împărătesei Maria Feodorovna* și o *Enciclopedie a picturii ruse*, pentru a sugera atmosfera în

care a trăit împărăteasa.

Directorul Departamentului istorico-documentar al M.A.E. al Federației Ruse, Aleksandr A. Ciurilin, arăta cu acel prilej că opinia publică din Rusia este cea care s-a adresat președintelui Vladimir Putin cu cererea de reînhumare a Mariei Feodorovna în pământul Rusiei, lângă soțul ei, în catedrala „Sfântul Petru și Pavel“ din Sankt Petersburg, membrii casei Romanov, prinții Nikolai și Dmitri, sprijinind, desigur, inițiativa. „Această acțiune simbolizează caracterul neîntrerupt al legăturilor de 500 de ani dintre popoarele danez și rus – sublinia Aleksandr Ciurilin. În afara relațiilor culturale, istorice, politice și economice, între ele există și relații dinastice“.

Toate casele regale din Europa înrudite cu familia imperială Romanov au primit invitații la ceremonia din 26 septembrie, la care și-a anunțat prezența regina Danemarcei, Margarethe II, și va participa, cu siguranță, președintele Putin. Presa presupune că manifestarea se va desfășura după tipicul celei din 1998, când, în prezența președintelui Boris Elțin și a membrilor aristocrației europene, au fost reînhumate osemintele țarului Nicolae II. ■

Florentina DOLGIN

ALEXANDRU CEL MARE

REGE PERSAN ÎNVIȘ DE ALEXANDRU		CUGETARE ADÂNCĂ		BĂTRÂN LUAREA DE ÎNȚĂRIȚOARE		MITITEI		ORĂȘ ÎN EGIPT RIDICAT DE ALEXANDRU
TĂRA LUI ALEXANDRU		FOI DE HĂRTIE						
INSULĂ GRECEASCĂ						CLARA LEMNARE		
TĂTĂL LUI ALEXANDRU						PROTEJEAZĂ SABIA		
					ÎȚI APARTINE			
					ÎN URMA			
PRIVIRE							ÎNȚĂRIȚOR	
CARTEA MARE								
		CU EA A CUCERIT ORIENTUL						
		A COPIA						
	SE ÎNCURCĂ UNEORI				FRUCT DE BRAD			
	TĂRA LUI ALE- XANDRU DUPĂ CUCERIRI				FRIGUROASĂ			
				IDEE				
				REGE!				
A ULUI						SCOASE DIN FIRE!		
PRODUSUL STUPULUI						RĂSĂRIȚ		
CAPABIL				ALIAȚII LUI ALEXANDRU				
				LUATĂ CU LAMA				
IAR, ÎN CRONICI				PLIN DE CARNE			CAMPIONI	
ÎN CORTI				ÎN STOC!				
		A ASMUȚI						ABIS!
		BISI						
ORĂȘ CUCER- IT ÎN 333 I.E.N.						STĂ PE CAL		
...ȘI ALTUL CUCERIT ÎN 331 I.E.N.				CONTINENT CUCERIT ÎN MARE PARTE DE ALEXANDRU				

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

MÂNCĂRURI DE FRUPT

Am citit cu mare atenție materialul *Un Crăciun gustos, oriunde în lume*, apărut în *Magazin istoric* din decembrie 2005, precum și materialul *Crăciun – privire etnologică*. Toate bune și frumoase, dar trebuie insistat că în noaptea de Ajun (Ajunul Crăciunului și cel al Bobotezei) n-au ce căuta mâncăruri de fruct pe masă. De Crăciun, da. Atunci putem ataca tot felul de mâncăruri de fruct. Cărnuri peste cărnuri!

Aceste aserțiuni categorice, pe care le împărtășim și noi, aparțin domnului KOLEA KURELIUK, din Măriștea Mică, comuna Dărmănești, județul Suceava.

După cum precizează una dintre autoare, doamna SABINA ISPAS, director al Institutului de Etnografie și Folclor, din niciunul dintre articolele invocate nu reiese că în ajunul Crăciunului și cu atât mai mult cel al Bobotezei se făceau festinuri, pentru că oamenii erau încă în post. Masa de Crăciun, cu mâncăruri din carne, dar fără a fi un ospăț pantagruelic, ci doar o masă rituală, se întindea în ziua propriu-zisă de Crăciun, pe 25 decembrie, după slujba de la biserică. În niciun caz în noaptea de 24 spre 25 decembrie.

AUTORUL PRECIZEAZĂ

Ca răspuns la scrisorile primite la redacție din partea doamnei ILEANA MIHAILĂ din București și a domnului VASILE GIURCANU din Brăila, ale căror nume le pu-

teți găsi în pagina de Dialog de la numărul din luna iunie, legat de o eroare de datare în articolul apărut în *Magazin istoric*, nr. 3/2006, pp. 24-28, autorul articolului, domnul Adrian Nicolescu, prezintă scuze fidelilor noștri cititori și aduce următoarele corectări și completări:

Vizita incognito în Anglia a domnitorului Carol și a principesei Elisabeta (Carmen Sylva) a avut loc între 7/19 august-8/20 septembrie 1874, și nu în 1867 (v. Stelian Neagoe, *Memoriile lui Carol I al României*, Machiavelli, 1992). Deci cei doi au putut depune coroana la mormântul lui Napoleon III (mort în 1873).

Stéphanie Louise Adrienne de Beauharnais (1789-1860), soția lui Karl Ludwig Friedrich, mare duce de Baden, și bunica maternă a domnitorului Carol (prin fiica ei, Josephine Friederike Luise de Baden, căsătorită cu Karl-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen), a fost, totuși, fiica adoptivă a lui Napoleon I. Tatăl ei natural era Claude de Beauharnais, cel de-al doilea conte de Roches-Baritaud, iar mama, Claude Françoise de Lezay. Claude de B. s-a recăsătorit cu Suzanne Fortin-Duplessis și din acest al doilea mariaj a rezultat Joséphine de B., marchiză de Quiqueran-Beaujeu.

Prin urmare, Stéphanie de B., bunica maternă a lui Carol, era soră vitregă cu Joséphine de B., marchiză de Quiqueran-Beaujeu. Claude de B. era văr primar cu generalul Alexandre de B., primul soț al Joséphinei de Beauharnais (născută

Tascher de la Pagerie). Alexandre murise pe eșafod în 1794, în timpul Revoluției franceze. Rămasă văduvă, Joséphine de Beauharnais s-a recăsătorit cu generalul Bonaparte și, în 1804, a devenit împărăteasă a Franței.

Din căsătoria Joséphinei cu Alexandre de Beauharnais au rezultat doi copii, Eugène și Hortense de Beauharnais. Cum Alexandre și Claude de B. fuseseră veri primari, Eugène și Hortense de B. erau veri de gradul doi cu Stéphanie Louise Adrienne de Beauharnais, bunica maternă a lui Carol, și veri de gradul trei cu mama lui Carol, Josephine Friederike Luise de Baden.

După căsătoria cu Joséphine Tascher de la Pagerie, văduva vicontelui Alexandre de B., Napoleon Bonaparte i-a adoptat pe toți membrii minori ai familiei Beauharnais. Aceștia îl numeau fiecare „mon oncle” și purtau titlul de „prince français” (e.g. Eugène) sau, după caz, „princesse française” (e.g. Hortense și Stéphanie). Din cele de mai sus se poate vedea gradul de rudenie, prin alianță, dintre domnitorul Carol și împăratul Napoleon III, nepot de frate al lui Napoleon I. După cum se știe, Napoleon III era fiul Hortensei de Beauharnais și al lui Louis Bonaparte, fratele mai mic al lui Napoleon I, pe care acesta l-a suit pe tronul Olandei (1806-1810). Oricum, în materie de drept succesoral, un minor poate fi adoptat de oricine nu are calitatea de părinte natural.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com Vă mulțumim.

PARTENERI AI BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI ÎN SISTEMUL DE CREDIT AUTOHTON BĂNCILE COMERCIALE 1880-1948

Cea de-a 14 ediție a simpozionului „Cristian Popișteanu” de istorie a civilizației bancare, desfășurată, ca de obicei, la Banca Națională a României, în ziua de 31 mai, a avut ca temă Parteneri ai Băncii Naționale a României în sistemul de credit autohton – băncile comerciale 1880-1948. Domnul guvernator al Băncii Naționale a României – instituție-suflet a acestor întâlniri anuale ale bancherilor preocupați a prelua mesajul de inimă și minte transmis de înaintași – spunea în alocuțiunea sa că „simpozionul de istorie și civilizație bancară «Cristian Popișteanu» poate deveni un model de reușită. Un model pentru că, într-o țară în care cel mai adesea începem tot felul de proiecte, pe care le abandonăm apoi, invocând diverse motive, Simpozionul nostru a ajuns la a 14-a ediție. Iar anul viitor va împlini un deceniu și jumătate de existență.”

Cu trimitere directă la tema supusă dezbaterei în acest an, domnul guvernator Isărescu sublinia, cu același prilej, că „reluarea tradițiilor interbelice de către Banca Națională ne oferă prilejul de a redeschide ușile acestor instituții de credit care încă mai adăpostesc urmele mai multor generații de funcționari bancari și ale clienților care le-au trecut pragul. Pe măsura avansului globalizării și a creșterii

*A XIV-a ediție a simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”
(Fotografie de Carmen Mazilu)*

interdependențelor lumii contemporane, problema identității revine în actualitate cu o forță sporită. Coexistând și confruntându-se în același timp, civilizațiile contemporane își afirmă propriile valori, descoperindu-și și redescoperindu-și trecutul, căruia, în concordanță cu provocările prezentului, îi adresează noi întrebări. Comunitățile naționale, cele regionale, dar și structurile instituționale parcurs și ele un traseu similar de autodefinire și de explicare a prezen-

tului prin apelul la lecțiile deja înregistrate de memoria colectivă. Aceasta este aria în care se încadrează inițiativa comună a B.N.R. și a revistei Magazin istoric”.

„Alegerea temei simpozionului pe care-l găzduim astăzi a pornit de la constatarea că sunt puține lucrări referitoare la istoria activității bancare din România, în ansamblul ei. De aceea, Banca Centrală – arăta guvernatorul Mugur Isărescu –, deținătoare a unui fond arhivistic și documentar relevant pentru tema în discuție, are datoria să facă publice rezultatele cercetărilor întreprinse în această zonă a istoriei economice”.

Ca de obicei, Magazin istoric prezintă cititorilor săi rostriile din ziua de 31 mai a acestui an din sala „Mititiă Constantinescu” a Băncii Naționale a României.

(2) În Col. d. Buzzeu se arată că din greșelile tipar pot să se elicie și art. 309 din reg., chiar art. 386 trebuie să se citească: „este două articole din Regulamentul organic sunt repetabile și pară”. (Vezi pagina 250 din fața din stânga).

cumscripția căruia își exercita activitatea. Registrul amintit fiind un document public, datele consemnate în el puteau fi consultate la cerere. Cele mai noi înregistrări se afișau la ușa tribunalului și se publicau în ziarul vremii.

Trebuie remarcat că practica înregistrării tuturor firmelor comerciale introdusă prin legea din 18 martie 1884 a generat dezbateri chiar și la Banca Națională. Astfel, la 16 mai 1884 conducerea B.N.R. stabilea printr-o condiție de acceptării cererilor de deschidere de cont curent cu facultatea de scont și aceea ca firmele să fie constituite conform legislației comerciale și să aibă statutul sau contractul social înregistrat la tribunalul comercial. Ceva mai târziu, în 1890, Consiliul general al B.N.R. stabilea ca, pentru efectele comerciale semnate sau girate de comercianți, banca să ceară prezentatorului dovada că firmele implicate sunt înregistrate la tribunal, conform legii.

Dezvoltarea activității comerciale, inclusiv a celei de credit, dar și efectele marii crize economice au generat necesitatea adaptării legislației la noile realități, în cadrul cărora statul se vedea obligat să urmărească ceva mai atent acest domeniu economic. Astfel, a luat ființă, conform prevederilor Legii din 10 aprilie 1931, registrul comerțului.

Acesta era păstrat la camerele de comerț și industrie, fiind completat pe baza comunicărilor făcute de instanțele de judecată. Orice comerciant, respectiv bancher, avea obligația îndeplinirii formalităților necesare în vederea înscrierii în registrul amintit. Acesta era un document public, putând fi

eliberate la cerere copii după mențiunile consemnate.

Prin intermediul legii erau reglementate și aspectele legate de activitatea internă a firmelor comerciale. Un exemplu în acest sens ar fi obligativitatea tinerii registrelor în care se consemnau principalele date referitoare la patrimoniul și operațiunile firmei. Potrivit Codului comercial din 1887, registrul jurnal și registrul inventar, înainte de a intra în uz, erau numerotate și certificate de judecătorul de la tribunalul local. La sfârșitul fiecărui an, aceleași registre erau prezentate tribunalului sau judecătorului de ocol pentru încheierea de viză. Activitatea fiecărei firme putea fi astfel controlată prin intermediul registrelor sale. De asemenea, la fiecare tribunal comercial sau la fiecare tribunal de județ se ținea un registru în care se înscriau numele comercianților care și-au prezentat registrele pentru certificare și vizare. În Codul comercial erau precizate, în egală măsură, și regulile cambiei, al cecului, al gajului, procedurile de faliment etc.

Activitatea societăților comerciale era, de asemenea, îndeaproape reglementată. Actul constitutiv și statutele trebuia depuse

la grefa tribunalului comercial în circumscripția căruia firma respectivă își stabilise sediul, pentru a fi transcrise în registrul pentru societăți și publicate în *Monitorul oficial*. Extrase din actul constitutiv urma a fi afișate în locuri publice. Se stabileau prin lege organizarea din punct de vedere administrativ a societăților comerciale, componența consiliilor de administrație, convocarea adunărilor generale, sporierea capitalului, emiterea de acțiuni etc. Re-

9 Mai 1931

MONITORUL OFICIAL Nr. 105

2951

CAROL AL II-LEA,

Peș grația lui Dumnezeu și voiața națională,

De toți de față și viitor, ștădute:

Admitem legiuitorii noștri și adoptat, iar Noi sancționăm cu următoarea:

LEGE

pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă

TITLUL I

Dispozițiuni generale

Art. 1. — Înțelegerea de bancă se înțelege orice întreprindere comercială al cărei obiect principal este acela de a săvârși orice fel de operațiuni asupra sumelor de bani în numerar, monedă, titluri, asupra efectelor de comerț, asupra discontului, asupra depozitelor, precum și orice alte operațiuni în legătură cu acestea.

Art. 2. — Comerțul de bancă nu se poate exercita decât numai de către societăți bancare, constituite în condițiile legii de față.

Art. 3. — Din societățile bancare orice societate comercială înscrisă în registrul societăților bancare.

Întreprinderile, al căror obiect principal este comerțul de bancă, autorizate în acest registru, pe lângă celelalte sarcini civile și penale, vor fi puse în stare de lichidare potrivit art. 54, alin. 1 final, din această lege.

Art. 4. — Comerțul de bancă nu se poate exercita decât pe baza unei autorizații speciale.

Această autorizație se acordă de către Consiliul Superior Bancar în condițiile legii de față și poate fi dată pentru tot felul de operațiuni de bancă sau numai pentru un număr limitat din aceste operațiuni.

Nefolosirea autorizațiilor unui timp de un an de la data acordării ei, stăruie de pînă drept pierdere beneficiului de a exercita comerțul de bancă.

Autorizația va putea fi totuși reînnoită după o nouă examinare a activității de înscrisur.

Art. 5. — Cererea de autorizare va va adresa Consiliului Superior Bancar, instituit potrivit art. 22 din prezenta lege, la care se va alătura actul constitutiv și statutele.

Consiliul Superior Bancar, examinând oportunitatea economică generală și locală a întreprinderii unei noi întreprinderi de bancă, precum și îndreptăreațea tuturor condițiilor cerute de lege, încheie în mod definitiv asupra întinderii societății.

Consiliul Superior Bancar poate propune direct sau indirect, pe calea consilierilor, orice trăsătură altele actului constitutiv și statutele, când celea pot

face enșird clauze sau surse contrare legii de față sau oricăreia legi în vigoare.

Art. 6. — Toate întreprinderile bancare funcționând în România sunt supuse legii de față.

Întreprinderile bancare cu sediul principal în străinătate, vor putea exercita comerțul de bancă în România, conformându-se în condițiile legii de față.

Nu mai întreprinderea bancare având sediul în România pot încheia operațiuni pe teritoriul societății țării.

În toate societățile bancare funcționând în România administratorii unei și pot putea două termit din numărul membrilor constituit de administrație și al consiliului de membri vor fi cetățeni români.

Art. 7. — Sunt aplicabile societăților bancare toate dispozițiile din codul de comerț sau din oricare altă legi în vigoare, care nu sunt contrare prevederilor acestei legi.

Dispozițiile legii de față se aplică și instituțiilor comerciale de credit funcționând pe baza de legi speciale, în măsura în care nu contravine dispozițiilor din această legi.

TITLUL II

Dispozițiuni referitoare la constituirea și administrarea societăților bancare

Art. 8. — Societățile bancare, oricare ar fi felul lor, trebuie constituite prin act autentic.

Statutele unei societăți bancare vor avea operațiunile pe care banca trebuie autorizată a le exercita.

Art. 9. — La fiecare oficiu al registrului comerțului din țară se va încheia câte un registru special, denumit „registru societăților bancare”, în care se va încheia, la înscrisur, orice societate.

Odată cu cererea de înscrisur se vor depune și statutele societății bancare.

Înscrisur, în registrul societăților bancare încheierea înscrisur în registrul comerțului.

Niciu societate bancare nu poate fi înscris în acest registru mai înainte ca actul constitutiv și statutele sale să fi fost aprobate de către Consiliul Superior Bancar.

La cererea de înscrisur se va alătura și copia.

glementări asemănătoare existau și în Con-dica de comerț din 1840, cu amenda-mentul că societatea anonimă pe acțiuni tre-buia să obțină aprobarea din partea domniei atât pentru actul constitutiv, cât și pentru statute.

Legea din 8 mai 1934 stabilea condiții mult mai aspre relativ la situația înregistrării firmelor cu activitate de credit. Pe lângă Banca Națională a României era înființat Consiliul Superior Bancar, având ca atribuții supravegherea și controlul asupra comerțului de bancă. Acesta autoriza organizarea unei bănci, după ce examina situația economică generală, necesitatea apariției noii instituții de credit, îndeplinirea celorlalte condiții legale. Pe lângă registrul comerțului apărea și regi-strul societăților bancare, ce urma să cu-prindă actul constitutiv, statutele, mențio-narea deciziei de autorizare a Consiliului Superior Bancar și a încheierii tribunalului privind înființarea unei noi firme cu profil de bancă.

Prin legea amintită erau impuse noi condiții relativ la capitalul și activitatea instituțiilor bancare. În cazul societăților în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată, capitalul putea varia de la 2 milioane în zona rurală la cel puțin 20 milioane lei în București. În cazul societăților anonime sau al celor în comandită pe acțiuni, sumele amintite mai sus trebuiau dublate. Era precizată obligația fiecărei societăți de a constitui un capital de rezervă. De asemenea, erau detaliate operațiunile pe care o bancă era îndreptățită a le realiza, cu precizarea celor pentru care era necesară autorizarea din partea Consiliului Superior Bancar. Bilanțul semestrial și cel anual tre-buiau înaintate Consiliului și publicate în *Monitorul oficial*. Băncile aveau un termen de 2 luni pentru înscrierea în registrul bancar pe baza unei cereri însoțite de actul constitutiv, de statute și de lista admi-nistratorilor. Consiliul aviza modificările de statute, sporirea sau micșorarea capitalului, fuziunile etc.

Războiul mondial, dar mai ales schimbarea regimului politic au avut urmări importante și asupra legislației rezervate activității bancare. În februarie 1948, a fost desființat Consiliul Superior Bancar, fiind înlocuit de Curtea Superioară Bancară. Atribuțiile acestora restrăngeau posibilitățile de a acționa ale instituțiilor de credit. Toate băncile existente erau considerate radiate de drept din registrul societăților bancare, fiind obligate să se reînscrie prin depunerea unei cereri la Curtea Superioară Bancară. Aceasta autoriza sau nu reînregistrarea fiecărei bănci, Societățile care nu primeau autorizarea de funcționare erau considerate dizolvate de drept și intrate în stare de lichidare. Curtea putea decide, la sugestia B.N.R., fuzionarea obligatorie a instituțiilor de credit.

Toate acestea au generat dispariția a numeroase instituții de credit sau restrângerea activității multora dintre ele. În cele din urmă, statul a impus controlul deplin asupra sistemului bancar din România, procedând la dizolvarea și punerea în lichidare a tuturor băncilor comerciale ce mai funcționau la 13 august 1948. Excep-țiile erau reprezentate de Casa de Depuneri și Consemnațiuni, Societatea Națională de Credit Industrial, precum și de Banca Sovieto-Română. Se punea astfel capăt, cel puțin pentru o vreme, activității bancare private în România.

Legislația românească privind creditul a evoluat într-un secol de la reglementarea raporturilor dintre partenerii comerțului cu bani, dintre aceștia și stat etc., la exercitarea unui control din ce în ce mai strict asupra activității bancare de către instituțiile statului. La început controlul avea ca scop prevenirea eventualelor fraude, dar a sfârșit prin a desființa întregul sistem, înlocuin-du-l cu unul bazat pe alt tip de proprietate și alt tip de relații între puterea politică și economie.

Cristian PĂUNESCU,
Director, Banca Națională a României

DE LA ZARAFI ȘI CĂMĂTARI LA BANCHERI

In secolul XV, alături de monede ale domnitorilor români, circulau aproape 20 de feluri de bani străini. Cu timpul diversitatea crește și, înainte de instituirea unui sistem bănesc național în anul 1867, se aflau în circulație, în Principatele Unite, peste 80 monede străine diferite.

Numai zarafii știau și puteau să profite de situația monetară haotică, doar ei cunoșteau valorile reale și cursurile de schimb. Ei efectuau operațiunile în folosul propriu, spre a dobândi câștig bun de la fiecare. La schimbarea banilor se percepea o taxă legiuită, dar aceasta nu le ajungea. Zarafii impuneau anumite cursuri, zise ale pieții, la primirea monedelor de metal prețios, și le evaluau la valoarea adevărată, verificând greutatea. Când le dădeau mușteriiuui însă, socoteau la număr și la teoretica valoare nominală. Fiindcă știau rosturile, nu acceptau decât bani buni, dar adesea dădeau în schimb monedă rea, depreciată, și chiar bani „calpi”. Tot ei făceau speculații, strângeau monede valoroase și câștigau din diferențe de curs, trimițându-le pe alte piețe. De aceea s-a și spus că nu era negoț mai bănos, mai bogat în câștiguri repezi și mari decât zarafilăc.

O perioadă favorabilă pentru mânăitorii de bani a fost după Pacea de la Adrianopol, din 1829, care a schimbat mult situația economică a Principatelor prin liberalizarea comerțului și navigației. Întrucât, în conformitate cu Regulamentul Organic, valoarea galbenului în cele două Principate era de 1.260 parale, afaceriștii străini cumpărau monede de aur aici și le revindeau la Istanbul, unde, prin 1836, cursul atingea 1.780 de parale. Rezultă așadar un câștig în mână de doi galbeni la fiecare cinci traficați.

Mulți zarafi practicau și cămătăria, un alt mijloc de îmbogățire rapidă, ținând seama de nivelul foarte ridicat al dobânzilor. Zarafii cămătari prezentați în viața economică a Țărilor Române va strânge mari averi pe seama clienților, în majoritate țărani și meșteșugari, nevoiți din pricina împrumuturilor să recurgă la acești mânăitori de bani.

Ajunși pe mâna lor, oamenii erau storși necruțător când veneau să se împrumute și nu mai puteau câteodată să scape de datorii. S-a scris că un Hagi-Osman sau Hagi-Ismael dădea împrumuturi cu camătă de 10% pe lună, așadar cu 120% pe an, iar micul producător a trebuit să suporte uneori, chiar prin timpuri mai apropiate, la mijloc de secol XIX, un cost al banilor ajungând la 150-160% pe an.

Mult timp au existat în Țara Românească și în Moldova o serie de mânăitori de bani veniți de pe alte meleaguri, care aveau legături strânse cu case bancare din străinătate. Faptul că operațiunile de împrumut se aflau în mâinile bancherilor-cămătari, care percepeau dobânzi ridicate pentru fondurile procurate, pe baza relațiilor personale, și implicit pe riscul propriu din străinătate, nu putea să satisfacă trebuințele economiei românești. Încercări de a crea un sistem bancar și de credit corespunzător cerințelor vremii s-au făcut, au fost dezbătute aprins multe propuneri, dar rezultatele aveau să întârzie.

Prima societate bancară viabilă și-a început activitatea abia în 1866, la București, sub denumirea de Banca României. Din actul de concesiune ce fusese semnat încă de domnul Alexandru Ioan Cuza, se poate vedea că inițiatorii și, respectiv, beneficiarii afacerii erau un grup de capitaliști englezi, între care figura Grenfell (partenerul lui Morgan), și francezi, printre ei aflându-se și Isaac Pereire, fondatorul primei creatoare de uniuni monopoliste Société Générale de Crédit Mobilier.

Un eveniment demn de semnalat l-a constituit înființarea în 1873 a Creditului funciar, cu structură și finalitate similare băncilor funciare prusiene. Rezultată din asocierea unui grup de mari proprietari, societatea reprezenta transpusă la noi o acțiune tipică de sprijinire financiară a modernizării producției în sectorul agricol.

În anii următori și-au făcut apariția o serie de bănci comerciale pe acțiuni, unele cu capital străin, dar procesul rămânea lent. În 1890 numărul lor se ridica doar la 7, iar în 1900 la 26, cu un capital total de 80 milioane lei. Mai apoi s-a produs o accelerare și în anul 1915

existau în România 220 de bănci, iar suma globală a capitalurilor se ridica la 228 milioane lei.

De subliniat că la cumpăna dintre veacuri au luat ființă câteva societăți de bancă pe acțiuni, care marcau începutul centralizării capitalului bancar în țara noastră. Ca urmare, au fost absorbite ori și-au modificat statutul juridic unele case bancare, în nume propriu sau prin asociere, ce apăruseră în prima parte a veacului XIX, dar nu dispuneau decât de un potențial financiar limitat.

Evoluția sistemului bancar în acest răstimp de prefaceri trebuie privită în legătură cu apariția și întărirea instituției de emisiune monetară, devenită elementul central, determinant al activității de credit – Banca Națională a României.

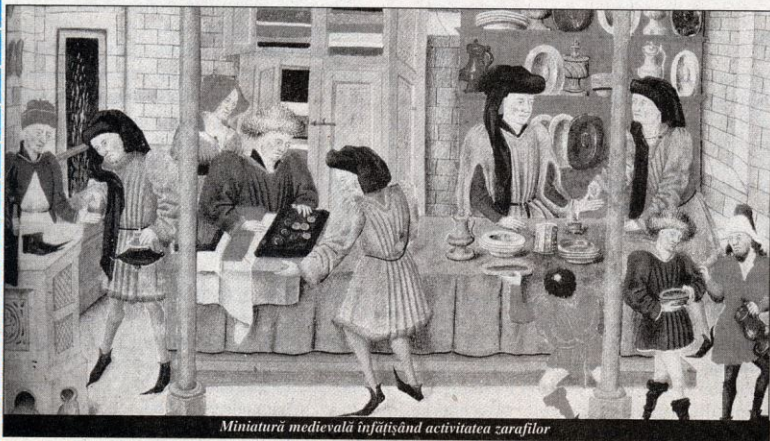
Când se analizează activitatea din primele decenii de la înființarea băncii de emisiune în țara noastră apar evidente efectele pozitive resimțite în economie. Condițiile pieței s-au schimbat implicit după ce principala instituție financiară a oferit un volum însemnat de credite sub formă de scont, cu o dobândă situată în decurs de 20 de ani între 4% și 6%, cu câteva depășiri de scurtă durată. Nu trebuie uitat că înainte de 1880 dobânda pe piață nu scădea sub 15% și chiar după apariția Băncii Naționale mulți bancheri-cămătari în activitate cereau mai departe clienților industriali și comerciali dobânzi de 3-4 ori mai ridicate decât purtau creditele de scont ale Băncii de emisiune.

Cu timpul, existența acestei permanente surse de finanțare mai ieftină a determinat scăderea costului capitalului de împrumut pe un plan general.

Fondurile considerabile intrate cu un cost incomparabil mai scăzut au stimulat activitatea economică, au accelerat trecerea spre forme mai avansate de producție și desfacere, contribuind hotărâtor la dezvoltarea țării. Se cuvine amintită și politica Băncii Naționale a României de a sprijini agricultura, prin finanțarea caselor de credit agricol și băncilor înființate și transformate pe parcurs care erau profilate pe acest sector; așa s-au făcut pași însemnați pe calea modernizării tehnicii și mijloacelor de muncă, într-un sector tras înapoi de persistența rămășițelor feudale.

După 1900, când au luat avânt băncile comerciale, cu capital autohton și străin, iar procesul de concentrare s-a accelerat în economie, fiind pregnant în sistemul financiar, Banca Națională a României și-a adus un aport simțitor. Folosindu-se angrenajele emisiunii monetare, au fost puse la dispoziția băncilor comerciale fonduri considerabile, ceea ce s-a repercutat asupra mersului activității economice.

Radu NEGREA,
Secretar general al Asociației Române
a Băncilor

Miniatură medievală înfățișând activitatea zărafilor

BANK OF ROUMANIA

O BANCĂ CU CAPITAL STRĂIN

„În anul 1880, când s-a creat Banca Națională a României, nu exista în România decât o singură bancă după accepțiunea actuală, Bank of Roumania, creată cu capital străin.”
(Expunere de motive la Legea pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă 1934)

Banca României sau Bank of Roumania Ltd., așa cum s-a numit de-a lungul vremii, a avut o soartă ce îi conferă un loc deosebit în ansamblul sistemului bancar românesc. Și-a început activitatea ca bancă de emisiune, într-un imobil din Piața Sf. Gheorghe, la capătul Str. Lipscani. Parcă metaforic, adevărata bancă de emisiune a României și-a găsit sediul la celălalt capăt al aceleiași străzi, către Calea Victoriei. Sistemizarea Bucureștiului a obligat Bank of Roumania să se mute pe Calea Victoriei la nr. 11, mai aproape de nucleul bancar al orașului. Astfel, nereușind să devină ea însăși inima sistemului bancar românesc, a ales a fi una dintre băncile comerciale ale epocii.

Revenind însă la începuturi, negocierile pe marginea înființării Băncii României au debutat chiar din 1863, la inițiativa unor bancheri francezi și britanici.

Relațiile cu lumea financiară internațională

Tratativele s-au finalizat abia doi ani mai târziu, în 1865, când Adolphe de Hertz și Jacques Löbel primeau concesiunea pentru înființarea unei bănci de scont și circulație. Despre presiunile care s-au aflat în spatele negocierilor, documentele vremii mărturisesc: „Cu toată împotrivirea manifestă a Adunării Elective, cu toată opoziția foarte energică a organelor de presă și a opiniei publice, domnitorul a dat curs stăruințelor reiterate și foarte presante ale d. agent al Franței și nu s-a hotărât decât în urma recomandărilor sale insistente a semna concesiunea Băncii.”

Banca României urma să-și înceapă activitatea la 1 martie 1866, însă evenimentul n-a mai avut loc. După abdicarea lui Al. Ioan Cuza, în februarie, protestele venite din cercurile politice și financiare românești privind cedarea dreptului de emisiune unui grup – de bancheri străini – au determinat anularea concesiunii.

Banca României își va continua însă activitatea după ce, în 1869, a obținut dreptul de a funcționa ca societate anonimă

neprivilegiată pentru o perioadă de 35 de ani.

În mai 1903, Adunarea generală a acționarilor a decis dizolvarea băncii și transferarea întregului său activ către „Bank of Roumania Ltd.”, cu sediul central la Londra și cu o sucursală la București.

Deși în actele constitutive se preciza că banca nu depindea decât de autoritățile române, întreaga sa activitate era îndeaproape supravegheată, încă din 1865, de acționarii străini, prin intermediul unui comitet central. Ședințele acestuia se desfășurau la biroul de la Londra al băncii. La reorganizarea din anul 1903, administrația băncii era încredințată unui consiliu de administrație cu numeroase atribuții.

Relațiile Bank of Roumania cu lumea financiară britanică s-au păstrat de-a lungul întregii sale existențe. Astfel, în 1939, unul dintre directorii băncii era Albert Stern, în egală măsură, director la Midland Bank și la Banca Otomană. Președintele Bank of Roumania era Herbert Alexander Lawrence, concomitent președinte la casa de bancă Glyn, Mills & Co, precum și la Anglo-International Bank și Banca Otomană. O altă personalitate a lumii bancare britanice, director și apoi administrator al Bank of Roumania, era viconte George Joachim Goschen, membru al Parlamentului britanic, guvernator în India, director la casa de bancă Goshens & Cunliffe și la Banca Otomană.

De mai multe ori numele Bank of Roumania a fost asociat cu Banca Otomană. Precizarea relației dintre cele două instituții de credit este, credem, necesară. Banca Otomană a apărut în 1863, ca bancă centrală a imperiului. Bancherii franco-britanici ce au finanțat apariția acestora s-au implicat și în organizarea unei bănci de emisiune la București. Așa se explică similitudinile între statutele Băncii României și actul constitutiv al Băncii Otomane. Toate cele deja precizate, precum și faptul că personalități din conducerea Bank of Roumania de mai târziu se aflau și în conducerea Băncii Otomane, denotă nu atât subordonarea față de aceasta, cât realitatea că fondatorii erau aceiași la București și la Istanbul.

Organizarea și capitalul băncii

Capitalul băncii a cunoscut de-a lungul timpului micșorări consecutive. În 1865 se ridica la 1,6 milioane lire sterline, banca având pentru o perioadă de 30 de ani privilegiul de a emite bancnote. Ulterior, în noiembrie 1869, capitalul s-a diminuat la un milion lire sterline. Reorganizarea băncii în anul 1903 a determinat încă o dată scăderea capitalului la 300.000 lire sterline, împărțit în 50.000 de acțiuni a câte 6 lire fiecare. Din suma enunțată, sucursalei de la București îi reveneau 260.000 lire sterline, adică 6.500.000 lei la cursul de 25 lei lira sterlină. După 1869, operațiunile curente erau cele ale oricărei bănci comerciale.

La București, administrația băncii a fost încredințată încă din 1869 unui director general, ajutat de alți doi directori. Ulterior, după

1903, Consiliul de administrație al centralei a desemnat doi dintre directorii de la Londra ca reprezentanți generali la conducerea sucursalei Bank of Roumania din București.

Situația băncii s-a complicat în cursul celui de-Al Doilea Război Mondial. Cei doi reprezentanți generali britanici s-au retras, fiind înlocuiți de doi dintre funcționarii sucursalei, cetățeni români. În condițiile războiului, sucursala Bank of Roumania a fost pusă în 1942 sub controlul unui administrator al guvernului, concomitent fiind numit și un nou consiliu de administrație.

Acesta a funcționat până în septembrie 1944, când, în urma reluării legăturilor poștale cu Londra, centrala băncii a decis revenirea la vechea formă de conducere.

Repere în activitatea Bank of Roumania

În 1880, la înființarea Băncii Naționale, Banca României era una dintre puținele

instituții moderne de credit din țară. Mult mai târziu, în 1915, Victor Slăvescu număra Bank of Roumania printre primele 8 bănci mari din țară. În cursul Primului Război Mondial, banca și-a continuat activitatea la București, în ciuda ocupației germane. S-a numărat chiar printre băncile bucureștene care au protestat, în decembrie 1916, alături de Banca Națională a României, față de deprecierea artificială a leului în raport cu moneda germană.

Existența Bank of Roumania a fost pusă sub semnul întrebării de prevederile Legii pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 1934. Aceasta stabilea că băncile din

ACTUL CONSTITUTIV

AL SOCIETĂȚII

THE BANK OF ROUMANIA, LIMITED

Publicațiune apărută în „Monitorul Oficial”
No. 44 din 28 Maiu (10 Iunie 1903).

BUCUREȘTI

Atelierele grafice SOCEC & Co., Soc. etate Anonimă
1918

VR00

București, societăți anonime, trebuia să aibă un capital de cel puțin 40 milioane lei, în condițiile în care capitalul instituției noastre de credit era de 6,5 milioane lei.

Bank of Roumania a obținut totuși autorizația de a funcționa în forma existentă prin decizia Consiliului Superior Bancar din 7 noiembrie 1934, urmând ca într-un interval de cinci ani să se adapteze prevederilor legale.

De-a lungul timpului, banca a participat la construcția liniei ferate București-Giurgiu, a înființat Societatea Anonimă Română „Merces” și a participat la constituirea Institutului de Credit Ipotecar.

Datorită insuficienței informațiilor disponibile, nu putem oferi decât câteva repere asupra activității Bank of Roumania. Principalele operațiuni reflectă o politică echilibrată de-a lungul întregii perioade interbelice. Se pare însă că în mod real, încă din anul 1937, gestiunea băncii s-a încheiat mereu cu pierderi, care au fost mascate fie prin debitarea contului centralei de la Londra, fie prin calcularea de dobânzi la creanțele irecuperabile.

Rapoartele inspectorilor Băncii Naționale a României arătau, în 1943, că Bank of Roumania se afla în pragul falimentului. Capitalul social fusese investit încă de la înființarea sucursalei în titluri de valoare românești, astfel încât nu reprezenta decât contravaloarea acestora în lei, neputând fi vorba de actualizare prin creșterea cursului lirei engleze. Conform registrelor băncii, totalul mijloacelor sale proprii se ridica la 82,5 milioane lei, în vreme ce totalul pierderilor era de 103,5 milioane lei, ceea ce însemna că sucursala Bank of Roumania înregistra importante deficite.

Situația se datoră condițiilor generate de război. După 1939, clienții băncii, având în vedere că aceasta era

sucursala unei bănci dintr-o țară străină, care la un moment dat putea deveni inamică, au început să solicite restituirea sumelor depuse, iar o parte dintre împrumuturi nu au mai putut fi recuperate, determinând stagnarea activității.

În condițiile amintite, Consiliul Superior Bancar a decis, la începutul anului 1944, intrarea în lichidare. Hotărârea nu a fost însă adoptată ținându-se seamă de contextul politic defavorabil. O asemenea decizie era văzută ca un act arbitrar față de una dintre cele mai vechi instituții bancare din România, care din cauza războiului nu putea primi sprijinul centralei de la Londra, cu atât mai mult cu cât situația de pe front devenea din ce în ce mai favorabilă Alianților și, implicit, Marii Britanii.

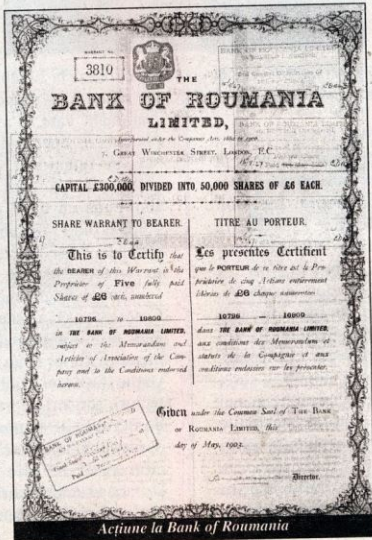
Încheierea războiului, reluarea relațiilor cu centrala din Londra și chiar inflația acelei perioade au concurat la refacerea situației băncii. La sfârșitul anului 1946, banca avea un excedent real de 35.1 miliarde lei. Acesta era dat de faptul că posedă bunuri mobiliare și imobiliare a căror valoare comercială depășea prețul de achiziție, din plusul respectiv putând fi acoperite toate pierderile.

Cu toate acestea, situația politică și economică din România, modul cum s-a realizat

Reforma monetară în august 1947 au determinat Consiliul de administrație al Bank of Roumania, întrunit la Londra, să decidă încetarea comerțului în România și lichidarea sucursalei de la București, începând cu 1 ianuarie 1948.

Se încheia astfel, după 82 ani de la prima înființare, activitatea Băncii României. Retragera capitalului britanic din România însemna sfârșitul unei epoci, aceea a orientării inclusiv financiare a țării către Vest. Se producea reorientarea către Est, cu tot cortegiul consecințelor sale.

Brîndușa COSTACHE,
Banca Națională
a României

CASA DE COMPENSAȚIUNI DIN BUCUREȘTI

Casele de compensație au o istorie îndelungată. De la romanii care aplicau principiul „debiti et crediti inter se contributio“, atunci când două persoane erau în același timp și debitoare și creditoare una celeilalte, trecând prin acele Clearing House, organizate după 1760 la Edinbourg și Londra, și până astăzi, principiul plăților prin compensare a fost utilizat fără întrerupere.

La noi în țară, în timpul Primului Război Mondial și în perioada următoare, necesitatea plăților fără numerar devenise acută. Sistemul primitiv al plăților producea adesea crize de numerar, în timpul cărora Banca Națională era asaltată de solicitări. Conducătorii B.N.R., precum și cei ai marilor bănci s-au întrunit, în toamna anului 1919, pentru a delibera asupra necesității înființării unei Case de Compensații la București. La întrunirea din 5 septembrie 1919, Mauriciu Blank, în numele marilor bănci din București, a propus constituirea unei comisii care să stabilească trăsăturile generale ale unei *Case de lichidare și compensațiune*.

A urmat o a doua întâlnire, la 8 septembrie, în birourile lui I. D. Protopopescu, directorul Băncii Franco-Române, la care au participat inginerul Hălăceanu și profesorul Spiridon Iacobescu. Astfel, s-a format așa-numita *Comisiune de studiiul chestiunii înființării unei case de lichidare și compensațiune la București*. Comisia, prin Spiridon Iacobescu, a dat publicității un raport, în care mișcarea zilnică de numerar și titluri, în București, era apreciată la cel puțin 10 milioane lei. Această mișcare implica un personal numeros care, spune raportorul, „cu servieta mai mult sau mai puțin voluminoasă, duce și aduce de mai multe ori pe zi sume, polițe, cecuri, documente, titluri etc.“.

Raportul în discuție delibera asupra următoarelor chestiuni: statutul asociațiilor, operațiunile lichidabile și de compensat la

Casă, modalitatea lichidării și a compensării, poziția B.N.R. în cadrul Casei, capitalul și bugetul, întocmirea de „studii și arbitraje“ pentru „a da pieței date de observațiune pentru îndreptarea unora din relele ce se repetă astăzi, fie din ignorarea realității de fapt, fie din prea multă menajare a se cretului afacerilor“. Ca urmare a acestui raport, la 3 decembrie 1919, s-a constituit *Casa de Compensațiune din București*, la care au aderat, în primă instanță, 17 bănci; apoi numărul membrilor Casei a crescut constant.

Casa a început să funcționeze la 20 februarie 1920, ca o asociație de bănci și bancheri, cu sediul la Banca Națională, care își asuma sarcina pregătirii și conducerii operațiunilor printr-un delegat al său, un funcționar superior, ce devine șeful asociației. Acesta conducea organizația împreună cu un Consiliu de Administrație compus din 11 membri, reprezentanții băncilor asociate. Președintele consiliului era, de drept, guvernatorul B.N.R.

Primul Regulament precizează că scopul Casei este „să înlănească stingerea prin cec și apoi prin compensație, a creanțelor pe care membrii Casei le au unii asupra altora“, provenite din cecuri, polițe, trate, remize, devize, facturi, scrisori de trăsură, recipise, mandate, borderouri de cupoane ajunse la scadență, borderouri de efecte publice și acțiuni, precum și orice alte documente de plată. Durata asociației era de 10 ani și putea fi prelungită de adunarea generală a membrilor Casei.

Mauriciu Blank

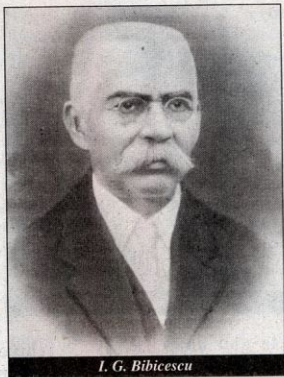
Compensarea nu se făcea direct între membrii Casei, fiind introdus un instrument intermediar: *cecul de compensație*. Acest sistem prezenta un mare inconvenient prin faptul că dădea posibilitatea de înregistrare a operațiunilor membrilor abia a treia zi de la declararea lor. Dacă unul dintre membri nu avea fonduri disponibile, operațiunile trebuia refăcute, dar măsura fiind tardivă, prejudicia interesele celorlalți membri.

Din acest motiv, băncile au cerut modificarea sistemului și introducerea așa-zisei compensații *sub același acoperământ*, adică prin întrunirea și lichidarea imediată pentru toți membrii. În Darea de seamă a Casei pe anul 1926, se arăta că „pentru o atingere mai precisă a telului ce urmărim am crezut necesar să introducem o reformă în mecanismul actual de funcționare, adoptând în toată perfecțiunea sa sistemul Clearingului clasic, cum se practică în Occident”. Pentru realizarea acestei reforme, la 17 mai 1927, s-a adoptat un nou regulament, întocmit după model occidental.

Datele statistice documentează faptul că apariția organizației a corespuns unor necesități reale ale sistemului bancar. Acest lucru rezultă din creșterea constantă a valorii compensațiilor efectuate, de la 14 miliarde lei, în 1920, la 31 miliarde în 1922, 36 miliarde în 1923, ajungând la aproape 90 de miliarde în 1930. Totuși, începând cu anii 1927-1928, se constată o relativă stagnare a compensărilor, ca urmare a două cauze: 1. înființarea Serviciului viramente din B.N.R., care a atras o parte importantă a operațiunilor dintre bănci; 2. începerea acțiunii de stabilizare. Câteva bănci mari, cu relații financiare internaționale, însumează mai mult de jumătate din rulmentul total al Casei, în timp ce restul băncilor participă cu sume mici. Dintre băncile membre, cele mai importante operațiuni le-au avut Banca Marmorosch Blank, Banca Românească, Banca de Credit Român, Banca Comercială Română.

Conducerea Casei a fost încredințată în 1926 lui Ștefan I. Dumitrescu, economist de prestigiu, specialist în monedă. Născut în 1893, a absolvit Academia de Studii Comerciale

din București și a fost angajat la B.N.R. în 1914. A luat parte la Războiul pentru Reînțregire, iar după război și-a completat studiile la Berlin și a efectuat o practică la Banca Națională a Belgiei. Începând din anul 1925 a fost asistent universitar și mai târziu profesor la Catedra de Monedă a Academiei de Studii Comerciale din București.

I. G. Bibicescu

Reorganizarea sistemului de compensație, în anul 1927, a fost inițiată și realizată de Ștefan I. Dumitrescu. Tot el a promovat un nou Regulament conceput în sistem occidental. În bine cunoscuta sa carte *Plățile fără numerar*, publicată în 1931, Ștefan Dumitrescu a dedicat un întreg capitol caselor de compensațiuni.

În 1936, la conducerea Casei a fost numit Emil Petculescu, născut în 1897, diplomat al Școlii superioare de comerț din București. A fost angajat la B.N.R. în anul 1919, la Serviciul Secretariat, unde a parcurs toate treptele

ierarhiei, de la practicant și ținător de registre, la șef de secție. Într-o petiție adresată guvernatorului B.N.R., la 2 iunie 1944, Petculescu arată că, în 1936, pe baza aprecierilor frumoase și a vechimii necesare, Consiliul General al B.N.R. l-a delegat la conducerea Casei. Acolo a armonizat operațiunile serviciilor Băncii cu cele ale Casei, a înscris noi membri, i-a eliminat pe cei inactivi și a modificat regulamentul.

Un aspect interesant nu numai pentru biografia acestui șef al Casei de Compensații, ci și pentru ceea ce însemna implicarea instituției în biografiile individuale ale funcționarilor săi, îl reprezintă cererea lui Emil Petculescu din 1929, adresată guvernatorului B.N.R., prin care solicita „cuvénita autorizație” de a se căsători cu d-ra Sevastița Bucur. Cererea era susținută de consimțământul tatălui Sevastiței, comerciant în București, exprimat în fața comisarului de poliție de pe lângă B.N.R. Nu avem nici un document în care d-rei Sevastița Bucur să-i fi fost cerut acordul, dar guvernatorul Dimitrie Burilianu a autorizat căsătoria.

In legătură cu statutul juridic al organizației, este relevant avizul Consiliului Juridic al B.N.R., care în 1938 analizează situația Casei și stabilește următoarele: este o asociație de bănci și bancheri; nu are patrimoniu inițial, nici unul creat prin cotizații determinate, ci are numai posibilitatea de a-și acoperi cheltuielile de funcționare; operațiunile Casei au o utilitate de ordin practic, pentru asociați, fără a constitui un scop lucrativ, deoarece asociații nu trag beneficii materiale din activitatea asociației; operațiunile Casei fac parte din activitatea juridică a fiecărui asociat; casa plătește salarii și jetoane; are o adunare generală și organ de conducere, care o fac distinctă de personalitatea juridică a fiecărui asociat.

Casa nu poate fi încadrată în nici una dintre formele societăților comerciale; nu îndeplinește condițiile Legii persoanelor juridice; nu este fundație, deoarece nu are patrimoniu autonom; nu contravine Legii comerțului de bancă, deoarece nu face speculații asupra capitalurilor; dreptul juridic român nu cunoaște nici o speță în care să poată fi încadrată. Instituția rămâne o asociație de fapt, fără personalitate juridică. Singura problemă care se pune este să nu contravină legilor fiscale.

Într-o primă perioadă, Casa a funcționat într-o anexă a palatului B.N.R., amenajată în clădirea fostului Teatru Modern, apoi a primit o sală în noul palat, la etajul I. În anul 1945, prin procesul-verbal încheiat între Emil Petculescu și șeful Serviciului de Arhitectură al B.N.R., Radu Dudescu, instituția a primit un spațiu „la entresol, cu intrare directă din gangul din strada Smârdan, corespunzător bunei funcționări, oferind reprezentanților băncilor accesul ușor la sala de operațiuni ce se găsește la nivelul solului”.

În procesul-verbal din 10 septembrie 1948, al Consiliului de Administrație al B.N.R., se menționează că „în urma Decretului nr. 197/1948 pentru dizolvarea și lichidarea întreprinderilor bancare și instituțiilor de credit, au rămas în ființă, în București, dintre

membrii Casei, numai B.N.R., Casa de Economii, Societatea Națională de Credit Industrial și Banca Sovieto-Română, celelalte membre ale Casei fiind dizolvate și puse în stare de lichidare. Astfel s-a redus volumul operațiunilor Casei de la 160-250 milioane lei

zilnic, la 40-60 milioane și tind să dispară. Regulamentul Casei care a servit ca act constitutiv nu prevede modalitatea de dizolvare a organizației. Casa nu are personalitate juridică și nici scop lucrativ”. Din aceste motive, Consiliul de Administrație al B.N.R. stabilește să se convoace Adunarea generală a membrilor care să decidă încetarea activității Casei cu data de 15 septembrie 1948.

Mihaela TONE,
Banca Națională
a României

Emil Petculescu

- februarie 1920
- Banca Națională a României
- Banca Agricolă
- Banca L. Berkowitz
- Banca Chrissoveloni
- Banca Comercială Română
- Banca de Credit Român
- Banca Franco-Română
- Banca Generală a Țării Românești
- Banca Marmorosch Blank
- Banca Românească
- Banca de Scont a României
- Banca Sindicatului Agricol Ilfov
- Banca Viticolă a României
- Bank of Roumania Ltd.
- Banca Comercială Italiană și Română
- Banca Tărănească
- Banca Sindicatului Agricol Ialomița
- 1921
- Banque Belge pour l'Etranger
- 1922
- Dresdner Bank în București
- Banca Cerealștilor
- 1925
- Banca Albina din Sibiu Suc. București
- 1926
- Banca Anglo-Română
- Banca Moldova Suc. București
- Banca Română de Comerț și de Credit din Praga

POLITICA DIRIJISTĂ A B.N.R. ÎN PERIOADA INTERBELICĂ. LEGEA COMERȚULUI DE BANCĂ

În perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale, evoluția economiei românești a fost marcată de numeroase procese, ample, complexe și cu consecințe de durată. Refacerea de după război, unificarea economică, avântul din anii 1924-1928, marea depresiune și evoluția ascendentă a economiei ce a urmat acesteia au constituit prilejuri de manifestare a acțiunilor Băncii Naționale a României în gestionarea funcționării organismului economiei țării. Între acestea se înscrie o multitudine de instrumente, măsuri, inițiative etc., în cadrul cărora un loc aparte îl ocupă legea comerțului de bancă. De această lege sunt legate numele a doi economiști români reprezentativi, Victor Slăvescu, inițiator al proiectului, și Mitiță Constantinescu, care a vegheat cu exigență și perseverență la aplicarea legii respective.

Consecințele negative ale hipertrofierii sistemului bancar românesc în primul deceniu de după Primul Război Mondial sunt agravate de marea depresiune din anii 1929-1933 când băncile din țara noastră, fără a avea forța economică necesară de a o atenua, au contribuit, prin slăbiciunea lor, la agravarea ei.

Constatărilor și învățămintele desprinse în acei ani de către specialiști ai activității bancare și de către Ministerul de Finanțe și Banca Națională a României au condus la inițierea și adoptarea *Legii pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 8 mai 1934*, al cărui proiect a fost întocmit și prezentat, la 22 aprilie 1934, în Parlament de Victor Slăvescu, pe atunci ministru de Finanțe, iar prevederile ei sunt detaliate în Regulamentul de aplicare din 26 septembrie 1934. De menționat că în procesul de aplicare a acestei legi au fost adoptate unele amendamente, în aprilie 1935, aprilie și iunie 1937, septembrie 1937 și iunie 1938, care au completat și precizat modalitățile de aplicare a ei, fără însă a-i afecta esența.

Privită în contextul evoluției economiei românești, în general, și a sistemului bancar, îndeosebi, legea menționată ocupă locul central în cadrul măsurilor întreprinse pentru depășirea consecințelor crizei bancare. Ea a fost precedată de *Legea asanării datoriilor agricole și urbane*, aplicată începând din 7 aprilie 1934, și urmată de *Legea pentru înlesnirea și refacerea creditului*, aplicată începând din 20 aprilie 1935.

Legea pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 8 mai 1934 are multiple semnificații.

În primul rând, până la cel de-Al Doilea Război Mondial, legea respectivă este prima și, în același timp, singura reglementare expresă a comerțului de bancă. Până în 1934, constituirea și funcționarea societăților bancare erau reglementate de dispozițiile generale ale Codului Comercial, referitoare la societățile anonime. *Legea pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 8 mai 1934* consfințește condițiile constituirii și funcționării societăților bancare, drepturile și obligațiile membrilor fondatori, ale administratorilor, consiliului de administrație, comisiei de cenzori ș.a., toate acestea fiind menite să asigure corectitudinea riguroasă și probitatea morală în lumea bancară, de la fondare și până la activitățile curente ale oricărei bănci. În același timp, legea stabilește limitele minime ale capitalului unei societăți bancare în nume colectiv, în comandită sau cu răspundere limitată. Rostul nedisimulat al acestor prevederi era acela de a favoriza întemeierea și funcționarea unor întreprinderi bancare cu capital mare, știut fiind faptul că posibilitatea de acordare de credit a unei bănci crește direct proporțional cu dimensiunea capitalului său.

A doua semnificație, extrem de importantă, considerăm noi, o reprezintă înființarea Consiliului Superior Bancar, care funcționa pe lângă Banca Națională a României. Acesta avea de drept personalitate juridică și menirea de a

supraveghea și controla comerțul de bancă. Potrivit Regulamentului de aplicare a legii, consiliul respectiv „are drept scop organizarea și îndrumarea politicii bancare în conformitate cu interesele economice ale țării”. Prin lege, Consiliul Superior Bancar a fost învestit cu atribuții clare în privința înființării de unități bancare, a deciziei de lichidare sau fuziune a băncilor neprofitabile ori neviabile.

Consiliul Superior Bancar era format din 11 membri: Guvernatorul Băncii Naționale a României, un delegat desemnat dintre administratorii acesteia, un delegat al Ministerului de Finanțe, un delegat al Ministerului de Justiție, ales dintre consilierii Curții de Apel, un delegat al Uniunii Camerelor de Agricultură, un delegat al Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie, profesorul de monedă, credit și bănci de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, patru delegați ai Asociației Băncilor Române, dintre care unul desemnat de gruparea băncilor mici, iar cel puțin doi vor fi din provincie. Numirile membrilor Consiliului Superior Bancar se fac prin decret regal, la propunerea Ministrului de Finanțe și recomandarea instituțiilor care îi desemnează, cu excepția Guvernatorului Băncii Naționale a României.

Pentru a-și îndeplini menirea, Consiliul Superior Bancar a fost învestit cu atribuții complexe și extrem de precise. Fără pretenția unei enumerări exhaustive, le menționăm pe cele care, credem, sunt deosebit de semnificative. Astfel, Consiliul Superior Bancar autorizează constituirile de noi societăți bancare, fuziunile, înființările de sucursale, precum și toate modificările de statute; autorizează în mod special exercitarea următoarelor cinci operațiuni de bancă, considerate prin lege ca excepționale: eliberarea de librete de economie la purtător sau nominative, dar plătitile la purtător, emiterea

de bonuri de casă la purtător sau nominative, dar plătitile la purtător, emiterea de titluri de obligațiuni, primirea de depozite pe termen sau la vedere și emiterea de cecuri circulare sau cecuri de călătorie; controlează activitatea tuturor societăților bancare ce funcționează în România și veghează la aplicarea tuturor dispozițiilor legii bancare; decide asupra modului de aplicare a legii bancare și de alcătuire a bilanțurilor, care sunt tipizate; decide limitarea operațiunilor bancare, retragerea autorizațiilor de funcționare sau lichidarea băncilor, când acestea nu respectă prescripțiile legii bancare; sesizează Ministerul Public sau instanțele judecătorești competente, în caz de abateri de la legea bancară, în vederea aplicării sancțiunilor prevăzute de aceasta; supraveghează lichidarea societăților bancare; organizează un registru central al societăților bancare; publică *Buletinul Consiliului Superior Bancar*; numește și revocă funcționarii Consiliului Superior Bancar și le fixează retribuțiile; aprobă bugetul anual de venituri și cheltuieli al Consiliului Superior Bancar ș.a.

Aplicarea Legii pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 8 mai 1934 nu a fost și nu putea fi o operă de rutină, pentru că ea trebuia să învingă o serie de cutume, uzanțe și mentalități adesea conservatoare, depășite de trebuințele economiei românești din deceniul al patrulea. Iar efectele aplicării ei au constituit un mare salt făcut de sistemul bancar din țara noastră. Un tablou sintetic și concludent al acestora este prezentat

în *Buletinul de Informare și Documentare* al Băncii Naționale a României, din iulie 1942. Astfel, la 8 mai 1934, data aplicării Legii pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă, erau înregistrate 1204 bănci, iar la sfârșitul anului 1941 mai erau în

Banca Națională a României

evidență doar 387. Micșorarea numărului băncilor a avut loc prin lichidare, fuziune și schimbarea obiectului activității. Iar fondurile de exploatare, proprii și străine, au crescut de la 37 088 milioane lei în 1934 la 41 166 milioane lei în 1941. De menționat că în cadrul fondurilor de exploatare au crescut cu deosebire fondurile străine: obligații, depuneri, creditori, reescont acestea atingând, în 1941, 81,8% față de 72,2% în 1934, în totalul fondurilor de exploatare ale băncilor. De asemenea, lichiditatea băncilor și cifra de afaceri au crescut, în perioada 1934-1941, de circa 2,3 ori.

Cunoașterea legislației privitoare la comerțul de bancă din țara noastră în perioada dintre cele două războaie mondiale, privită ca fațetă a politicii dirijist-intervenționiste practicate de Banca Națională a României, în vederea stimulării forțelor productive ale economiei și a conservării liberei inițiative a întreprinzătorilor, constituie, credem, un prilej de meditație pentru desprinderea a ceea ce este actual și util sistemului bancar din România de astăzi și cu deschidere spre cea de mâine.

Prof. univ. dr. Maria MUREȘAN,
Academia de Studii Economice
din București

BANCA ROMÂNEASCĂ (1911-1948)

În peisajul financiar bancar românesc din prima jumătate a secolului trecut, Banca Românească a ocupat un loc aparte datorită capitalului său exclusiv sau aproape exclusiv românesc.

Răsfoind numărul din 17 septembrie al ziarului de informație economică *Argus*, orice cititor al anului 1920 afla despre decizia Băncii Românești de a-și mări capitalul social cu 60 milioane lei. Vechii acționari aveau drept de preemțiune și puteau cumpăra o acțiune nouă, dacă aveau două vechi.

Hercule Fulga, ca pretext

Avem motive să presupunem că informația a provocat interesul unui bucureștean cvasianonim de acum o sută de ani; este vorba despre Hercule (Ercule) Fulga, unul dintre acționarii întemeietori ai Băncii Românești. Acționarii din București interesați de noua emisiune se puteau adresa la sediul central al băncii, dar adresa acestuia nu este menționată. Pentru Hercule Fulga, Str. Smârdan nr. 5, unde tocmai se ridicase noul sediu, era o zonă extrem de familiară.

Exact cu 26 de ani în urmă, tot în luna septembrie, dar a anului 1884, tânărul Hercule

Fulga (Arhiva B.N.R., *Personal*) devenea funcționar la Banca Națională a României, cu un salariu de 150 de lei. Doi ani mai târziu, era promovat ca „fiitor de registre” la Secretariatul general al B.N.R., având o retribuție de 200 de lei pe lună. În anii ce au urmat, trebuie să se fi dovedit un funcționar onest și conștiincios, care a devenit apreciat și a acumulat avere, din moment ce, în 1911, subscrisa 100.000 lei din capitalul inițial de 17,5 milioane lei al Băncii Românești.

După ce am pus în relație două instituții bancare prin intermediul unui destin individual, trebuie să facem o destăinuire de metodă. Hercule Fulga nu este decât un pretext pentru istoricul de astăzi, care intenționează să intre în contact cu acțiunea și gândirea economică a vremii. În același timp, Hercule Fulga este un pretext fericit, pentru că fostul modest funcționar al Băncii Naționale avea să devină cenzor, să fie cooptat membru în Consiliul de administrație și deținător a peste 3.000 de acțiuni la Banca Românească (1934). Astfel, rolul B.N.R. în educația capitalului și a oamenilor este mai mult decât evident și legitimează faptul că am privit către subiectul nostru, Banca Românească, dinspre palatele B.N.R.

Pentru „a înlesni și îndruma capitalul românesc“

Încă de la înființare, constatăm un prim element de legătură între cele două instituții:

ca și B.N.R., Banca Românească este expresia politicii liberale „prin noi înșine“. Potrivit prevederilor din *Statute*, „scopul principal al Băncii este de a înlesni și îndruma participarea capitalului românesc la dezvoltarea comerțului, industriei și întreprinderilor de tot felul, precum și de a deschide credite băncilor, fondate cu capital românesc“ (art. 2); de asemenea, „membrii consiliului de administrație vor fi români“ (art. 18), la fel, „censorii și supleanții vor fi români“ (art. 39). Aceleași *Statute* precizau faptul că Banca Românească era îndreptățită să efectueze „orice operațiuni de bancă“.

Banca Românească și-a început activitatea la 5 ianuarie 1911, data la care a fost publicat în *Monitorul Oficial* Actul constitutiv al societății anonime sub denumirea Banca Românească. Conform documentului, banca s-a constituit la inițiativa a 23 de persoane, acționarii inițiali, care au subscris întregul capital social, împărțit în 35.000 de acțiuni a 500 lei fiecare (Arhiva B.N.R., *Consiliul Superior Bancar*).

Dintre acești acționari, mulți erau nume importante în viața politică, socială și culturală a României: C.C. Arion, în acel moment, deținătorul portofoliului de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice; Basile M. Missir, fost ministru al Agriculturii și inițiatorul legii care-i poartă numele; dr. C. Angelescu, medic cu doctoratul la Paris, viitor ministru în guvernele liberale timp de 12 ani, membru de onoare al Academiei Române; prințul Basarab-Brâncoveanu (I. Mamina, I. Bulei, *Guverne și guvernanți (1866-1916)*, p.p. 158, 220).

De remarcat este faptul că mai mulți dintre acționarii inițiali avuseseră legături directe cu Banca Națională a României: D. Proto-

popescu, secretar general la Ministerul de Finanțe și comisar al guvernului la B.N.R. în perioada 1895-1900; dr. G. Cantacuzino, membru în primul Consiliu de administrație al B.N.R. și apoi director în anii 1881-1882; Barbu Păltineanu, comisar al guvernului la

B.N.R. între 1905-1907. Mai mult decât atât, Alexandru N. Ștefănescu, cel care a fost numit primul director general al Băncii Românești, a fost unul dintre cei mai vechi funcționari ai B.N.R., angajat încă de la 20 aprilie 1880, care a făcut o excelentă carieră de la impiegat superior (Serviciul scontului) la secretar general, inspector general și director al Serviciului depozite și împrumuturi pe titluri (M. Tone, C. Păunescu, *Istoria B.N.R. în date*, I, p. 22).

Prezența acestor personalități, dublată de experiența foștilor funcționari B.N.R., explică succesul rapid al acestei instituții bancare.

Cu sprijinul Băncii Naționale

Pe lângă sediul central din București, de pe strada Smârdan nr. 5, Banca Românească și-a deschis la început patru sucursale, toate aflate în cele mai importante porturi ale țării: Galați, Brăila, Tulcea și Constanța. După ce Cadrlaterul a revenit României, în 1913, au fost înființate și aici două sucursale, la Silistra și Bazargic, așa cum afirmă V. Slăvescu, „din interes național, în scopul de a atrage clientela noului teritoriu către Patria mamă“. În vara anului 1914, la declararea Primului Război Mondial, „Banca a răspuns cu toată culața necesară cererilor de restituire de depozite, pe când noi depuneri continuau a afla către bancă, ceea ce dovedea că încrederea în soliditatea băncii noastre rămăsese neștirbită cu toată criza războiului“ (*Darea de seamă din 20 august 1918*).

În toamna lui 1916, situația Băncii Românești s-a schimbat, operațiunile sale fiind reduse la primiri și restituiri de depozite. La 23 noiembrie 1916, ca urmare a ocupării sudului țării de către armatele inamice, banca

Alexandru N. Ștefănescu,
primul director general

și-a mutat sediul central din capitala țării la Iași, unde au fost transferate și „valorile, portofoliul și o parte din scripte, menținând la București organizația necesară spre a răspunde cererilor clienților noștri, mai ales în ceea ce privește restituirile de depozite”. Astfel, Banca Românească a urmat instituțiile centrale ale statului și a adoptat soluția pentru care optase și B.N.R.

Mai multe sucursale, cele de la Tulcea, Constanța, Bazargic și Silistra, au fost retrase și ele în Moldova. Și, mai mult decât atât, ca urmare a evoluției situației de pe front, în vara anului 1917, guvernul român a hotărât evacuarea tuturor valorilor deținute de băncile românești la Moscova. Banca Românească s-a supus acestei decizii și a predat către Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economii portofoliul și toate valorile pe care le deținea, împreună cu scriptele instituției. În ciuda acestor dificultăți, în *Darea de seamă din 20 august 1918*, se arăta: „cu toată vitregia vremurilor nici una din băncile în legătură cu Banca Românească nu s-a găsit în situații critice, căci ajutorul a fost dat la timp, acolo unde a fost nevoie reală și aceasta mulțumită și sprijinului ce ni s-a dat de către Banca Națională”.

După război, rețeaua din teritoriu a băncii s-a extins cu rapiditate, fapt explicabil având în vedere nevoia acută de bani cu care se confrunta întreaga economie românească, aflată în plin proces de reconstrucție. Primele sucursale înființate în provinciile unite au fost cele de la Timișoara, Chișinău, Bălți și Cernăuți, care funcționau deja în 1920.

Cu sprijinul B.N.R. a reușit Banca Românească să traverseze și criza postbelică, precum și pe aceea care a lovit sistemul nostru bancar în 1931-1933, când au avut loc falimente rămase celebre. Despre resorturile care au îndemnat Banca centrală să acorde sprijin Băncii Românești aflăm detalii din *Memoriile* lui Mihail Manoilescu,

guvernator B.N.R. în a doua parte a anului 1931: „cu toată adversitatea pe care mi-au arătat-o totdeauna liberalii, eu n-am putut uita în calitate de guvernator că instituțiile lor economice erau sănătoase și le-am ajutat oricât au avut nevoie. Acum pot să spun că dacă în timpul crizei bancare nu aș fi ridicat scontul Băncii Românești până la circa un miliard de lei, nici Banca Românească nu ar fi putut rezista. În orice caz însă, aici era vorba de o bancă serioasă și condusă cu prudență”.

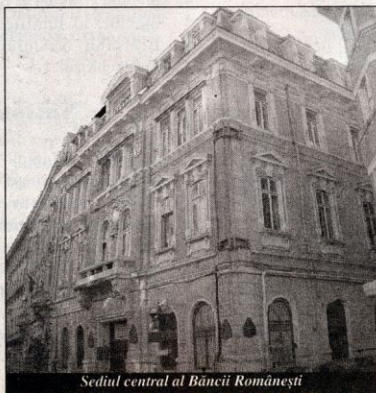
După criză, în 1934, banca avea 23 de sucursale în țară și o agenție în Capitală, pe șoseaua Mihai Bravu nr. 1 (Agenția Obor). Evenimentele din 1940 au determinat desființarea sucursalelor din Basarabia și Bucovina (Chișinău, Ismail, Tighina, Bălți, Cetatea Albă, respectiv Cernăuți) și a celei din Cadrilater (Bazargic). Interesant este faptul că nu același lucru s-a întâmplat în cazul sucursalelor din Ardeal, care au intrat sub incidența dictatului de la Viena (Cluj, Oradea, Satu-Mare și Târgu Mureș), ele continuând să funcționeze, așa cum se menționează în *Darea de seamă* (1941), pentru că era „în interesul economic al numeroasei populații românești”. Imediat după încetarea războiului, în 1945, Banca Românească avea 27 de sucursale în țară, pentru ca numărul acestora să crească semnificativ în 1947, când funcționau 35 de sucursale în teritoriu și trei agenții în București.

Conform cifrelor din Arhiva B.N.R., care acoperă intervalul 1930-1940, Banca Românească s-a aflat pe locul doi între marile instituții de credit, devansată fiind doar de

Banca de Credit Român. În 1940 însă, Banca Românească era cea mai importantă bancă comercială a țării, poziție pe care s-a menținut până la lichidarea sa.

Accionari

Având în vedere faptul că Banca Românească a fost înființată de către liberali și cercurile apropiate lor, printre actionari se regăseau cu precădere persoane

Sediul central al Băncii Românești

de această orientare. În primul rând, familia Brătianu a avut mulți membri cu un număr important de acțiuni: copiii lui Ion C. Brătianu, respectiv Ionel, Vintilă, Constantin, Sabina (căsătorită Cantacuzino), dar și nepoții aceleiași om politic, dintre care îl reținem numai pe Gheorghe Brătianu. Vintilă și Constantin I.C. Brătianu au fost și președinți ai Consiliului de administrație.

Pe lângă membrii familiei Brătianu, menționăm și alte nume legate de generația întemeietorilor Băncii Naționale, ai căror urmași sunt prezenți în număr mare la Banca Românească: alături de moștenitorii lui Hercule Fulga (Ioana, Mihaela, Mihai și Olga), mai aflăm pe Dumitru D. Bragadiru, fiul lui Dumitru Marinescu-Bragadiru, acționar al Băncii centrale și membru în primul comitet de scont al B.N.R.; pe Ion, Nicolae, Emil și Adina, copiii lui E. Costinescu, director B.N.R.

Adina sau Alexandrina Costinescu a devenit soția lui C.I.C. Brătianu și, în 1943, avea 13.370 de acțiuni, comparativ cu soțul ei, care deținea numai 1.787 (Arhiva B.N.R., *Consiliul Superior Bancar*; M.S. Rădulescu, *Elita liberală românească 1866-1900*, p. 110; M. Tone, C. Păunescu, *op.cit.*, p. 22). Prezența unui număr important de femei, care-și pot exercita și dreptul de vot în Adunarea generală, este o consecință a legii din 1932, care recunoștea capacitatea civilă a femeii, dreptul de a încheia contracte și de a se prezenta în fața justiției, situație consemnată și de *Statutul băncii* din 1943 (Șt. Mihailescu, *Din istoria feminismului românesc*, 2002, p. 44).

În ultimul an interbelic, dr. Constantin Angelescu deținea cel mai mare număr de acțiuni: 22.500. Pe lista acționarilor se mai aflau: Tancred Constantinescu, ministrul Industriei și Comerțului între anii 1923-1926; academicianul Ludovic Mrazec; Grigore Dimitrescu, guvernator B.N.R. între anii 1934-1935; prof. C. Kirilescu; arhitecții P. Antonescu și Duiliu Marcu; M. Cancicov, ministru de Finanțe între anii 1938-1939; Victor Slăvescu ministru de Finanțe 1934-1935 și ministru al Înzestrării Armatei 1939-1940; prof. Ion Răducanu, ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale între 1928-1930 și rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale;

generalul Henri Cihoski, ministru de Război între 1928-1930 etc. De asemenea, un număr de 1.117 acțiuni era deținut de către Casa M.S. Regelui Carol II.

În ceea ce-l privește pe V. Slăvescu, cunoscut ca un apropiat al lui Vintilă Brătianu, el și-a început cariera în 1915, ca asistent contabil la Banca Românească, iar după război a devenit director. Părăsind Banca Românească pentru a prelua conducerea Societății Naționale de Credit Industrial, nota, în octombrie 1923, în jurnal: „Mă găesc într-o mare încurcătură. Nu mă lasă inima să plec din Banca Românească, unde lucrasem cu atâta pasiune aproape 9 ani de zile“ (*Note și însemnări zilnice*, vol. I, p. 27).

Și instituțiile sau organizațiile profesionale puteau deține acțiuni la Banca Românească. Astfel, în 1939, un număr de 20 de bănci (Banca Cerealiștilor, Banca Albina din Sibiu, Banca Agricolă, Banca Pieței, Banca de Credit Român, Banca M. Finkels, Banca Goldsmith etc.) și 14 societăți (Societatea Agricolă Fonciera, Societatea Asigurarea Românească, Societatea Creditul Minier, Societatea Generală de Gaz și Electricitate, Uzinele Chimice Române, Societatea Letea etc.) erau înscrise pe listele de acționari.

Mitropolia Ungro-Vlahiei și mai multe parohii din Ardeal, în special din zona Brașovului și a Făgărașului, se regăsesc printre acționarii Băncii Românești. De asemenea, printre acționari se aflau și: Comunitatea israelită și Templul Coral; Case de Pensii ale Funcționarilor (Letea, Creditul Funciar Rural), precum și societăți de binefacere patronate de membri ai familiei regale sau ai familiei Brătianu („Amicii Orbilor“, „Izolarea Tuberculozei“).

Naționalizarea

După preluarea totală a puterii de către comuniști, ca urmare a alegerilor din noiembrie 1946, noul regim a declanșat atacul final asupra sistemului bancar național. Lichidarea acestuia nu se putea face însă fără a controla Banca Națională a României, astfel că noul Parlament și-a început activitatea prin discutarea și aprobarea *Legii privind etatizarea B.N.R.*, intrată în vigoare la 1 ianuarie 1947. După realizarea reformei monetare din august 1947, se discuta deja despre raționalizarea secto-

rului bancar prin: reducerea numărului instituțiilor de credit; retragerea dreptului de scont la B.N.R. al băncilor neviabile sau al celor care „nu corespundeau unor necesități economice”; concentrarea unităților bancare rămase și specializarea lor pe principalele ramuri ale economiei (Arhiva B.N.R., *Secretariat*).

Ca și în alte cazuri, Băncii Românești i-a fost impus un administrator unic, însărcinat să supravegheze toate operațiunile instituției, operațiuni care nu mai cunoșteau nici pe departe amploarea de altădată. În vara anului 1948, comuniștii au considerat că era momentul potrivit pentru a declanșa atacul final asupra

economiei capitaliste, astfel încât, la 11 iunie, a fost publicată *Legea privind naționalizarea principalelor mijloace de producție*. O lună mai târziu, aceeași soartă au cunoscut-o și băncile, acestea fiind naționalizate și intrând în stare de lichidare.

Ușa Băncii Românești a fost închisă, iar cei mai mulți dintre cei care și-au legat numele de această instituție financiar-bancară au sfârșit în suferință și umilință în spatele gratiilor temutelor închisori comuniste.

Nadia MANEA,
Sabina MARIȚIU,
Banca Națională a României

RAPORTURILE DINTRE CASA DE DEPUNERI, CONSEMNAȚIUNI ȘI ECONOMIE ȘI BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI PE LINIA RELAȚIILOR DE CREDIT ÎN TRE ANII 1915-1930

În rândurile de mai jos vor fi prezentate, pe scurt, câteva exemple despre relațiile de colaborare dintre B.N.R. și C.D.C.E., existente în perioadele dificile ale istoriei contemporane, și anume în timpul Primului Război Mondial și în perioada următoare acestui eveniment.

Încă de la debutul activității sale, în 1880, Banca Națională a României a avut cele mai bune relații de colaborare cu Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, manifestate sub diverse forme și domenii în operațiunile de atragere, credit, lombard (împrumut având drept garanții efecte publice sau obiecte de valoare depuse ca gaj) etc. Pe lângă acestea, amintim și faptul că regăsim în forurile de conducere ale Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, mari personalități ale băncii centrale ca, de exemplu, Ion Câmpineanu, Menelas Ghermani sau Emil

Costinescu. Cele două instituții de interes național au reușit să-și îmbine armonios activitățile și atribuțiile conferite prin legile lor speciale, astfel încât contribuția lor la modernizarea și dezvoltarea economico-financiară a tânărului stat român este, astăzi, confirmată de istorie și merită, pe deplin, elogiile noastre.

Izbucnirea războiului, în anul 1914, a determinat sporirea considerabilă a cheltuielilor statului în vederea accelerării pregătirilor militare. Deoarece, în condițiile stării de război din Europa, obținerea împrumuturilor externe era închisă, lansarea unui împrumut intern era considerată inoportună și ineficientă. Din această cauză, statul a recurs la mobilizarea mijloacelor financiare ale Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie. În baza unei decizii a Consiliului de Administrație, din 23 iulie 1914, Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie a fost autorizată să lombeze la Banca

Națională a României efecte publice pe măsura necesităților Ministerului Finanțelor.

Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie a depus în garanție la Banca Națională a României toate efectele publice pe care le deținea în portofoliu, iar Banca Națională i-a deschis un cont curent. Până în luna septembrie 1914, statul a încasat din contul curent al Casei, deschis la Banca centrală, 55 milioane lei. Întrucât cele 55 milioane lei erau cu totul insuficiente pentru satisfacerea cererilor financiare ale statului, Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie a încheiat o convenție cu Banca Națională a României, în baza căreia aceasta din urmă a acordat Casei un împrumut de 100 milioane lei, pe termen nelimitat, cu dobândă de 4% pe an. Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, la rândul ei, a acordat statului un împrumut pentru aceeași sumă. Întrucât, potrivit legislației instituției, împrumuturile pe care statul le putea contracta de la aceasta erau plafonate la 20 milioane lei și dat fiind faptul că acest plafon fusese depășit, s-a aprobat, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, mărirea plafonului de la 20 milioane lei la 200 milioane lei.

Până în decembrie 1914, Ministerul Finanțelor a primit de la Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, în contul împrumutului de 100 milioane lei, o sumă de 99,4 milioane lei. Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, la rândul ei, a ridicat de la Banca Națională a României aceeași sumă în contul împrumutului de 100 milioane lei. Împrumutul de 100 milioane lei fiind aproape epuizat, statul a contractat, de această dată direct de la Banca Națională a României, un nou împrumut de 100 milioane lei, preluând totodată asupra sa și împrumutul de 100 milioane lei contractat anterior de Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie. În felul acesta, Casa a putut să acorde statului noi împrumuturi.

Putem spune astăzi că sprijinul financiar acordat de B.N.R. și C.D.C.E. prin aceste operațiuni se înscrie în marea operă a societății românești care a condus la împlinirea unui vis de secole al românilor, ceea ce le onorează în cel mai înalt grad.

Însă acest mod de colaborare nu s-a oprit numai la operațiunile executate înainte sau în timpul războiului. Ele au continuat și în perioada imediat următoare, când efectele negative ale războiului au fost evidente pe toate

planurile economice – finanțe, industrie, agricultură, transporturi etc.

Astfel, începând cu anul 1924, sunt depuse de către Ministerul de Finanțe și Banca Națională eforturi serioase pentru redresarea economică și financiară a țării, la care participă intens și Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie. Aceasta din urmă acordă un sprijin important pentru finanțarea întreprinderilor industriale, în vederea refacerii utilajului distrus de război, prin intermediul Societății Naționale Creditul Industrial, ale cărei Statute prevedeau ca o parte dintre fondurile disponibile ale Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie să fie plasate în bonuri de casă ale Creditului Industrial. Bonurile de casă, emise în baza garanțiilor reale ale debitorilor și împuternicirii statului, care le garanta, reprezentau un plasament ușor lichidabil, totodată și rentabil, având o dobândă de 5%.

Suma cerută, la început, Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie de către Societatea Națională Creditul Industrial a fost de maximum 100 milioane lei, aprobată de Consiliul de Administrație în luna mai 1924. Creditul de 100 milioane lei specificat mai sus a fost majorat la 26 iulie 1924, cu suma de 25 milioane lei. Ulterior, Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie a fost solicitată de Banca Națională a României să acorde noi credite, peste suma de mai sus; Societății Naționale Creditul Industrial, din soldul instituției, care se afla în păstrarea Băncii centrale, în schimbul bonificării unui procent de 2%.

Acest sold fiind depus la vedere, pe baza unei recipise de depozit, fără nici o dobândă, operațiunea era convenabilă C.D.C.E., care a acceptat ca întreg soldul disponibil de 179.815.853,20 lei să fie utilizat astfel. Totalul creditelor acordate Societății Naționale Creditul Industrial, până la sfârșitul anului 1926, direct prin Banca Națională a României, atinsese suma de 313.473.642,10 lei, care a fost restituită integral până la data de 16 ianuarie 1927.

Afluența depunerilor fiind tot mai mare, iar cererile de împrumuturi, permise de legislația instituției, fiind reduse foarte mult, Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie a propus Băncii Naționale a României continuarea operațiunilor de finanțare a Societății Naționale Creditul Industrial sau a altor societăți garantate de stat, până la

concurența soldului disponibil al Casei aflat la Banca centrală. Propunerea de mai sus a fost acceptată de Banca Națională a României. S-a convenit ca soldul disponibil al Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, limitat la suma de 300 milioane lei, să fie trecut de Banca Națională a României în debitul Societății Naționale Creditul Industrial, cu bonificarea aceleiași dobânzi ca în trecut. Operațiunea s-a efectuat la 19 ianuarie 1927, iar suma a fost remisă cu destinația specială de a servi la reînnoirea și completarea utilajului Căilor Ferate Române. Ulterior, creditul acordat pentru finanțarea C.F.R. a fost majorat la 500 milioane lei.

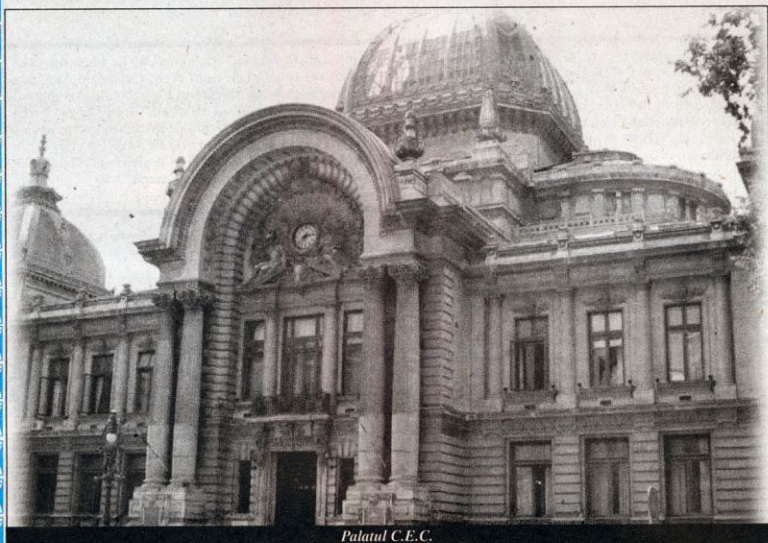
Concursul pe care Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie l-a acordat statului și Băncii Naționale a României, în împrejurări critice, nu s-a limitat numai la operațiunile prezentate mai sus.

Înainte de război, finanțarea alimentării populației rurale din regiunile afectate de secetă, în anii de criză care se succedau destul de des, s-a făcut întotdeauna cu sprijinul Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie. După război, aceasta a fost solicitată din nou să colaboreze la opera socială a guvernului, pentru finanțarea cumpărăturilor de grâu din

1925, prin intermediul băncilor populare (mai ales că Banca Națională a României, neavând alte fonduri la dispoziție, se opunea unei noi emisiuni în acest scop). S-a convenit, prin decizia Consiliului de Administrație al Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, din 12 februarie 1925, ca instituția să remită Băncii Naționale a României o parte din soldul disponibil în schimbul recipiselor de depozit fracționate pe valori mai mici, așa cum s-a cerut din partea serviciului de contabilitate al instituției, pentru a putea fi mai ușor restituite, în caz de urgență.

După această operațiune, măsura păstrării soldului disponibil al Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie sub forma de depozit la vedere la Banca Națională a României s-a permanentizat, ceea ce a permis acesteia din urmă să acorde credite de reescont, de lombard și de altă natură, într-o vreme când statul nu-și lichidase încă datoria ce o avea la Banca centrală, fără să fie nevoită să recurgă la noi emisiuni. Până la urmă, s-a dat suma de 313.473.642,10 lei, la 17 aprilie 1926.

Ștefan Petre KIRSON,
Casa de Economii și Consemnațiuni

Palatul C.E.C.

CONTENTS (Romanian history) M. Sadoveanu Between good and evil ● L. Alexandrescu Prince Despot ● B.F. Popovici, E. Stoian The beginning of tourism at Bran ● S. Cristescu An attempt on the life of Carol I ● V.I. Dumitru Henri Coandă on the British ● G. Băeștean Reenactment of Roman life ● N. Balint The Romanians taken into custody in 1916, in Târgu Mureș ● The Patriarch Teoctist The holy hierarch Grigorie Dascălu ● Al. Moraru Bessarabia under Soviet rule (II) ● G. Filitti Romania 100 years ago ● I.M. Roșca A history of ROMPRES (III) ● F. Dolghin Numismatics at the Romanian National Bank ● Z.A. Coja Romanian doctors in the Vietnam War ● Romanian Documents at Hoover Institution (LVII) ● The 14th symposium on the history of banking civilization (the 31st of May 2006)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. Sadoveanu Le ménage du bien et du mal ● L. Alexandrescu Le prince Despot ● B.F. Popovici, E. Stoian Le début du tourisme à Bran ● S. Cristescu Attentat au roi Carol I ● V.I. Dumitru Henri Coandă sur les Britanniques ● G. Băeștean Fête lors de l'anniversaire de l'empereur Trajan ● N. Balint À Târgu Mureș, en 1916, ont été arrêtés des Roumains ● Patriarche Teoctist Le saint Grigorie Dascălu ● Al. Moraru La soviétisation de la Bessarabie (II) ● G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans ● I.M. Roșca Une histoire de ROMPRES (III) ● F. Dolghin Séance numismatique à la Banque Nationale de Roumanie ● Z.A. Coja Médecins roumains dans la guerre du Viêt Nam ● Documents roumains à Hoover Institution (LVII) ● La XIVème édition du Symposium d'histoire de la civilisation bancaire „Cristian Popișteanu” (31 mai 2006)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Садояну Сосуществование доброты и зла ● Л. Александреску Воевода Деспот ● Б.Ф. Попович, К. Стоян Начало туризма в Бране ● С. Кристеску Покушение на короля Карола I ● В.И. Думитру Генри Коандă о британцах ● Г. Бăеșteан Спектакль по случаю годовщины императора Траяна ● Н. Балинт Румыны арестованные в 1916 г. в Тыргу Муреше ● Патриарх Теоктист Святой иерарх Григорие Даскалу ● Ф. Долгин Симпозиум по нумизматике в Румынском Национальном Банке ● З.А. Кожа Румынские врачи во вьетнамском войне ● Ал. Морару Советизация Бессарабии (II) ● И.М. Рошка Хроника агентства РОМПРЕСА (III) ● Румынские документы в Институте Гувера (LVII) ● Дж. Филитти Румыния 100 лет тому назад ● XIV-ый симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиана Попишту” (31-ого мая 2006 г.)

INHALT (Rumänische Geschichte) M. Sadoveanu Das Zusammenleben des Guten mit dem Bösen ● L. Alexandrescu Fürst Despot ● B.F. Popovici, E. Stoian Die Anfänge des Tourismus bei Bran ● S. Cristescu Attentat auf König Carol I ● V.I. Dumitru Henri Coandă über die Briten ● G. Băeștean Fest anlässlich des Geburtstages von Kaiser Traian ● N. Balint 1916 bei Târgu Mureș verhaftete Rumänen ● Patriarhul Teoctist Der Heilige Hierarch Grigorie Dascălu ● Al. Moraru Die Sowjetisierung Bessarabiens (II) ● G. Filitti Rumänen vor 100 Jahren ● I.M. Roșca Eine Geschichte von ROMPRES (III) ● F. Dolghin Münzkunde bei der Rumänischen Nationalbank ● Z.A. Coja Rumänische Ärzte im Vietnam-Krieg ● Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LVII) ● Das 14. Symposium der Geschichte der Bankzivilisation „Cristian Popișteanu” (31. Mai 2006)

SUMARIO (Historia rumana) M. Sadoveanu La convivencia del bien con el mal ● L. Alexandrescu El principe Despot ● B.F. Popovici, E. Stoian Los comienzos del turismo en Bran ● S. Cristescu Atentado contra el rey Carol I ● V.I. Dumitru Henri Coandă sobre los ingleses ● G. Băeștean Espectáculo con motivo del aniversario del emperador Trajano ● N. Balint Los rumanos detenidos en 1916 en Târgu Mureș ● El Patriarca Teoctist El santo jerarca Grigorie Dascălu ● Al. Moraru La implantación de instituciones soviéticas en Besarabia (II) ● G. Filitti Rumania hace 100 años ● I.M. Roșca Una historia de ROMPRES (III) ● F. Dolghin Numismática en el Banco Nacional Rumano ● Z.A. Coja Médicos rumanos en la guerra de Vietnam ● Documentos rumanos en Hoover Institution (LVII) ● El XIV° simposio „Cristian Popișteanu” sobre la historia de la civilización bancaria (el 31 de mayo de 2006)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coreși” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,70

magazin istoric

5 948384 040012 07